

VAPAAEHTOISTYÖN MOTIIVIT JA NIIHIN LIITTYVÄT MORAALISET KANNANOTOT

Mari Nelimarkka

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian

laitos

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Syksy 2019

TIIVISTELMÄ

VAPAAEHTOISTYÖN MOTIIVIT JA NIIHIN LIITTYVÄT MORAALISET KANNANOTOT

Mari Nelimarkka

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Yliopistonopettaja, YTT Katri Viitasalo

Syksy 2019

86 sivua + liite 1 sivu

Pro gradu -tutkielmassani selvitän, millaisia motiiveja vapaaehtoisilla on. Lisäksi tutkin, millaisina motiivit näyttäytyvät altruismin, egoismin ja moraalisten kannanottojen näkökulmasta. Kolmas sektori on yhteiskunnassamme tärkeä julkisen sektorin palvelujen täydentäjä ja siten hyvinvoinnin tuottaja. Vapaaehtoistyö on merkittävä osa kolmatta sektoria ja muodostaa usean yhdistyksen toiminnan perustan. Siksi on tärkeää tutkia, mikä vapaaehtoisia motivoi. Tutkielmassani selvitän myös, ovatko motiivit altruistisia vai egoistisia. Vapaaehtoisten motivaatiotutkimukseen haluan tuoda uutta näkökulmaa tutkimalla motiiveihin liittyviä moraalisia kannanottoja.

Lapsiköyhyys on lisääntynyt Suomessa huomattavasti viime vuosina. Se aiheuttaa osattomuuden, ulkopuolisuuden ja häpeän kokemuksia. Hope – Yhdessä & Yhteisesti ry pyrkii lievittämään köyhien lapsiperheiden ahdinkoa tarjoamalla materiaalista apua, tukea harrastuksiin ja elämyksiä. Sen toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. Näistä syistä Hope valikoitui tutkimukseni aineistonkeruun kontekstiksi.

Tutkielmani paikantuu osaksi laajaa motivaatiotutkimuksen kenttää ja teoreettisen viitekehyksen muodostavat motivaatioteoriat. Tutkielmassani käytän analyysissa mallina vapaaehtoisuuden motivaation timanttimallia, joka on kehitetty laadullisen haastatteluaineiston pohjalta. Aineistoni muodostavat kaksi fokusryhmähaastattelua. Analysointimenetelmänä käytän kategoria-analyysia, koska kategoriat ovat luokittelevia ja moraalisesti arvottavia.

Aineistossa vapaaehtoisia motivoivat toiminnan organisointitapa, toiminnasta saatavat emotionaaliset palkinnot, hyvä ryhmähenki ja halua auttaa. Tulos on linjassa aiempien vapaaehtoisten motivaatiota koskevien tutkimustulosten kanssa, joskin toiminnan organisointitapa korostui aineistossani. Timanttimallin motiiviteemoista suurin osa on egoistisia. Aineistossani moni egoistinen motiiviteema ei esiintynyt lainkaan. Selvästi eniten vapaaehtoisia motivoivat teemat, jotka sisälsivät sekä altruistisia että egoistisia motiivielementtejä.

Vapaaehtoisten motiiveihin liittyvistä moraalisisista kannanotoista ei käy ilmi, että he suhtautuisivat egoistisiin motiiveihin negatiivisemmin kuin altruistisiin. Päinvastoin vapaaehtoiset pitivät monia motiiveja, joissa on sekä egoistisia että altruistisia elementtejä, kuten emotionaalisia palkintoja ja hyvää mieltä, täysin hyväksyttävänä ja jopa vapaaehtoistoiminnan edellytyksinä. Aineistossani vain omien asioiden läpikäynti katsottiin moraalisesti paheksuttavaksi motiiviksi. Vapaaehtoisten motiiveihin liittyviä moraalisia kannanottoja tulisikin tutkia lisää, sillä ne antavat uutta mielenkiintoista näkökulmaa vapaaehtoisten motiiveihin ja voivat parantaa ymmärrystä siitä, millainen on vapaaehtoisten käsitys vapaaehtoistyön moraalisisesta järjestyksestä ja siten vapaaehtoistyön eetoksesta.

AVAINSANAT: vapaaehtoistyö, motiiviteoria, vapaaehtoisuuden motivaation timanttimalli, kategoria-analyysi, moraalinen kannanotto, altruismi, egoismi

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIELMAN TAUSTAA.....	8
2.1	Vapaaehtoistyön merkitys.....	8
2.2	Vapaaehtoistyön motivaatiotutkimus	12
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTO.....	18
4	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	21
4.1	Motivaatio.....	21
4.2	Vapaaehtoismotivaation timanttimali.....	25
5	TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	31
5.1	Fokusryhmähaastattelu	31
5.2	Litterointi	33
5.3	Kategoria-analyysi.....	34
5.4	Analyysin vaiheet	37
6	VAPAAEHTOISMOTIVAATION TIMANTTIMALLIN MUKAISET MOTIIVIT. 39	
6.1	Saaminen-antaminen -ulottuvuus	39
6.2	Jatkuvuus-uuden etsintä -ulottuvuus.....	48
6.3	Etäisyys-läheisyys -ulottuvuus	51
6.4	Pohdinta-toiminta -ulottuvuus	55
7	MOTIIVIEN MORAALINEN ULOTTUVUUS.....	61
8	YHTEENVETO JA POHDINTAA	74
9	LÄHDELUETTELO.....	82
	LIITE 1. Haastattelurunko.....	87

TAULUKOT

Taulukko 1.	Vapaaehtoistoiminnan timanttimalin motivaatioteemat	29
Taulukko 2.	Saaminen-antaminen -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa	39
Taulukko 3.	Jatkuvuus-uuden etsintä -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa	48
Taulukko 4.	Etäisyys-läheisyys -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa	51
Taulukko 4.	Pohdinta-toiminta -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa	56
Taulukko 6.	Vapaaehtoisten motiivit ulottuvuuksittain	74

KUVIOT

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnan timanttimali.....	27
---	----

1 JOHDANTO

Eskola ja Kurki (2001, 10) määrittelevät vapaaehtoistyön seuraavasti: ”Vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä [...] palkkatyönä [...], vaan [...] auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää.” Vapaaehtoistyön yleisesti hyväksytyjä periaatteita ovat vapaaehtoisuus, palkattomuus, luottamuksellisuus, eiammattimaisuus, tasa-arvo ja yhteinen ilo (Ruohonen 2003, 42; Yeung 2002, 11).

Vapaaehtoistyötä on julkisuudessa käsitelty lähinnä sen yhteiskunnallisen merkityksen kannalta. On kuitenkin tärkeää tarkastella vapaaehtoistyötä myös vapaaehtoisen näkökulmasta, mitä merkitystä toiminnalla on hänelle ja miten se antaa hänelle voimaa. (Sorri 2005, 126, 139.) Vapaaehtoisen päätökseen vapaaehtoistoiminnan aloittamisesta ja jatkamisesta vaikuttaa se, miten hyvin toiminta vastaa vapaaehtoisen omiin tarpeisiin ja sopii hänen tavoitteisiinsa (Clary & Snyder 1999, 156). Tyydytystä tuottava vapaaehtoistoiminta edellyttää riittävän usein tapahtuvaa persoonallista kohtaamista, vieraiden auttamista ja huolettomuutta tuloksiin nähden, mikä tarkoittaa, ettei tulospaineita ole (Ojanen 2001, 104). Tutkielmassani haluankin nostaa esiin vapaaehtoistyöntekijät ja heidän kokemuksensa.

Motivaatio on vapaaehtoistoiminnan kivijalka ja tärkeä tutkimuskohde vapaaehtoistyön toteutumisen ja jatkuvuuden sekä myöhäismodernin ajan sitoutumisen ja osallistumisen kannalta. Vapaaehtoisten motiivien tutkimus on tuottanut paljon näkökohtia aiheeseen. Motiivitutkimuksessa on viime aikoina painotettu motivaation kognitiivisia prosesseja, mutta enenevässä määrin tutkitaan myös tunteita. (Yeung 2005a, 83, 85, 87.) Pelkkä kognitiivisiin tekijöihin keskittyminen sivuuttaa sen seikan, että ihmisen moraalisisesta ajattelusta ei välttämättä seuraa ajatusten kanssa johdonmukaista toimintaa. On huomioitava myös ihmisen tunteet ja muut motiivit. (Marjovuo 2014, 85.)

Tutkielmani paikantuu osaksi runsasta motivaatiotutkimuksen perinnettä. Tutkijat ovat yrittäneet selvittää vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja varsin innokkaasti (Geiser, Okun & Grano 2014, 4). Yeung (2005a, 87, 97) on tosin sitä mieltä, että tutkimusta, etenkin aineistolähtöistä ja kokonaisvaltaiseen tutkimusotteeseen tähtäävää, saisi olla enemmänkin.

Vapaaehtoisten motiivien selvittäminen on jokaisen yhdistyksen ja järjestön intresseissä, sillä vapaaehtoisten motivointi on monen järjestön elinehto (Yeung 2005a, 83; Geiser ym. 2014, 4). Näin on myös tutkielmani kontekstina olevassa järjestössä Hope – Yhdessä & Yhteisesti ry:ssä (jäljempänä Hope).

Tutkielmassani en kuitenkaan vain tyydy selvittämään, mikä motivoi vapaaehtoisia osallistumaan Hopen toimintaan. Tarkastelen motiiveja altruismin ja egoismin näkökulmista, mikä on vapaaehtoisten motivaation tutkimuksen vanha kiistakapula, ja lisäksi haluan tuoda motivaatiotutkimukseen myös uutta näkökulmaa ottamalla tarkasteluun vapaaehtoisten motiiveihin liittyvän moraalisen arvioinnin. Tutkielmassani haluan selvittää, minkälaisia moraalisia arvioita vapaaehtoiset tekevät vapaaehtoistyöhön liittyvistä motiiveista. Onko vapaaehtoisten mielestä olemassa vääriä syitä osallistua vapaaehtoistyöhön? Vai ovatko kaikki syyt yhtä hyviä, pääasia, että osallistuu?

Analyysini pohjautuu Yeungin (2005b) kehittämään vapaaehtoistoiminnan timanttimalliin, jossa motiiveja tarkastellaan laajasti niin tunteiden, moraalien kuin järkipäisten seikkojenkin kannalta. Luokittelen ensin motiivit timanttimallin mukaisesti ja analysoin, miten ne sijoittuvat suhteessa altruismiin ja egoismiin. Perehdyn sen jälkeen siihen, millaista motiiveihin liittyvää moraalista järjestystä vapaaehtoiset luovat. Analyysimenetelmänä käytän kategoria-analyysia, joka soveltuu luokittelevan ja moraalista määrittelevän olemuksensa takia hyvin tutkielmani metodiksi. Aineiston hankin fokusryhmähaastatteluin, koska kyselylomakkeella vapaaehtoisten omat kokemukset eivät nouse esiin tarpeeksi hyvin (ks. Nylund & Yeung 2005, 22). Haastattelemalla tutkija kuulee toimijoiden omat tulkinnat (Tolonen & Palmu 2007, 90). Tutkielmani on siis empiirinen, laadullinen tutkielma. Se on vapaaehtoisten motiivien analyysin osalta teorialähtöinen, mutta moraalisten kannanottojen analyysin osalta teoriasidonnainen (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkielmani tieteenfilosofinen lähestymistapa on konstruktivistinen. Konstruktivismiin alle luetaan erilaisia suuntauksia, joille on yhteistä se, että maailmassa ei katsota olevan valmiina olevaa tietoa, vaan tutkijat rakentavat tieteellistä tietoa tutkiessaan todellisuutta. Ilmiöt ja merkitykset ovat konstruktivismiin mukaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti tai historiallisesti tuotettuja rakenteita. (Flick 2009, 151; Menetelmäpolku 2015.) Ne ovat olemassa vain ihmisten toiminnassa, toiveissa tai uskomuksissa (Rosenberg 1995, 101). Eryteisesti sosiaalisessa konstruktivismissa katsotaan, että tietoa tuotetaan sosiaalisissa suhteissa kielen

avulla (Flick 2009, 154). Tämä ajattelutapa sopii omaan tutkielmaani, koska kerään aineiston keskusteluun perustuvien haastatteluiden ja tutkin, mitä timanttimallin mukaisia motiiveja aineistosta löytyy, ovatko motiivit altruistisia vai egoistisia ja millaista motiiveihin liittyvää moraalista järjestystä puheen avulla tuotetaan.

Tutkielmani taustoittavassa luvussa käsittelemän vapaaehtoistyötä ja sen paikkaa ja merkitystä nyky-yhteiskunnassa sekä perehdyn vapaaehtoisten motivaatioon liittyviin motivaatioteorioihin ja tutkimuksiin. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuskysymykseni ja aineistoni. Neljännessä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen eli sen, millaiseen määritelmään motivaatiosta ja motiiveista tutkielmassa sitoudun. Esittelen myös analyysissä käyttämäni vapaaehtoisten motivaation timanttimallin. Viides luku on omistettu tutkimusmetodologialle, fokusryhmähaastattelulle, litteroinnille ja kategoria-analyysille. Lisäksi käyn tässä luvussa läpi analyysini toteutuksen. Kuudes ja seitsemäs luku kattavat analyysin. Kuudennessa luvussa perehdytän lukijan vapaaehtoisten tuottamiin timanttimallin mukaisiin motiiveihin ja siihen, ovatko ne altruistisia vai egoistisia, ja seitsemännessä luvussa kuvaan vapaaehtoisten motiiveihin liittyvien moraalisten kannanottojen perusteella syntyvää moraalista järjestystä. Tutkielma päättyy yhteenveto ja pohdinta -lukuun, jossa tiivistän tulokset, peilaan niitä aiempaan tutkimukseen, pohdin tuloksia ja tuon esiin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 TUTKIELMAN TAUSTAA

Tässä luvussa perehdyn ensin vapaaehtoistyön paikkaan ja merkitykseen nyky-yhteiskunnassa. Sen jälkeen esittelen vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation mittaamiseen kehitettyjä teorioita sekä niiden tuloksia. Vapaaehtoisten motiiveista tekemiä moraalisia kannanottoja ei ole tutkittu tässä muodossa, jossa sen teen, joten siitä ei taustoittavaa tutkimusta löydy. Moraalisesta motivaatiosta on käyty laajaa keskustelua ja sitä ovat käsitelleet teoksissaan monet filosofit jo Platonista lähtien (Rosati 2016). Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole mahdollista lähteä syventymään tähän keskusteluun, sillä se ei ole varsinainen tutkimuskohde, eikä moraalinen arvio yhdestä motiivista ole sama asia kuin motivaation moraalisuus.

2.1 Vapaaehtoistyön merkitys

Käsitteellä kolmas sektori tarkoitetaan järjestäytyneitä kollektiivisia toimintamuotoja, jotka toimivat julkisen sektorin ja voittoa tavoittelevien yritysten rinnalla. Kolmannen sektorin toimijat ovat ei-voitto tavoittelevia yhdistyksiä, järjestöjä ja liikkeitä. Yhden osan kolmatta sektoria muodostavat järjestäytyneet vapaaehtoisjärjestöt, joiden toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. (Heinonen 2000, 112.) Ruohonen (2003, 42) käyttää termiä vapaaehtoistoiminta, koska hän haluaa korostaa ilmiön luonnetta toimintana eikä työnä. Käytän tässä tutkielmassa molempia termejä, mutta enemmän vapaaehtoistyötä, koska se on vakiintunut ja kuvastaa mielestäni hyvin toimintaa silloin, kun se on organisoitua ja säänneltyä (ks. Yeung 2002, 11).

Yhteiskunnan eri kehitysvaiheissa vapaaehtoistyöhön on liitetty erilaisia mielikuvia ja tavoitteita. Sata vuotta sitten se nähtiin tärkeänä osana sosiaalisten ongelmien ratkaisua. Hyvinvointivaltion nousu näytti vievän vapaaehtoistyöltä sijaa, mutta hyvinvointivaltion rahoitusongelmat ovat nostaneet vapaaehtoistyön uudelleen esiin. (Heinonen 2000, 113; Yeung 2002, 11.) Monissa yhteiskunnissa vapaaehtoistyötä pidetään erittäin toivottavana, koska toisten auttaminen ja muu prososiaalinen käytös lisäävät sosiaalista harmoniaa (Clary & Snyder 1999, 158).

Järjestäytynyt vapaaehtoistyö on suuntautunut filantrooppisesti, altruistisesti ja yleishyödyllisesti. Sen avulla pyritään tuottamaan hyvinvointia jollekin ryhmällä, kun

julkisen sektorin palvelut eivät riitä. Yleensä kyse on julkisen sektorin palveluja täydentävästä ja tukevasta toiminnasta, ei korvaavasta. (Heinonen 2000, 113.) Lehtinen (1997, 19) toteaa, että vapaaehtoistyön tulisi suuntautua ennen kaikkea ennaltaehkäisevään työhön ja vastuun korjaavasta työstä tulee edelleen kuulua julkiselle vallalle ja ammattilaisille. Julkisen sektorin ja järjestöjen yhteistyössä on kysymys hyvinvointivaltion ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta. Kansalaisyhteiskunta on vapaata julkisesta vallasta, eikä se tavoittele voittoa. Toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista ja perustuu kansalaisten omaehtoisuuteen, mille julkisen vallan tulee luoda edellytyksiä. (Möttönen & Niemelä 2005, 6, 28.)

Suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa vastuu hyvinvoinnista hajautuu kolmen ulottuvuuden välille. Ulottuvuuksia ovat elävä ja toimiva kansalaisyhteiskunta, julkinen sektori ja dynaaminen talouselämä. (Möttönen & Niemelä 2005, 3.) Nylund ja Yeung (2005, 30) puhuvat tässä yhteydessä welfare-mix-suuntauksesta, jossa julkinen, yksityinen ja kolmas sektori toimivat yhteistyössä ihmisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Hajauttamisen rinnalla toinen keskeinen kehityssuunta on ollut palvelutuotannon tehostaminen, jossa yksityisen sektorin merkitys korostuu. Tehokkuuden tavoittelu on syrjäyttänyt hyvinvointivaltion rakentamisen aikaisia arvoja kuten sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä sosiaalinen ja alueellinen tasa-arvo. Suomalaiset pitävät kuitenkin vahvoina perusarvoina auttamista ja muiden huomioimista. Järjestöillä on merkittävä rooli näiden arvojen ylläpidossa ja edistämisessä. (Möttönen & Niemelä 2005, 6; Yeung 2002, 65.) Erityisesti vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa ei ole vain tekoja, vaan liittyy vahvasti arvoihin ja ihmisyyteen (Ruohonen 2003, 40). Tätä puolta tutkielmassani valottaa vapaaehtoisten motiiveihin liittyvien moraalisten arvioiden analysointi.

Hyvinvointivaltiolle kansalaisyhteiskunta on merkityksellinen, koska se tuottaa sosiaalista pääomaa, joka edistää terveyttä, toimintakykyä ja sosiaalisuutta. Samalla se tuo säästöjä sosiaali- ja terveystalouteen sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyä ja vähentämistä sekä palvelutarpeen vähenemisen kautta. (Möttönen & Niemelä 2005, 67-68.) Lehtinen (1997, 19) tosin huomauttaa, että vapaaehtoistoiminnan tehtävän ei pitäisi olla niihin tarpeisiin vastaaminen, joita sosiaali- ja terveystalouden supistaminen saa aikaan. Ei ole eettisesti eikä moraalisesti oikein laskea vapaaehtoistyön arvoa rahassa tai odottaa siltä ennalta määrättyjä suorituksia.

Vallalla oleva uusliberalistinen painotus ja yhteisöllisyyden heikkeneminen ovat aiheuttaneet sen, että vastuu ja syyllisyys menestyksestä tai menestymättömyydestä on yksilön omilla harteilla (Möttönen & Niemelä 2005, 75). Nykyinen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä on kehitetty korvaamaan ihmisten epävirallisia verkostoja, jotka ennen auttoivat pulaan joutuneita. Luonnollisten vastuuverkostojen korvaaminen viranomaistoiminnalla on kuitenkin osoittautunut mahdottomaksi niin taloudellisesti kuin inhimillisestikin. Vapaaehtoistoiminnan yksi merkittävä tehtävä onkin vahvistaa näitä verkostoja. (Lehtinen 1997, 10.) Sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskeisimpiä tehtäviä on vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen. Ne tarjoavatkin monipuolisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja toisten tukemiseen, ts. sosiaalisten verkostojen rakentamiseen. (Dufva 2003, 17, 26.)

Sosiaali- ja terveysjärjestön syntyminen kertoo jonkin sosiaalisen ongelman ja siihen liittyvän ihmisryhmän sekä toimintatarpeen olemassaolosta. Sosiaali- ja terveysalan järjestöt työskentelevät sekä varsinaisen ongelman että sen aiheuttamien identiteettiongelmien parissa. Järjestöt ovat luonteva paikka identiteettityölle tilanteissa, joissa henkilön identiteetti kriisiytyy esimerkiksi sairastuminen, työttömyyden tai avioeron yhteydessä. (Möttönen & Niemelä 2005, 57, 70-71.) Mitä enemmän kulttuurissamme arvostetaan onnistumista ja menestymistä, sitä vaikeampaa on hyväksyä elämään kuuluvia vastoinkäymisiä mm. sairautta, työttömyyttä ja köyhyyttä (Niemelä 2003, 112).

Hyvinvointivaltion perusidea on, että talouskasvu koituu kaikkien kansalaisten hyväksi. Kuitenkin 1990-luvun laman jälkeen köyhimpien suomalaisten asema suhteessa muihin on huonontunut. (Möttönen & Niemelä 2005, 205.) Talouskasvun tuotot jakautuvat aiempaa epätasa-arvoisemmin, mikä on lisännyt eriarvoisuutta (Saari & Pessi 2011, 19). Julkinen palvelujärjestelmä ei pysty auttamaan heikoimmassa asemassa olevia tarpeeksi, joten köyhyyden vähentämisessä tarvitaan julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä (Möttönen & Niemelä 2005, 205).

Erityisesti lapsiköyhyys on lisääntymässä Suomessa. Vuoden 2016 tulonjakotilaston mukaan 10,2 % lapsista kuuluu pienituloiseen kotitalouteen. Kasvua edellisvuoden tilastoon on 0,8 %. Etenkin yhden huoltajan perheiden lapset ovat heikossa asemassa, sillä heistä jopa yli 20 % asuu pienituloisessa kotitaloudessa. (SVT 2018.) Lapsiasiavaltuutettu Kurttila otti aiheeseen tiukasti kantaa lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa ja kehotti hallitusta luomaan

köyhyyspolitiikan. Lapset saattavat kokea nöyryytystä ja leimaamista perheen köyhyydestä johtuen. (Lapsiasiavaltuutettu 2018, 5, 17.)

Järjestöt ovat tiiviisti kosketuksissa lapsiperheiden arkeen. Ne toimivat perheitä lähellä ja tukevat perheiden hyvinvointia kustannustehokkaasti. (Lastensuojelun Keskusliitto 2017.) Hope on kansallinen yhdistys, joka toimii Suomessa usealla paikkakunnalla. Se ottaa vastaan lahjoituksina mm. lasten vaatteita ja tarvikkeita ja välittää niitä vähävaraisille perheille. Vuonna 2018 Hope auttoi valtakunnallisesti 8311 perhettä, joissa oli yhteensä 19 894 lasta (Hope 2019, 4).

Hope pyrkii osaltaan lievittämään perheen köyhyydestä johtuvia lasten kokemia haittoja tarjoamalla perheille materiaalista apua, tukea harrastuksiin ja elämyksiä. Hopen toiminta perustuu lähes yksinomaan vapaaehtoistyöhön, sillä yhdistyksellä on valtakunnallisesti vain kaksi vakituisesti palkattua työntekijää. (Hope 2019, 6-7.)

Valitsin Hopen tutkielmani aineiston keruun kontekstiksi juuri lapsiköyhyyden lisääntymisen ja siihen liittyvien osattomuuden, ulkopuolisuuden ja häpeän kokemusten takia (ks. Lastensuojelun Keskusliitto 2017). Olen itse ollut toiminnassa mukana kevästä 2017, jolloin Vaasan yhdistys perustettiin. Parissa vuodessa olemme huomanneet, että toiminnallemme on suuri tarve, ja nähneet, miten vaikuttavaa työ on. Olen aikaisemminkin tehnyt vapaaehtoistyötä lapsiin ja perheisiin suuntautuneessa järjestössä, mutta Hopen hyvin konkreettinen avustustoiminta vetosi minuun heti alusta asti. Vaikka Hopen saattava apu on käytännössä materialistista, asiakkaat kokevat saavansa myös juttuseuraa, vertaistukea ja kannustusta. Heille on tullut tunne, että joku välittää ja etteivät he ole yksin. Asiakkaiden häpeän tunteet ovat helpottaneet ja he ovat kokeneet, etteivät jää pulaan perustarpeiden kanssa. (Hope 2019, 4.)

Hope sopii aineiston keruupaikaksi siitakin syystä, että sillä ei olisi toimintaa ilman vapaaehtoisia. Yhdistyksen toiminnan kannalta on siis kriittistä, että ihmiset sekä motivoituvat tulemana toimintaan mukaan että saavat toiminnasta jotain sellaista, mikä pitää heidän motivaatiotaan yllä, mikä saa heidät sitoutumaan toimintaan (ks. Yeung 2004, 21).

2.2 Vapaaehtoistyön motivaatiotutkimus

Yhdysvaltalaiset Clary ja Snyder (1999) ovat tutkineet sekä vapaaehtoisten motiiveja että motiivien vaikutusta vapaaehtoistyön aloittamiseen ja jatkamiseen. He toteavat, että vapaaehtoisen toiminta ei riipu vain henkilöstä ja tilanteesta, vaan vuorovaikutuksesta muiden kanssa ja tilannekohtaisista mahdollisuuksista.

Clary ja Snyder (1999) ovat käyttäneet funktionaalista lähestymistapaa tutkiessaan vapaaehtoisten motivaatiota. Se perustuu motiiveihin ja huomioi sen, että ihmiset toimivat samoin eri motiivien pohjalta. He ovat tunnistanee kuusi henkilökohtaista ja sosiaalista vapaaehtoistoiminnan funktiota, jotka kuvaavat vapaaehtoisten motiiveja. Tämän Volunteer Functions Inventoryn (VFI) funktiot ovat arvot (values), ymmärtäminen (understanding), kehittyminen (enhancement), ura (career), sosiaalinen (social) ja suojeleva (protective). Arvofunktio tarkoittaa, että vapaaehtoinen tekee vapaaehtoistyötä ilmaistakseen itselleen tärkeitä arvoja tai toimiakseen niiden mukaisesti. Tämä funktio kattaa myös altruismin. Ymmärtämisen motivoidessa vapaaehtoiselle on tärkeää oppia uutta, harjoittaa muuten lähes käyttämättömiä taitojaan ja saada uusia kokemuksia. Kehittymisfunktio korostaa vapaaehtoisen psykologista kasvamista ja kehitystä vapaaehtoistoiminnan kautta. Se kattaa myös vapaaehtoisen tunteet omasta hyödyllisyydestään ja tärkeydestään ja hänen itsetuntonsa kohentumisen. Vapaaehtoista voi myös motivoida tavoite saada uraansa liittyvää työkokemusta ja siten edistää uraansa. Jos vapaaehtoistyö auttaa vapaaehtoista vahvistamaan sosiaalisia suhteitaan, häntä motivoi sosiaalinen funktio. Suojeleva funktio on kyseessä, kun vapaaehtoistoiminta auttaa vähentämään negatiivisia tunteita, suojelemaan egoa tai käsittelemään henkilökohtaisia ongelmia. (Clary & Snyder 1999, 156-157; Butt, Hou, Soomro & Acquardo 2017, 594.) Myöhemmissä tutkimuksissa VFI:hin on lisätty motiiveiksi mm. uskonnollisuus, nautinto, yhteiskunnalliset tekijät, harrastus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Butt ym. 2017, 595).

Tyypillisesti tärkeimpiä motiiveja vapaaehtoisille ovat arvot, kehittyminen ja ymmärtäminen. Variaatiota ryhmien kesken on kuitenkin järjestyksessä ja tärkeydessä. Urafunktio on esimerkiksi tärkeämpi nuoremmille vapaaehtoisille kuin vanhemmille. Vapaaehtoisilla on yleensä aina kaksi tai useampia motiiveja. Tämä tarkoittaa, että harvoin vapaaehtoisen motiivit voidaan jakaa siististi altruistisiin tai egoistisiin. Monilla vapaaehtoisilla on molempiin kategorioihin kuuluvia motiiveja ja joissain motiiveissa on

sekä itsekkäitä että muut huomioivia näkökohtia. (Clary & Snyder 1999, 157.)

Tämä havainto on tutkielmani kannalta olennainen, koska aion luokitella motiivit altruistisiin ja egoistisiin. Missä määrin se edes on mahdollista? Onko olemassa pelkästään egoistisia tai altruistisia motiiveja vai sijoittuvatko kaikki motiivit niiden välimaastoon? Lisäksi jako altruistisiin ja egoistisiin motiiveihin on mielenkiintoinen pohdittaessa vapaaehtoisten motiiveihin liittyviä moraalisia kannanottoja. Tuomitaanko egoistiset motiivit ja saavatko altruistiset motiivit täyden hyväksynnän?

Shye (2010, 185-186) toteaa VFI:n olevan tärkeä askel motivaatiotutkimuksen teoriakehityksessä. Hän kuitenkin kritisoi sitä siitä, että ei ole selvää, kattavatko funktiot kaikki motiivit ja ovatko ne tarkasti rajattuja vai onko niissä päällekkäisyyksiä. Mallissa ei myöskään kiinnitetä huomiota siihen, miten funktiot ovat yhteydessä toisiinsa. Yhdyn Shyen kritiikkiin etenkin motiivien rajaamisen osalta. Jos motiivit eivät ole selkeärajaisia, voi tutkijan tulkinta vaikuttaa tulokseen merkittävästi.

Shye (2010) itse on tutkinut vapaaehtoistoiminnan motiiveja tarpeiden kautta. Mitä yksilön tarpeita vapaaehtoistyö tyydyttää? Motiivit voidaan luokitella sen mukaan, liittyvätkö ne vapaaehtoisen kulttuuriseen, sosiaaliseen, fyysiseen vai henkiseen hyvinvointiin. Ryhmät vaikuttavat toisiinsa ja ne voidaan kuvata motivaatioavaruutena. Tutkimuksen mukaan tärkeimpiä vapaaehtoistoiminnan motivaation lähteitä ovat ystävyys-suhteiden mahdollisuus ja tunne yhteisöön kuulumisesta. Lisäksi tärkeitä motiiveja ovat oman persoonallisuuden ja käsitysten ilmaiseminen.

Butt, Yu, Soomro ja Acquardo (2017, 595-598) ovat kehittäneet VFI:n pohjalta vapaaehtoisten motiivisuuntia kuvaavan ABCE-mallin. Se perustuu neljään funktionaaliseen suuntaan: kytkökset (affiliation, A) henkilökohtaiset arvot ja uskomukset (personal values and beliefs, B), urakehitys (career development, C) ja egoistiset motiivit (egoistic motives, E). Kytöksmotiiveissa yksilöt ovat motivoituneita vapaaehtoistyöhön sosiaalisten suhteidensa takia. Se voidaan jakaa kahteen motiiviin eli halun vahvistaa sosiaalisia suhteita ja sosialisatioon (vertaisten kanssa toimiminen). Urakehitys kattaa VFI:n ymmärrys- ja uramotiivit. Egoistisiin motiiveihin liittyy itsetunnon suojeleminen ja parantaminen, ja ne kattavat VFI:n kehittymiseen ja suojeluun liittyvät motiivit. Arvomotiivi kattaa arvojen ja henkilökohtaisten uskomusten lisäksi uskon organisaatioon ja altruismin.

Altruistinen toiminta voi kuitenkin perustua omiin uskomuksiin ja tarpeisiin. Tähän motiiviin liittyvät myös organisaatiotekijät, mm. organisaatiokulttuuri ja johtamiskäytännöt.

Butt ym. (2017, 596) painottavat arvojen yhteydessä uskonnon merkitystä vapaaehtoisia motivoivana tekijänä. Liekö tämä kulttuurinen tekijä (Butt ym. (2017) tutkivat pakistanilaisia), sillä Yeungin (2004, 41-42) tutkimuksessa uskonnollisuus ei noussut merkittäväksi motiivitekijäksi, vaikka hän tutki kirkon vapaaehtoistyöntekijöitä. Hän kuitenkin toteaa, että uskonnollisuus voi vaikuttaa motivaation taustalla mm. arvojen muodossa.

Koska olen kiinnostunut vapaaehtoisten omista kokemuksista, näen, etteivät VFI- tai ABCE-mallit sovellu tutkielmani teoreettiseksi pohjaksi. Ongelmaksi muodostuu myös aineiston keruun muoto, joka em. malleissa on tehty lomakekyselynä, jolloin tutkija määrittää ennakkoon sen, mihin vapaaehtoiset vastaavat. Toki käyttämässäni aineiston keruumenetelmässä eli puolistrukturoidussa fokusryhmähaastattelussa kysymykset on mietitty etukäteen, mutta keskustelu antaa kuitenkin haastateltaville tilaisuuden puhua vapaammin itselleen tärkeistä teemoista, sekä mahdollistaa täydentävien kysymysten esittämisen.

Suomalaisen vapaaehtoistyön tutkimuksen uranuurtaja on Anne Birgitta Pessi (aiemmin Yeung), joka on tutkinut mm. vapaaehtoistyön altruismia. Hän on tutkinut suomalaisten osallistumista vapaaehtoistoimintaan niin lomakekyselyillä kuin haastatteluin. Suomalaisten asenteita ja osallistumista vapaaehtoistoimintaan kartoittaneen lomakekyselyn eräs kysymys oli, mikä on tärkein syy vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Tuloksia tarkasteltiin sukupuolen, iän, tulotason, koulutuksen ja asuinpaikan (jossa jako oli Etelä-, Länsi- ja Itä-Suomen sekä Oulun/Lapin lääneihin) mukaan. (Yeung 2002, 32-37.) Yeungin (2002, 34-35) tutkimuksessa naisilla pääsyy vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen oli auttamishalu. Muita merkittäviä motiiveja olivat halu oppia uusia asioita ja tutustua uusiin ihmisiin. Länsisuomalaisilla taas korostui halu oppia uutta, saada hyödyllistä tekemistä ja kansalaisvelvollisuuden täyttäminen. Yeung (2002, 35) pohtii, ovatko nämä motiivit syynä siihen, että länsisuomalaiset tekevät muita suomalaisia enemmän vapaaehtoistyötä terveys- ja sosiaalialan järjestöissä. Koska haastateltavikseni ilmoittautui vain naisia, jotka asuvat Länsi-Suomessa, on mielenkiintoista verrata Yeungin tuloksia omiini. Vertaan vain asuinpaikkaa ja sukupuolta, koska en kysynyt haastateltaviltani ikää, koulutusta tai

tulotaso. Palaan vertailuun yhteenveto- ja pohdintaluvussa.

Pessi ja Oravasaari (2011, 74-78) ovat hahmottaneet Suomalaisten auttamisen asenteet ja teot -kyselytutkimuksen vastausten pohjalta kolme suomalaista auttajatyyppeä: 'iloiset auttajat', 'varaukselliset auttajat' ja 'itsenäiset auttamismyönteiset'. Auttajatyypit muodostuivat auttamismotivaatiota kuvaavien kysymyssarjojen vastausten pohjalta. Mittariryhmä 'auttaminen palkitsee' kuvasi sitä, miten henkisesti palkitsevaksi ja antoisaksi henkilö auttamisen kokee sekä miten luontevaa ja luonteenomaista se hänelle on. Ryhmään kuuluivat mittarit auttaminen tuottaa minulle iloa, auttaminen tekee minut onnelliseksi, auttaminen on minulle luonteenomaista ja saan auttamisesta itselle yhtä paljon kuin annan toiselle. 'Periaatteellinen auttaminen' -mittariryhmä kuvastaa auttamiseen liittyvän arvopohjan vakautta. Siihen kuuluvat mittarit auttaminen on velvollisuuteni, tunnen myötätuntoa, auttaminen on oikein ja toimisin periaatteitani vastaan, jos en auttaisi. Mittariryhmä 'itsekkäät auttamismotiivit' kuvaa itsekkäiden syiden motivoivaa vaikutusta. Sen mittareita ovat auttajia arvostetaan, tutustun ihmisiin, ihmiset pitävät minua avuliaana ja autan, jotta minua autettaisiin tulevaisuudessa.

'Iloiset auttajat' ovat motivoituneimpia auttamaan ja auttaminen on vahvasti läsnä heidän arvomaailmassaan. He kokevat auttaessaan iloa ja onnellisuutta. He motivoituvat auttamisen kautta uusien ihmisten tapaamisesta, saamastaan arvostuksesta ja muiden odotuksista. 'Varaukselliset auttajat' ovat myötätuntoisia muita kohtaan ja suhtautuvat itse auttamiseen myönteisesti. Auttaminen ei kuitenkaan ole heille kovin luonteenomaista tai velvoittavaa. He vierastavat hieman auttamisen sosiaalisuutta, eikä heitä motivoi uusien ihmisten tapaaminen tai auttamisen vastavuoroisuus. Heille ei myöskään ole tärkeää saada auttamisella arvostusta muilta tai toteuttaa muiden odotuksia. 'Itsenäiset auttamismyönteiset' ovat suurin auttajatyypiryhmä. He suhtautuvat auttamiseen positiivisesti ja se on heille mielekästä. He eivät motivoitu sosiaalisista palkinnoista tai muiden odotuksista, vaan itse auttamisesta ja omista arvoista. (Pessi & Oravasaari 2011, 78.) Em. tutkimuksessa ei paneuduttu pelkästään vapaaehtoistyöhön ja sen parissa tapahtuvaan auttamiseen (Pessi & Oravasaari 2011, 78), joten tulokset eivät ole vertailukelpoisia oman tutkielmani kanssa, mutta auttajatyypit kuvaavat mielenkiitoisella tavalla sitä, miten erilaisia motiiveja ihmisillä on auttaa.

Pohjoismaissa on tutkittu paljon sosiaalipalveluihin liittyvän vapaaehtoistoiminnan

motiiveja. Niissä toistuvia vapaaehtoisten motiiveja ovat altruismi, sosiaalisten kontaktien kaipuu, kiinnostus sosiaalipalveluihin ja henkilökohtaiset emotionaaliset tarpeet (Yeung 2005a, 88). Suomalaisten vapaaehtoistoimintaan asennoitumista ja osallistumista kartoittavassa tutkimuksessa Yeung (2002, 33, 37) toteaa, että vapaaehtoisten motiiveissa korostuvat yksilölliset motiivit, mm. halu käyttää aikaansa hyödyllisesti tai toive tavata uusia ihmisiä, jotka samalla palvelevat yhteisöllistä etua. Tässä on yhteys Claryn ja Snyderin (1999, 157) näkemykseen siitä, että jako on altruistisiin ja egoistisiin motiiveihin on harvoin selkeä ja että joissain motiiveissa on sekä altruistisia että egoistisia näkökohtia.

Yeung (2005b) on kehittänyt vapaaehtoisten motivaation mallintamiseen vapaaehtoistoiminnan timanttimallin laadullisen aineiston pohjalta. Siinä huomioidaan tulevaisuuden motiivitekijöiden lisäksi menneisyyteen ja nykyisyyteen liittyvät tekijät, ja Yeungin (2005a, 87) näkemyksen mukaan motivaatio ja sitoutuminen ovatkin limittäisiä ilmiöitä, joita ei voi ymmärtää toisistaan irrotettuina. Hän tutki timanttimallia luodessaan Suomen evankelisluterilaisen kirkon tai sen yhdistysten vapaaehtoisia. Hänen aineistossaan selkeimmin useimmiten esiintyviä motiivielementtejä olivat *ryhmähenki* ('läheisyyden' ulottuvuus) ja *halua auttaa* ('antamisen' ulottuvuus). Muita usein mainittuja olivat *erityistarpeet*, *henkilökohtainen hyvinvointi*, *antamisen kautta saaminen*, *emotionaaliset palkinnot* ja *hyvä mieli*. Timanttimallin motivaatiotuloksissa korostuu aiempia vapaaehtoistoiminnan motivaatiotutkimuksia enemmän sosiaalisten kontaktien ja auttamishalun merkitys sekä epävirallinen oppiminen ja uusien näkökulmien saaminen. (Yeung 2005b 106, 122, 124-125.) Esittelen timanttimallin teorian tarkemmin luvussa 6.2 teoreettisen viitekehysten yhteydessä.

Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa tutkittiin yhtenä osa-alueena suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistuvien nuorten (15-29-vuotiaiden) motiiveja. Nuorten motiiveista merkittävimmäksi nousi auttamisen halu. Vahvin altruistinen motiivi oli niillä, joilla vahvaksi motiiviksi nousi myös uskonnollinen vakaumus, halu toteuttaa omia arvoja teoissa, halu käyttää aikaa johonkin hyödylliseen tai vapaaehtoistyö elämäntapana. Monille nuorille toiminnan sosiaalinen puoli on kuitenkin myös vahva osallistumismotiivi. Tärkeiksi motiiveiksi nousivat toiminnan hauskuus, kavereiden kanssa yhdessä tekeminen ja uusien ihmisten tapaaminen. Muita egoistisempia, resursseihin liittyviä ja välineellisempiä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavia motiiveja nuorilla olivat elämäkokemuksen saaminen ja uusien asioiden oppiminen. Kuitenkin sosiaalisten ja

välineellisten motiivien lisäksi auttamismotiivi oli vahva. Se oli heikoin niillä, joilla tärkeäksi motiiviksi nousi painostus eli vapaaehtoistoiminta ei noussut omasta halusta vaan tuli ulkopuolelta. (Myllyniemi 2012, 14, 23-24.) Tulos on linjassa sen motivaatioteorioiden lähtökohdan kanssa, että motivaatio on vahvempaa, kun se on sisäistä eikä ulkoista (ks. luku 6).

Kuusisto ja Pessi (2012, 172-176) analysoivat nuorisobarometrin tuloksia timanttimalin avulla. Nuorten vapaaehtoistyöhön osallistumisen motiivit painottuivat 'antamisen' ja 'läheisyyden' ulottuvuuksille. Tärkeitä ulottuvuuksia nuorilla olivat myös 'uuden etsintä' ja yhdistetty 'etäisyys-toiminta'. Nuoret eivät näytä motivoituvan vapaaehtoistyöhön 'jatkuvuuteen' tai 'pohdintaan' liittyvien seikkojen takia. Analyysissä ei tullut itsenäisesti esille 'saamisen' ulottuvuus. Tähän on voinut vaikuttaa se, että tutkimus tehtiin lomakekyselynä haastattelujen sijaan. Katson 'saamisen' ulottuvuuden olevan hyvin merkittävä motivaation lähde (ks. luku 7.1), joten sen puuttuminen kertoo mielestäni lomakekyselyn puutteista ja niiden vaikutuksesta tuloksiin. Kun tutkija valitsee kysymykset, vapaaehtoisten omat kokemukset eivät pääse täysimääräisinä esiin ja siten merkittävätkin motiivit voivat jäädä vaille huomiota.

Väitöskirjassaan Marjovuo (2014) kuvasi vapaaehtoistyön sosiaalisen representaation vapaaehtoisten itsensä määrittelemänä. Hän sijoittaa representaation ytimeen eettisyyden, suunnitelmallisuuden ja yhteenkuuluvaisuuden. Muita perifeerisiä tekijöitä ovat autenttisuus, positiivisuus, elämyksellisyys, henkinen kasvu, aktiivisuus, vastaanottavaisuus professionaalisuudelle sekä palkattomuus. (Marjovuo 2014, 4.) Vaikka Marjovuo ei suoraan tutkinut vapaaehtoisten motiiveja, hänen tuloksensa kertovat, mikä on vapaaehtoisille vapaaehtoistyössä merkityksellistä eli mitkä seikat myös ainakin jossain määrin motivoivat heitä.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTO

Tutkielmani kohdistuu siihen, mikä motivoi osallistumaan vapaaehtoistyöhön, ovat motiivit altruistisia vai egoistisia ja millaisia moraalisia arvioita vapaaehtoiset tekevät osallistumismotiiveista.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Millaisia timanttimallin mukaisia motiiveja vapaaehtoistyöntekijöillä on osallistua vapaaehtoistyöhön?
- Millaisina motiivit näyttäytyvät altruismin, egoismin ja moraalisen arvioinnin näkökulmasta?

Aineiston keräämiseksi haastattelin Hopen vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia henkilöitä. Hain tutkimuslupaa Hope ry:n toiminnanjohtajalta sähköpostitse. Koska haastattelin aikuisia, jotka osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti eikä kyseessä ollut julkisen sektorin organisaatio, tarvitsin toiminnanjohtajan luvan lisäksi vain haastateltavien suostumuksen. Haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen ja heillä oli mahdollisuus vetäytyä tutkimuksesta aina aineiston litterointiin ja anonymisointiin saakka. Kukaan ei kuitenkaan vetäytynyt pois tutkimuksesta haastattelujen jälkeen.

Haastateltavat hankin Facebookin ja sähköpostin välityksellä muutamasta Hopen paikallisyhdistyksestä. Haastattelut tapahtuivat Hopen toimitiloissa kulloisellakin paikkakunnalla tammi- ja helmikuussa 2019. Toinen haastattelu tehtiin yhdistyksessä, jossa itsekkin toimin, joten tunsin haastateltavat ennakkoon. Pohdin aineistonkeruun toteutusta tarkemmin jäljempänä luvussa (luku 6.1).

Eskola ja Suoranta (1998, 97-98) ovat sitä mieltä, että sopiva henkilömäärä ryhmähaastattelussa on 4-8 henkeä ja ryhmän tulisi olla varsin homogeeninen. Ryhmiä oli kaksi, joista toisessa oli kolme ja toisessa kuusi henkilöä. Ryhmäkoko osoittautui hyväksi. Niissä oli tarpeeksi henkilöitä vilkkaan keskustelun aikaansaamiseksi, mutta kaikille jäi puheaikaa. Tutkielmassani ryhmäläiset erosivat taustatekijöiltään toisistaan paljonkin (mm. ikä ja perhetilanne), mutta vapaaehtoistyö Hopessa yhdistää heitä. He siis tunsivat

kontekstin, johon haastattelu liittyi ja osasivat keskustella siitä. Tavoitteena oli mahdollisimman vapaamuotoinen keskustelu esittämistäni teemoista. (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 98.)

Fokusryhmähaastattelut olivat rentoja tilaisuuksia. Haastateltavat tunsivat toisensa enemmän tai vähemmän hyvin ja pystyivät mielestäni puhumaan vapaasti. En havainnut, että kukaan olisi ”jarrutellut” mielipiteidensä esittämistä tai kaunistellut sanomisiaan sanoakseen sen, mitä muut tai haastattelija haluavat kuulla. Sain vaikutelman, että haastatellut vapaaehtoiset kokivat haastattelun tilaisuudeksi puhua asioista, joita vapaaehtoistyön arjessa harvoin tulee käsiteltyä, ja että se oli heille mieluista. Haluaisin ajatella, että haastattelu saattoi olla joillekin jopa ainutlaatuinen tilaisuus puhua vapaaehtoistyön herättämistä tunteista, joten sitä voisi verrata työnohjaukseen. Arkisessa toiminnassa ei ehkä ole aikaa tai mahdollisuutta käsitellä sen paremmin miellyttäviä kuin ikäviä tunteitakaan. Tämä voi lisätä vapaaehtoistyöntekijän tunnettaakkaa ja vaikuttaa motivaatioon. Keskustelu tunteista voi saada aikaan tunteen oikeutetuksi tulemisen. Kun vapaaehtoinen huomaa, ettei ole tunteidensa kanssa yksin, taakkaa jakaantuu useamman kannettavaksi ja kevenee. Samalla tunne saa oikeutuksen, kun se ei ole yksilöllinen, vaan kollektiivinen. (Molander 2003, 45, 149.)

Koska olen itsekin ko. yhdistyksen vapaaehtoistoiminnassa mukana, olin haastateltavien vertainen tai Juvosen (2017) sanoin sisäpiiriläinen. Uskon, että se auttoi vapaaehtoisia puhumaan myös ikävistä tunteista, koska olen kokenut niitä itsekin. Meillä oli jo valmiiksi jaettua ymmärrystä, koska meillä on yhteisiä kokemuksia ja osallisuutta samankaltaisiin tilanteisiin (Juvonen 2017). Tolonen ja Palmu (2007, 96, 99) huomauttavatkin, että lähtökohdat haastattelulle ovat erilaiset riippuen siitä, mikä on tutkijan ja tutkittavien suhde kontekstiin. Jaoin Hopen kontekstiin kuulumisen kulttuurin haastateltavien kanssa, mutta huomasin haastattelujen aikana, että yhteinen kulttuuri ei ollutkaan niin yhteisesti koettu ja tulkittu kuin ajattelin ennakkoon. Mm. paikallisyhdistysten erilaiset toimintatavat tuottivat eroavaisuutta.

Kulttuurisen kokemuksen erilaisuuden havaitseminen aiheutti sen, että minun tuli haastattelujen aikana olla todella tarkkana tutkijaposition säilyttämisessä, etten lähtenyt liiaksi keskusteluun mukaan ja tempautunut tilanteen vietäväksi, enkä alkanut tarjota vertaistukea tai ohjeita (ks. Tolonen & Palmu 2007, 109). Minun tuli koko ajan muistaa, että

kerään tutkimusainestoa (Juvonen 2017) ja tehtäväni oli olla ohjaavassa roolissa, mutta taustalla. Lisäksi minun oli huomioitava, että vaikka haastattelutilanne oli mielestäni tasa-arvoinen ja vastavuoroinen, minulla säilyi valta tulkita haastateltavien puhetta ja kirjoittaa siitä, mikä synnyttää tutkimusprosessissa epätasa-arvoa (Tolonen & Palmu 2007, 109). Aion antaa haastateltavilleni mahdollisuuden tutustua tutkielmaani jakamalla sen heille sähköisesti sähköpostin ja Facebookin kautta. Tämä antaa heille mahdollisuuden tutustua tekemiini tulkintoihin ja halutessaan kommentoida niitä.

Lopputuloksena syntynyt analyysi on erinäköinen kuin mitä tutkimusprosessin alussa ja vielä haastatteluja tehdessäni ajattelin. Näen tämän muutoksen kuitenkin luonnollisena osana tutkimusprosessia, kun tutkimuskysymykset tarkentuvat aineistoon tutustumisen aikana tai, niin kuin itselleni kävi, kun kiinnostus suuntautuukin ensin ajatellusta johonkin muuhun. Tunteet, joita alun perin ajattelin tutkia, saivat väistyä moraalisten kannanottojen tieltä.

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Perehdyn tässä luvussa ensin yleisiin motivaatioteorioihin ja esittelen sitten käyttämäni vapaaehtoisuusiivaation timanttimallin, johon vapaaehtoisten motiivien analyysini perustuu.

4.1 Motivaatio

Motivaatiota on aikojen saatossa teoretisoitu eri tavoin. Ensimmäisissä teorioissa kiinnitettiin huomiota vain fyysisiin tarpeisiin ja ihmiset katsottiin vain reagoivan sisäisiin ja ulkoisiin voimiin, kuten tarpeisiin, vietteihin tai vaistoihin. Seuraavassa motivaatioteorioiden kehitysvaiheessa otettiin edellä mainittujen lisäksi uusina näkökulmina itsearviointi, omaa kykeneväisyyttä koskevat käsitykset ja uskomukset sekä kognitiiviset tekijät. Nykyteorioissa huomioidaan motivaation kolme pääkomponenttia suunta, energian saaminen ja käyttäytymisen säätely eli ne kattavat niin sisäiset kuin ulkoisetkin tarpeet ja mahdollisuudet. Yleistäen voisi sanoa, että mitä uudempi teoria, sitä laaja-alaisemmin eri tekijöitä tarkastellaan. Motivaatiotutkimuksessa otetaan nykyisin huomioon ihmisen tavoitteet ja pyrkimykset, yksilön arvioimat mahdollisuutensa toteuttaa niitä ja vaikuttaa niihin, kuinka tärkeiksi ne koetaan ja mitä tunteita niihin liittyy. Uudempia teorioita kutsutaankin organistisiksi erotuksena vanhemmista, mekanistisista motivaatioteorioista, joissa motivaatio ei kumpua ihmisen omasta tahdosta, vaan fysiologiasta tai ympäristön ärsykeistä. (Jaakkola & Liukkonen 2002, 17-18; Yeung 2005a, 85.) Yhtä ainuttakaan yleispätevää motivaatiomallia ei ole olemassa, vaan eri teorioissa asioita tarkastellaan eri näkökulmista, joskus varsin kapea-alaisestikin, eri seikkoja painottaen (Vartiainen & Nurmela 2002, 190).

Motivaatio syntyy tarpeiden, kannusteiden ja niitä koskevien havaintojen ja tulkintojen vuorovaikutuksesta (Ruohotie & Honka 1999, 19). Omien tarpeiden tiedostaminen voi olla pitkäaikainen prosessi (Hämäläinen 2001, 88). Tarpeet eivät myöskään ole pysyviä, vaan ne muuttuvat tekojen myötä. Muutos voi tapahtua myös niin, että teosta tulee niin merkittävä, että se itsessään muuttuu motivoivaksi ja sitä kautta toiminnaksi. (Vartiainen & Nurmela 2002, 189.) Motivaatio on siis dynaaminen prosessi (Liukkonen & Jaakkola 2002, 14).

Ruohotie ja Honka (1999, 18, 20) määrittelevät tarpeen sisäiseksi epätasapainoksi, joka saa henkilön toimimaan tietyllä tavalla ja ponnistelemaan sisäisen tasapainon löytämiseksi. Tarve liittyy kasvuun, liittymiseen (ihmissuhteet) tai toimeentuloon. Kun tarpeen tyydytys saa kohteen, siitä tulee motiivi, joka saa aikaan toiminnan. Tavoitteisiin suuntautuneet teot ovat toiminnan ilmentymiä. Tekojen toteutustapa vaihtelee tilanteen mukaan. (Vartiainen & Nurmela 2002, 189.) Tarpeita ei juuri voi suoraan havaita, mutta kohteet voi. Kohde on yleensä tiedostettu ja valittavissa ja se on jotain, jonka yksilö haluaa oppia, ymmärtää, hallita tai välttää. (Malmberg & Little 2002, 129.) Jackson (1992, 264) tosin huomauttaa, että motiivilla ei välttämättä aina ole tarvetta, vaan joskus teemme asioita vain tekemisen ilosta. Emme tee niitä saadaksemme iloa, vaan saamme iloa tekemisestä eli tekemisen tavoite ei ole ilon tuottaminen itselle. Reiss (2004, 183) muotoilee asian hieman toisin sanoessaan, että ilo voi olla tekemisen seuraus, eikä välttämättä sen motiivi.

Ihmisen toiminta suuntautuu tiettyyn päämäärään useimmiten kahden tai useamman motiivin vaikutuksesta (Madsen & Egidius 1976, 37). On huomattava, että vain vapaaehtoisilla toiminnoilla on motiiveja (Jackson 1992, 264). Motiivi on tarve, halu, vietti, sisäinen yllyke, palkkio tai rangaistus, joka on päämääräsuuntautunut ja joko tiedostettu tai tiedostamaton. Se virittää ja ylläpitää yleisen käyttäytymisen suuntaa ja ohjaa toimintaa kohti tiettyjä päämääriä ja sitoo osan energiasta niiden saavuttamiseksi. Motivaatio on motiivien aikaansaama psyykkinen tila, joka määrittää, miten innokkaasti ihminen toimii ja mihin hänen mielenkiintonsa suuntautuu, siis mitä ihminen haluaa tehdä. (Ruohotie & Honka 1999, 13, 33.) Perustan tutkielmani tähän Ruohotien ja Hongan motivaatiomääritelmään.

Motivaatio voi olla sisäistä tai ulkoista. Kun toiminta itsessään tuo tyydytystä ja käyttäytymisen syyt ovat sisäisiä, puhutaan sisäisestä motivaatiosta. Ulkoisessa motivaatiossa puolestaan palkkio tulee yksilön ulkopuolelta, esim. vanhemmalta tai työnantajalta. (Ruohotie & Honka 1999, 14-15, 49.) Niitamo (2002, 46) käyttää sisäisestä motivaatiosta nimitystä tunneperäinen ja ulkoisesta motivaatiosta nimitystä tietoperäinen. Ne erottuvat toisistaan psyykkisten prosessien, tunteiden ja kognition osalta. Aion kuitenkin itse käyttää jakoa sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon, koska ne ovat vakiintuneita termejä ja kuvaavat mielestäni vapaaehtoistyön kontekstissa paremmin sitä, mistä motivaatio kumpuaa.

Kun toimintaa toteutetaan vain välinearvon takia, ei mielihyvän tuottamiseksi tai kiinnostuksesta, kyse on ulkoisesta motivaatiosta. Itse toiminnalla ei ole merkitystä, ainoastaan lopputuloksella. (Vartiainen & Nurmela 2002, 190.) Reiss (2004, 179-180) toteaa, että tavoitteesta riippuvia ulkoisia motiiveja on lukematon määrä ja ne ovat hyvin yksilöllisiä, joten niiden luetteleminen ja tutkiminen on jokseenkin turhaa. Tällä perusteella lomakekyselyillä ei koskaan voida kattaa kaikkien vastaajien ulkoisia motivaatiolähteitä.

Vapaaehtoistyön kontekstissa mahdollisuus CV-merkintään tai kunnioituksen saaminen yhteisössä olisivat ulkoista motivaatiota. On epätodennäköistä, että vapaaehtoistyössä motivaatio voisi oikeastaan missään olosuhteissa olla puhtaasti ulkoista, sillä ulkoisessa motivaatiossa henkilö toimii muiden halujen pohjalta. Tällöin tärkeitä ovat palkkiot, suosio, hyväksyntä ja rangaistuksen välttäminen. Sisäiseen motivaatioon liittyvät uteliaisuus, spontaanisuus ja oma kiinnostus. Tavoite on jotain, mitä ihminen itse haluaa. (Malmberg & Little 2002, 129.) Ulkoisen motivaation keinoin voi saada aikaan hyviä tuloksia, mutta parasta on, jos motivaatio tulee henkilön sisältä ja sitä tuetaan ulkoisin palkkioin (Hämäläinen 2001, 129). Tämä on tärkeä huomio vapaaehtoistyön kontekstissa, vaikka se ei tämän tutkielman piiriin suoranaisesti kuulukaan. On tärkeää, että vapaaehtoiset saavat työstään esim. kehuja, jotta heidän motivaationsa ainakin säilyy, ellei jopa lisääny.

Vaikka olenkin kiinnostunut siitä, tekeekö henkilö vapaaehtoistyötä saadakseen itselleen esim. arvostusta tai sosiaalisia kontakteja (ulkoinen motivaatio), tämä jako ei ole tutkielmassani oleellinen. Sen sijaan arvioin vapaaehtoisten motiiveja altruismin ja egoismin näkökulmasta ja myös vapaaehtoisten moraalisten arviointien kannalta jaottelulla altruistiseen ja egoistiseen motivaatioon on merkitystä (ks. jäljempänä).

Ulkoinen motivaatio ja egoismi linkittyvät tiiviisti toisiinsa. Egoismi on oman hyödyn tavoittelua ja itsekeskeisyyttä (Pessi & Saari 2008, 210; Phillips & Phillips 2010, 67). Egoistisia motiiveja osallistua auttamiseen ovat mm. tunnustuksen saaminen, itsetunnon kohottaminen, paremmat etenemismahdollisuudet töissä ja syyllisyyden vähentäminen (Phillips & Phillips 2010, 67). Altruismi on sen sijaan ennen kaikkea toiset huomioon ottavaa käyttäytymistä. Tällöin se on tekoja, jotka liittyvät toisten auttamiseen. Tavoitteena on toisen hyvinvointi. (Pessi & Oravasaari 2011, 72.) Pyyteetöntä altruismia on kyseenalaistettu paljon, mutta Pessi ja Oravasaari (2011, 72) näkevät, ettei se sulje pois auttajan sisäisiä palkkioita. Aiemmin luvussa 2 kävi jo ilmi, että altruististen ja egoististen motiivien

erottaminen toisistaan on hankalaa, ellei jopa mahdotonta. Yksilötasolla voidaan kuitenkin löytää tekijöitä, jotka ennustavat ihmisen taipumusta altruismiin. Niitä ovat yksilön piirteet (mm. terve itsetunto ja omakuva sekä sosiaaliset vuorovaikutustaidot) ja mielentila (onnellisuus ja hyväntuulisuus), ympäristötekijät (yhteisön tiiviys), vuorovaikutukseen liittyvät elementit (samankaltaisia autetaan helpommin) ja perspektiivi toisiin ihmisiin (ei tehdä eroa ihmisten välillä minkään tekijän suhteen). Näihin tekijöihin vaikuttavat vielä yksilön arvot ja moraalit. (Pessi & Oravasaari 2011, 73.) Vuorovaikutukseen liittyvät elementit ja perspektiivi toisiin ihmisiin näyttävät olevan jossain määrin ristiriidassa, mutta kyseessä lienee aste-ero. Altruisti auttaa kaikkia uskonnosta, ihonväristä, seksuaalisesta suuntautumisesta tms. riippumatta, mutta lähtee herkemmin auttamaan, kun on kyse samankaltaisista autettavista kuin hän itse on.

Hämäläinen (2001, 175, 186) muistuttaa, että motivaatioon, tietyn päämäärän saavuttamiseen, tarvitaan tunteita, koska tunteet tekevät asioista merkityksellisiä. Tutkimuksessa on osoitettu, että mielihyvä on suurempi, kun ihminen saavuttaa tunneperäisen eli tiedostamattoman motiivin tavoitteen kuin jos hän saavuttaa tietoperäisen motiivin eli ulkoisten kannusteiden aikaansaaman tavoitteen. Eli ihminen voi paremmin, kun tunteet ja tavoitteet ovat yhdensuuntaisia. Ulkoapäin annetut tavoitteet, joihin ympäristö kannustaa ja joita se palkitsee, voivat johtaa yksilön tavoittelemaan jotain, mitä hän ei tunnepohjaisesti halua. (Niitamo 2002, 45-47, 49.) Tästä syystä tunteet ovat vapaaehtoistyössä tärkeässä osassa. Kun vapaaehtoinen saa emotionaalisia palkintoja, hänen hyvinvointinsa lisääntyy, mikä lisää hänen motivaatiotaan jatkaa vapaaehtoistyötä. Kuten edellä mainitsin, on todennäköistä, että vapaaehtoistyötä tehdään pääasiassa sisäisestä motivaatiosta käsin (Pessi & Oravasaari 2011, 87). Siksi voi tuntua niin palkitsevalta, kun pystyy auttamaan muita. Ja käänteisesti pettymys voi olla suuri niin omasta kuin asiakkaan puolesta, jos jokin meneekin pieleen, eikä auttaminen jostain syystä onnistukaan.

Motivaation kuvaamista vaikeuttavat monet asiat: Ensinnäkin motivaatio perustuu oletuksiin, eikä se ole suoraan havaittavissa tai mitattavissa. Käyttäytymisen perusteella motiivia on vaikea määrittää, koska esim. jokaisella toiminnalla voi olla monia motiiveja, samaa motiivia voidaan ilmentää eri tavoin ja päinvastoin eri motiiveja samalla tavoin. Toiseksi motivaatioon vaikuttaa moni prosessi, mm. yksilön sisäinen epätasapaino, ulkoiset ärsykkeet sekä tilanteiden tulkinta. Kolmanneksi motiivit voivat muuttua ja olla ristiriidassa keskenään. Neljänneksi yksilölliset erot vaikuttavat suuresti siihen, mitä halutaan ja miten

halutaan. Viidenneksi päämäärän saavuttaminen vaikuttaa muihin motiiveihin ja käyttäytymiseen joko niin, että motiivien suunta tai vireys muuttuu. Kuudenneksi arvot ja tavoitteet vaikuttavat motivaatioon. (Ruohotie & Honka 1999, 15-16.)

Edellä mainituista syistä turvaudun jo olemassa olevaan vapaaehtoistoiminnan motivaatiomalliin eli timanttimalliin. Lisäksi kategorisoin motiiveja vapaaehtoisten omasta puheesta, en esim. tarkkailemalla käytöstä. Haastatellut tuovat itse esiin ne motiivit, joiden katsovat osallistumiseensa vaikuttavan. Toki voi olla, että heillä on vielä motiiveja, jotka keskustelussa eivät nouse esiin. Tässä piilee koko motivaatiotutkimuksen ydinongelma, johon Ruohotie ja Honkakin yllä viittaavat. Haastattelurungon avulla (ks. liite) olen kuitenkin pyrkinyt saamaan haastatteluissa esiin ne motivaatioteemat, jotka timanttimalli kattaa ja jotka esittelen seuraavassa luvussa.

4.2 Vapaaehtoismotivaation timanttimalli

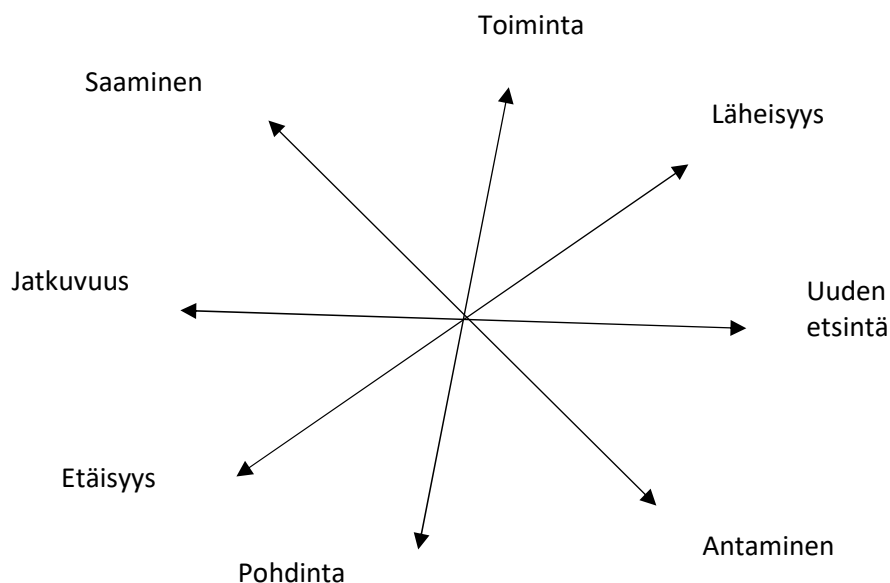
Shye (2010, 185-187) kritisoi vapaaehtoistoiminnan motivaatiotutkimusta siitä, että yleensä motivaation käsitettä tai motivaatioteoriaa ei ole määritelty selkeästi. Todellisten motiivien lisäksi joukossa saattaa olla esim. olosuhteisiin liittyviä syitä. Tästä seuraa, että empiirisissä tutkimuksissa käytetyt motiivit ovat monimerkityksisiä eivätkä siksi edistä teorian muodostusta. Hän pitää kyselytutkimuksissa myös sosiaalista toivottavuutta ongelmana. Se tarkoittaa, että vastaajat voivat ilmoittaa motiiveja (tai pisteyttää ne korkeammalle), jotta näyttäisivät paperilla paremmalta. Ongelmallista on myös se, vapaaehtoiset eivät aina ole tietoisia omista motiiveistaan. Siksi olisi laadittava teoriaan pohjautuva lista kaikista motiiveista.

Oman tutkielmani kannalta näen ongelmallisena sen, että esimerkiksi VFI- ja ABCE-malleissa aineisto on koottu lomakkeilla. Tutkijat ovat etukäteen miettineet väittämiä (Butt ym. 2017, 599; Clary & Snyder 1999, 157), ja vastaukset pisteytetään Likertin asteikollisella mittarilla. Kyselylomakkeella toteutetuissa tutkimuksissa vapaaehtoisten omat kokemukset eivät nouse esiin tarpeeksi hyvin (ks. Nylund & Yeung 2005, 22) ja siten muodostettavaan teoriaan voi jäädä aukkoja. Aionkin tutkielmassani käyttää pohjana Yeungin timanttimallia, koska se on luotu laadullisten menetelmien avulla aineistolähtöisesti (Yeung 2005a 91-92; Yeung 2005b, 105-107). Katson, että sen avulla tuloksista tulee kattavampia kuin

kyselylomakkeella, jossa yhden kysymyksen unohtaminen voi vaikuttaa tulokseen merkittävästi. Haastatteluaineistosta tulevat ilmi kaikki ne haastateltujen motiivit, jotka he tuovat keskustelussa ilmi. Ongelmia voi olla motiivien sovittamisessa timanttimallin kategorioihin (ks. jäljempänä).

Vapaaehtoisten motiivien timanttimallin teoreettisena pohjana toimii Fordin (1992) kehittämä motivaation systeemitopia (Motivational Systems Theory, MST) (Yeung 2005a, 97). MST pohjautuu ihmisen kehityksen ja toiminnan yleistoriaan Living Systems Frameworkiin, joka on holistinen teoria ihmisistä itserakentavina, sopeutuvina järjestelminä. MST kattaa kaikki perinteiset motivaation elementit eli käyttäytymisen suunnan, energian saamisen ja säätelyn. Sen mukaan motivaatio muodostuu henkilökohtaisten päämäärien, tunteiden sekä itseä koskevien käsitysten ja uskomusten organisoidusta rakenteesta. MST lähtee oletuksesta, että ihmisen toimintaa ohjaavat useat päämäärät yhtäaikaaisesti eli ihmisellä on samanaikaisesti useampia motiiveja toimintaansa. MST ottaa huomioon myös ympäristön ja yksilön suhteen siihen. MST:n mukaan motiivit ovat tulevaisuuteen keskittyviä. (Ford 1992, 2-3, 19, 28.) Yeung (2005a, 87) on täydentänyt MST:tä tulevaisuuteen liittyvien tekijöiden lisäksi menneisyyteen ja nykyisyyteen liittyvillä tekijöillä.

Yeungin (2005a, 95; 2005b, 105-108) vapaaehtoisten motiivien timanttimalli pohjautuu haastatteluaineistoon ja sen tavoitteena on ymmärtää vapaaehtoistoimijoiden motiiveja kokemuksen ja toiminnan yksilöllisistä merkityksistä käsin. Siinä on neljä ulottuvuutta, joissa ääripäät ovat toistensa vastakohtia: 'saaminen-antaminen', 'jatkuvuus-uuden etsintä', 'etäisyys-läheisyys' ja 'pohdinta-toiminta'. Vapaaehtoismotivaation timanttimallin ulottuvuudet ja niiden suhteet on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnan timanttimali

Neljä ääripäätä ('toiminta', 'läheisyys', 'uuden etsintä' ja 'antaminen') kuvaavat ulospäin suuntautunutta vapaaehtoistoimintaa, kun taas neljä muuta ääripäätä suuntautuvat vapaaehtoiseen itseensä (Yeung 2005b, 108). Yeung (2005a, 88; 2005b, 108) kuitenkin huomauttaa, ettei kyse ole arvoasetelmasta tai diktonomiasta egoismin ja altruismin välillä, joka on vapaaehtoisuustutkimuksessa hyvin kiistelty teema. Niemelä (2003, 114-115) on sitä mieltä, että jos auttaminen perustuu vain vapaaehtoistyöntekijän oman hyvinvoinnin kasvattamiseen eli egoistisiin motiiveihin, autettavasta tulee arvoton välikappale. Myöskin vapaaehtoinen kärsii. Vaikka hän kokee hyvää mieltä ja osallistumisen riemua, häneltä jää kokematta aito henkinen kasvu, joka juontuu ihmisen pyrkimyksestä tehdä eettisesti oikein tai jonkin suuremman tarkoitusperän palvelemisesta. Wiwad ja Akin (2017, 735, 738) havaitsivat tutkimuksessaan, että egoistiset motiivit tuottavat vähemmän emotionaalista tyydytystä kuin altruistiset motiivit. Itse asiassa itsekkäin motiivein tehdyt hyvät teot saavat henkilön näkemään itsensä vähemmän myönteisessä valossa, mikä vähentää emotionaalisen palkitsevuuden tunnetta. Tämä huomio on merkittävä vapaaehtoistyön kontekstissa, jossa altruismi on jossain muodossa läsnä joka tapauksessa.

Ei siis voida suoraan sanoa, että toimintamotivoitunut vapaaehtoinen toimisi pelkästään sisäisestä motivaatiosta käsin. Kuten edellä mainitsin, en ole kiinnostunut jaosta ulkoiseen ja sisäiseen motivaatioon, mutta altruististen ja egoististen motiivien välinen jako on

kiinnostava sekä vapaaehtoisten motiivien että moraalisten arviointien kannalta. Ovatko vapaaehtoisten motiivit enemmän altruistisia kuin egoistisia? Pitävätkö vapaaehtoiset moraalisesti hyväksyttävämpinä altruismiin perustuvia motiiveja ja osoittavatko he moraalista paheksuntaa egoistisia motiiveja kohtaan?

Kuviossa 1 oikealle osoittavat nuolet kuvaavat vapaaehtoisten ulospäin suuntautuneisuutta, kohti sosiaalisuutta, toimintaa, uusia asioita ja toisille antamista. Vasemmalle osoittavat nuolet taas kuvaavat enemmän itseen suuntautumista, sisäistä pohdiskelua, etäisyyttä toisiin, tuttujen asioiden jatkuvuutta ja itselle saamista. Ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. (Yeung 2005b, 108.)

Ulottuvuuksien sisällä on 47 teemaa, joiden alle motiivielementit eli vapaaehtoisten käyttämät erilaiset ilmaisut heidän kuvatessaan kokemustaan jakautuvat. Niistä 16 paikantuu 'saaminen-antaminen' -ulottuvuudelle, joka kattaa varsinaisista motiivielementeistä kolmanneksen. 'Saamisen' ääripäässä yksi teema on *emotionaalisten palkintojen saaminen* vapaaehtoistoiminnasta. (Yeung 2005b, 109-110.) Muita saamisen teemoja ovat mm. *itsensä toteuttaminen* ja *toimintamuotojen palkitsevuus*. 'Antamisen' ääripäähän lukeutuvat mm. teemat *halu auttaa* eli toiminnan altruistinen luonne, *omat elämäkokemukset* ja *tuen vastavuoroisuus*. Antamisulottuvuudessa on myös *toive levittää auttamishalua* omalla esimerkillä. Ääripäiden välille sijoittuivat motiivit, jotka tuottavat *hyvää mieltä* toisten hyväksi toimimisesta ja *antamalla saamisesta*. (Yeung 2005b, 109-111; Kuusisto & Pessi 2012, 169.)

Ulottuvuuksille 'jatkuvuus-uuden' etsintä sekä 'pohdinta-toiminta' sijoittuu molemmille yksitoista teemaa ja yhdeksän ulottuvuudelle 'etäisyys-läheisyys'. 'Jatkuvuuden' teemoja ovat mm. *toiminnan sisällön* ja *aihepiirin tuttuus* sekä *positiiviset kokemukset* aiemmasta vapaaehtoistoiminnasta. Tähän ulottuvuuteen kuuluvat myös *elämänkaareen* ja *identiteettiin* liittyvät motiivit. 'Uuden etsinnän' ääripäässä teemoja ovat esim. *uuden asian kiinnostavuus* ja *uusien asioiden oppiminen*, *vastapaino* omalle elämäntilanteelle ja *laajennus omaan elämämpiiriin*. 'Pohdinnan' teemoja ovat mm. *toiminnan tausta-arvot* ja *oma henkinen kasvu*. 'Toiminnan' ääripäähän sijoittuvat teemat, jotka ilmentävät vapaaehtoistyön toiminnallista ja konkreettisen tekemisen puolta, esim. *tyhjän ajan täyttäminen* ja *toiminnan organisointitapa*. 'Etäisyyden' ääripäässä teemoiksi nousevat *toiminnan joustavuus*, *epäbyrokraattisuus* ja *etäisyys muihin* ja 'läheisyyden' ääripäässä mm. *uusien ihmisten*

tapaaminen, yhteishenki ja toiminnan sosiaalisuus. (Yeung 2005b, 111-118; Kuusisto & Pessi 2012, 169.) Taulukossa 1 on esitetty ulottuvuudet ja niihin kuuluvat teemat (Yeung 2005b 124-125).

Taulukko 1. Vapaaehtoistoiminnan timanttimalin motivaatioteemat

Ulottuvuus	Ääripään motiivit	Välimotiivit	Ääripään motiivit
Saaminen-antaminen	Saaminen - Itsensä toteuttaminen - Henkilökohtainen hyvinvointi - Toimintamuotojen palkitsevuus - Emotionaaliset palkinnot - Ryhtiä ajankäyttöön - Työkokemus	Saaminen-antaminen - Keskinäinen apu - Hyvä mieli - Antamisen kautta saaminen - Henkilökohtainen kasvu	Antaminen - Erityistarpeet - Halu auttaa - Altruistinen luonne - Toive auttamishalun leviämisestä - Vastavuoroinen, sosiaalinen tuki - Elämäkokemukset
Jatkuvuus-uuden etsintä	Jatkuvuus - Aihepiirin tuttuus - Positiiviset kokemukset - Elämäntilanne - Identiteetti - Jatke palkkatyölle - Hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito		Uuden etsintä - Uuden teeman kiinnostavuus - Vastapaino - Laajennusta elämänpiiriin - Uuden oppiminen - Oma muutos
Etäisyys-läheisyys	Etäisyys - Joustavuus - Epäbyrokraattisuus - Yhteistoiminta, riittävä etäisyys		Läheisyys - Ryhmään kuuluminen - Uusien ihmisten tapaaminen - Ryhmähenki - Sanallinen vuorovaikutus - Toiminnan sosiaalisuus - Sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen
Pohdinta-toiminta	Pohdinta - Arvot taustana - Roolimallit - Oma henkinen kasvu - Omien asioiden läpikäynti	Pohdinta-toiminta - Arvot toimintaan - Evankeliointikanava - Hengellinen välikappale - Hengellisyys toiminnassa	Toiminta - Vapaa-ajan täyttäminen - Toiminnallisuus - Organisoititapa

Yeung (2004, 40-41) toteaa, että timanttimalia voidaan käyttää pohjana vapaaehtoisten omalle reflektoinnille, keskusteluille ja palautteelle. Koska tutkielmani edellyttää, että vapaaehtoiset refleктоivat omaa toimintaansa, se soveltuu hyvin tutkielmani analyysin pohjaksi.

5 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkielmani toteutuksen siinä kronologisessa järjestyksessä, jossa se eteni. Aloitan aineiston keruumenetelmästä eli fokusryhmähaastattelusta ja nauhoitetun materiaalin litteroinnista. Sitten esittelen analyysissä käyttämäni menetelmän, kategoria-analyysin, ja lopuksi kerron analyysin vaiheista ja siinä tekemistäni ratkaisuksista. Tässä luvussa pohdin myös tarkemmin myös tutkielmani etiikkaa ja syvennän aihetta jo aiemmissa luvuissa sivunneita teemoja.

5.1 Fokusryhmähaastattelu

Keräsin aineiston fokusryhmähaastatteluin. Dahlin-Ivanoff ja Holmgren (2017, 11) pohtivat, tulisiko menetelmästä käyttää nimitystä fokusryhmähaastattelu vai -keskustelu. Haastattelu saa ajattelemaan, että tutkija haastattelee osallistujia, kun taas keskustelu kuvaa paremmin, mistä menetelmässä on kyse. Haastattelun ja keskustelun erona on vuorovaikutuksen ja haastattelijan myötävaikutuksen määrä. Vaikka pyrin antamaan mahdollisimman paljon tilaa osallistujien väliselle vapaalle keskustelulle ja osallistumaan itse mahdollisimman vähän, eli käytin Morganin (2002, 147) määrittelemää väljemmin strukturoitua haastattelutapaa, pitäydyn nimittämään käyttämäni menetelmää fokusryhmähaastatteluksi. Ohjasin ja vein puhetta eteenpäin haastattelurungon avulla ja tarvittaessa esitin tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jolle on tyypillistä, että se on ennalta suunniteltu sekä haastattelijan alulle panemaa ja ohjaamaa. Fokusryhmähaastattelussa haastatteliija on ennakkoon valinnut haastattelun teema-alueet, mutta kysymyksiä ei ole muotoiltu tiukasti eikä niitä esitetä tietyssä järjestyksessä. (Eskola & Suoranta 1998, 86-87.) Kysymysten on tarkoitus stimuloida keskustelua, joten niiden tulee olla selkeitä, fokusoituja ja ymmärrettäviä (Dahlin-Ivanoff & Holmgren 2017, 41). Fokusryhmähaastattelu on siis puolistrukturoitu, ja sitä ohjaa tutkimusongelma (Tiittula & Ruusuvoori 2005). Haastattelussa käydään läpi teema-alueet, mutta vaihtelevassa järjestyksessä ja laajuudessa haastateltavasta, tässä tapauksessa ryhmästä, riippuen. Koska haastattelu on muodoltaan avoin, haastateltavat voivat puhua vapaamuotoisesti ja materiaalista saadaan edustavampi. (Eskola & Suoranta 1998, 87-88.)

Vaikka rakensin haastattelurungon timanttimallin motiiviteemojen pohjalta, on mahdollista,

että jokin teema jäi käsittelemättä kunnolla. Aineistosta löytyi kuitenkin jokaisesta teemasta (ks. luku 7) motiivielementtejä, joten ainakin jossain määrin kaikki teemat tulivat haastattelussa katettua. Arvioidessani jälkepäin haastattelujen toteutusta katson, että haastattelutilanteessa olisin voinut esittää tarkentavia ja teemaa laajentavia kysymyksiä enemmän. Nyt seurasin haastattelurunkoa varsin orjallisesti, mutta toisaalta se on merkki myös siitä, että keskustelu soljui ilman minun puuttumistani asiaan, mikä on fokusryhmähaastattelun yksi tavoite.

Ryhmähaastattelun etuna on, että siinä saadaan tietoa useilta henkilöiltä samanaikaisesti. Jos ryhmähenki on hyvä, ryhmän jäsenet voivat auttaa ja rohkaista toisiaan puhumaan asioista, joista ei yksilöhaastattelussa tulisi puhuneeksi eli ryhmä toimii sosiaalisena tukena. Tietoa voi siis saada enemmän kuin yksilöhaastatteluissa. Jos taas ryhmähengessä on ongelmia, kaikkia eivät välttämättä puhu tai eivät rohkene puhua kaikista asioista. Lisäksi nauhoittaminen voi olla haasteellista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006; Eskola & Suoranta 1998, 95; Sakki, Mäkinen, Hakoköngäs & Pirttilä-Backman 2014, 320.) Aineistoa käsittelevässä osiossa kerroin, miten itse koin haastattelutilanteet ja miten ajattelin haastateltujen ne kokeneen sekä mitä havaintoja tein haastatelluista haastattelun aikana.

Olen pohtinut, mitä tutkielmani luotettavuudelle merkitsee se, että toisen haastatteluryhmän osallistujat olivat itselleni entuudestaan tuttuja. Miten luotettavina tuloksia voi tällöin pitää? Katson kuitenkin, että tämä ”kaksinkertainen vertaisuus” ei vaikuta tuloksiin, koska yhteinen yhdistys oli vain konteksti, ei tutkimuksen kohde. Halusin tutkia haastateltavien kokemuksia, jotka liittyvät heidän omaan toimintaansa yhdistyksessä. Siitä huolimatta aihe oli varsin neutraali, vaikka haastattelussa puhuttiin myös tunteista. Lisäksi olin ehtinyt olla yhdistyksen toiminnassa valitettavan vähän mukana noin puoli vuotta ennen haastatteluja, joten olin jo jossain määrin etääntynyt yhdistyksen arkitoiminnasta, enkä tuntenut haastateltavia juuri muuta kuin ulkonäöltä ja nimeltä. Haastateltavat eivät olleet minuun minkäänlaisessa riippuvuussuhteessa.

Nauhoitin haastattelut kahdella eri laitteella, jotta minulla olisi varanauhoite, jos ensimmäinen sattuisi tuhoutumaan esim. siirrossa laitteelta tietokoneelle. Nauhoitukset säilytin tutkimusprosessin ajan henkilökohtaisella tietokoneellani salasanan takana. Nauhoitus auttaa analyysin helpottumisen lisäksi myös tutkimusetiikan noudattamisessa, kun jälkikäteen haastattelutilanteen vuorovaikutusta voidaan analysoida mm. haastattelijan

johdattelun tai haastateltavien epäröinnin suhteen (Tiittula & Ruusuvoori 2005).

Ryhmähaastatteluja käytettäessä litterointi voi osoittautua haasteelliseksi, esimerkiksi jos kaksi tai useampi henkilö puhuu yhtä aikaa. Samoin voi olla joskus vaikea tunnistaa, kuka puhuu. (Eskola & Suoranta 1998, 99). En pidä tunnistettavuutta suurena ongelmana tässä tutkielmassa, koska minulla ei ollut tarvetta identifioida haastateltaviani, vaan he pysyvät täysin anonyymeina. Seuraavaksi siirrynkkin kertomaan litterointivaiheesta.

5.2 Litterointi

Litteroin nauhoittamani haastattelut, jotka kestivät yhteensä 196 minuuttia. Litteroitua tekstiä oli 43 sivua kirjoitettuna fonttikoolla 12 ja rivinvälillä 1,5. En litteroinut nauhoituksia kovin yksityiskohtaisesti, koska en ollut suoranaisesti kiinnostunut vuorovaikutuksesta yksityiskohtaisella tasolla tai haastateltavien suhteista, vaan haastattelun asiasisällöistä. Toki koko haastattelu oli vuorovaikutustilanne ja siten vuorovaikutuksella on merkittävä osa tutkielmassani (ks. luvut 4 ja 6.1).

Jo litteroidessa tutkija tekee valintoja sen suhteen, mikä nauhoituksessa on tutkimuksellisesti relevanttia. Aineiston tulkinta alkaa siis jo litterointivaiheessa. Varsinaisen analyysin tein litteroidusta aineistosta, koska nauhoitetusta puheesta kokonaisuuksien hahmottaminen olisi hyvin työlästä, ellei peräti mahdotonta. (Ruusuvoori 2010, 425, 427-428.)

Litterointi lisää analyysin läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa tulkintojen ankkuroimisen aineistoon, mikä parantaa tutkimuksen validiteettia. Nauhoitusta purkaessaan tutkija tekee valintoja, jotka heijastavat hänen esiyymmärrystään ja oletuksiaan tutkittavasta ilmiöstä. Nämä päätökset voivat tutkijan huomaamatta muodostaa esiyymmärrystä vastaavan tulkinnan. Siksi tutkijan on tarkasteltava omaa esiyymmärrystään ja pohdittava litterointia koskevia ratkaisujaan, esimerkiksi riittävää purkutasoa. Omat valinnat ja niiden aiheuttamat rajoitukset on syytä perustella. Kun tutkija litteroi aineiston itse, hän samalla tutustuu siihen, rakentaa alustavaa koodausta ja muodostaa esitulkintoja. (Nikander 2010b, 433-435, 442.)

Litterointivaiheessa esiyymmärrykseni aineiston suhteen muodostui pitkälti timanttimallin ulottuvuuksista ja niihin kuuluvista motiiviteemoista. Vaikka en litterointivaiheessa vielä aineistoa analysoinut, kiinnitin toki huomiota selvästi esiin nouseviin motiivielementteihin.

Moraalisiin kannanottoihin tai motiivien altruistisiin/egoistisiin elementteihin en tässä vaiheessa kiinnittänyt huomiota, koska en ollut niistä vielä litterointivaiheessa kiinnostunut.

Koska käytän tutkimusmetodinä kategoria-analyysia, katson, että litterointi voi olla ylimalkaisempaa kuin joitain muita metodeja käytettäessä. En myöskään ole kiinnostunut vuorovaikutuksesta tai puhetilanteesta itsestään, vaan sisällöstä (ks. edellä), mikä osaltaan vähentää tarvetta tarkalle litteroinnille. En ole litterointiin merkannut esimerkiksi naurahduksia, puheen taukoja tms. Osa haastatelluista puhui murretta, jonka olen säilyttänyt litteroinnissa, mutta henkilöiden anonymiteetin takaamiseksi kirjoitan analyysissa käyttämäni lainaukset yleisellä puhekielellä. Anonymiteetin takaamiseksi myös korvasin litteroidessani erisnimet ko. erisnimen vastaavalla yleisnimellä hakasulkeissa, esim. henkilön nimen korvasin sanalla 'hän' ja järjestön nimen sanalla 'järjestö' (ks. Kuula & Tiitinen 2010, 452-453).

5.3 Kategoria-analyysi

Haastattelujen analysointiin käytän kategoria-analyysia, joka tutkii kategorioiden käyttöä puheessa ja teksteissä eli sanojen pragmaattista käyttöä eri tilanteissa (Leppner 2011, 14-15). Siinä on pohjimmiltaan kyse kulttuurin ja moraalin tarkastelusta. Kategoriat syntyvät, kun ihmisiä ja asioita nimetään ja luokitellaan, ja ne ovat olennaisia toisten ja itsen määrittelyn välineitä. Ne järjestävät ympäröivää maailmaa ja kertovat paljon siitä, mikä on mielestämme normaalia, arvokasta, ongelmallista tai poikkeavaa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 9-10.) Analyysin toisessa vaiheessa on kyse juuri tästä eli millaisia moraalisia arviointeja vapaaehtoiset motiiveista tekevät, mitä motiiveja he arvostavat tai pitävät ongelmallisina.

Etnometodologisen kategoria-analyysin pioneeri on Harvey Sacks, joka kehitti jäsenyyuskategorisoinnin analyysin (MCA) (Jokinen ym. 2012, 10). Häntä kiinnostivat erityisesti kategorioiden käyttö normaalielämässä, millä tavoin käytetyt kategoriat ovat relevantteja vuorovaikutukseen osallistujille ja miten jaettu ymmärrys sosiaalisessa tilanteessa rakentuu (Ruusuvuori 2001, 383-384, 393). Tutkielmassani en kuitenkaan tukeudu suoraan MCA:n, vaan Jokisen, Juhilan ja Suonisen kehittämään versioon, joka on saanut vaikutteita muista etnometodologian ja sosiaalisen konstruktionismin menetelmistä,

joissa kategoria-analyysia voidaan käyttää eri tavoin. He myös kannustavat tutkijoita yhdistelemään menetelmien ideoita. (Jokinen ym. 2012, 10-11.) Katson Juhilan ym. version soveltuvan työni menetelmäksi juuri soveltavan luonteensa vuoksi.

Kategoriat rakentuvat puheessa ja muussa toiminnassa (Jokinen ym. 2012, 10). Ihmiset voivat valita, mitä kategorioita he käyttävät ja siten kategorioiden käyttöä voidaan tutkia tekoina. Kiinnostavaa siis on, mitä kategorioita otetaan käyttöön kussakin tilanteessa, millaisin seurauksin ja miten niillä rakennetaan sosiaalista järjestystä. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 19.) Kategorioita voidaan tuottaa ja tunnistaa joko kategorian tuottamien ominaisuuksien tai kategoriaan liittyvien toimintojen perusteella. Ensimmäisessä tapauksessa kategorioita rakennetaan tietyn kategorisaation aikaansaamiseksi, jälkimmäisessä tapauksessa tiettyä kategoriaa käytetään kuvauksen sitomiseksi tiettyyn kategorisaatioon. Tästä näkökulmasta motiivit ovat kategoriasidonnaisia. (Leppner 2011, 33-34.) Näin ollen niitä on mielekästä tutkia kategoria-analyysin keinoin.

Lisäksi kiinnostuksen kohteena kategoria-analyysissa on, mitä kulttuurisesti jaettuina merkityksiä tiettyjen kategorioiden käyttö herättää tietyssä tilanteessa. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 19.) Kategorioiden kulttuurisista merkityksistä ja vihjeistä voi päätellä, mitä muita vastuita, ominaisuuksia, velvollisuuksia, motiiveja, taitoa, tietoa ja osaamista kategoriaan liittyy. Käänteisesti voidaan myös analysoida, mitkä ominaisuudet eivät ole toivottavia tai tyypillisiä jossain tietyssä kategoriassa. (Nikander 2010a, 245.) Sacksin MCA:ssa kokoelmaa kategorioita sekä niihin sovellettavia sääntöjä kutsutaan jäsenyyuskategorisointivälineiksi. Timanttimallin ulottuvuudet 'saaminen', 'läheisyys', 'jatkuvuus' jne. ovat osa kokoelmaa vapaaehtoisen motivaatio ja ne muodostavat pareja, kuten 'saaminen-antaminen', mikä on kategorioille tyypillistä. (Ruusuvuori 2001, 394-395.)

Kun sijoitamme itsemme johonkin kategoriaan, rakennamme samalla moraalisia jäsenyyksiä vastuista ja velvollisuuksista sekä arvotamme käytöstä, vaikka usein moraalisuus on implisiittistä. Näiden kuvausten tuottamisen ja tunnistamisen kautta saamme kuvan siitä, miten kulttuurimme moraalinen järjestys rakentuu vuorovaikutuksessa. Moraalinen järjestys tarkoittaa kulttuurista tietoa, jonka avulla tiedämme, miten eri tilanteissa toimitaan ja käyttäydytään. Osaamme toimia tilanteissa odotusten mukaisesti, vaikka emme koko ajan mieti asiaa. Siten keskustelussa moraalista järjestystä luodaan usein huomaamatta ja sitä pidetään itsestään selvänä. Varsinkin kategoriaan kuuluviksi katsotut velvollisuuksiin ja

oikeuksiin liittyvät määreet sisältävät vahvoja moraalisia odotuksia ja niihin perustuva moraalinen järjestys tukeutuu pääasiassa kategoriapareihin kuten 'auttaja' ja 'autettava'. Kategorioita valitessaan ja määrittäessään haastateltavat orientoituvat kulttuuristen odotusarvojen, ja siten moraalisen järjestyksen, mukaisesti. (Nikander 2010a, 242, 246; Juhila ym. 2012b, 69-71; Juhila 2012b, 132.)

Tutkielmassani olen kiinnostunut vapaaehtoisten motiiveista. Käytän timanttimallin motiivikategorioita selvittäessäni haastattelemieni vapaaehtoisten motiiveja. Mitkä timanttimallin motiivit nousevat esiin vapaaehtoisten puheessa? Mielenkiintoista on myös tutkia, miten vapaaehtoiset eri motiiveihin suhtautuvat, miten he niitä arvottavat. Yrittävätkö he vähätellä egoistisia motiiveja ja korostaa altruistisia, koska kulttuuriset oletusarvot olettavat vapaaehtoisten toimivan altruistisesti? Minkälaista moraalista järjestystä vapaaehtoiset motiivien moraalisella arvioinnilla luovat?

Kun joku kategoriaryhmän jäsen ei täytä kategoriaan liitettyjä odotuksia, hän epäonnistuu jäsenyyden suorittamisessa. Hän aiheuttaa kategoriasidonnaisten määreiden mukaisen toiminnon murtuman ja joutuu selontekovelvolliseksi sekä moraalisen arvioinnin kohteeksi. Murtuman huomaaminen ja selontekovelvollisuus kertovat jaetusta moraalisesta järjestyksestä. Erityisesti selontekovelvollisuus tekee moraalisen järjestyksen näkyväksi ja vahvistaa sitä. Murtumaa ja jäsenyyden suorittamisessa epäonnistumista voivat arvioida muut, mutta jokainen voi kohdistaa myös itsekategorisaatioon negatiivisia moraalisia arvioita. Tällöin yksilö reflektoi kykenemättömyyttään täyttää kategorijäsenyyteen liitettyjä odotuksia. (Juhila 2012a, 206-207; Juhila ym. 2012b, 72; Juhila 2012b, 133.) Aioin motiivien moraalisia arviointeja analysoidessani tutkia myös sitä, tuottavatko vapaaehtoiset selontekoja motiiveihin liittyvistä moraalisista kannanotoista puhuessaan.

Kategorioiden merkitys on aina sidoksissa tilanteeseen, siihen kuka kategorioita tuottaa ja missä ja miten. Kulttuuriseen tietovarantoomme kuuluu kontekstin tunnistaminen ja siitä päätelmien tekeminen. Konteksti auttaa ymmärtämään kategorian tilanteeseen sopivalla tavalla. Miten kanssatoimijat tunnistavat tuotetut kategoriat ja johtaako tunnistaminen hyväksymiseen, neuvotteluun vai kiistämiseen? Haastattelussa tämä on merkittävä seikka, sillä haastattelijan on huomioitava se, mitä kategorioita hän itse käyttää ja mihin kategorioihin vihjaa. Siten hän vaikuttaa siihen, mistä kategorioista puhutaan ja miten. (Juhila ym. 2012b, 53, 75-76, 78, 85.) Tutkielmassani haastattelurunko ohjaa keskustelua ja

siten tuotettavia kategorioita. Katson tämän kuitenkin olevan tutkielmalleni vain eduksi, koska voin näin varmistaa, että käsittelemme haastattelussa kaikkia timanttimallin ulottuvuuksia. Vapaassa keskustelussa jokin ulottuvuus tai ääripää voisi jäädä kokonaan käsittelemättä. Kontekstina, jossa kategorioita tuotetaan, toimii Hopen toiminta ja vapaaehtoisten osallistuminen siihen, mikä on otettavat huomioon tuloksia tulkittaessa ja etenkin verrattaessa niitä aiempiin tutkimuksiin.

Ihmisten keskinäisessä toiminnassa kategoriat voivat olla läsnä myös vihjeinä, esimerkiksi nimeämällä kulttuurisesti kategoriasidonnaisia toimintoja, joiden perusteella tehdään päätelmiä kategorijäsenyyksistä. Kategoria-analyysissä tunnistetaan vihjeitä ja analysoidaan niitä sen perusteella, miten ihmiset orientoituvat keskinäiseen toimintaansa ja toisiinsa ja miten he rakentavat yhteisymmärrystä ja tekevät päätelmiä toistensa toiminnasta. Tällöin tutkija nojaa omaan kulttuuriseen kategoriatietoonsa. Hän voi päätellä tarkoitetun kategorian, vaikkei sitä suoraan sanota. (Juhila ym. 2012b, 63-64, 66, 68.) Kategoria-analyysi on siis tutkijan kannalta eräänlaista salapoliisin työtä. Tämä korostuu analyysissäni vapaaehtoisten motiiveista tuottamista moraalisisista arvioinneista, sillä moraalikysymyksiä ei käsitelty eksplisiittisesti, vaan niiden tulkinta jää tutkijan tehtäväksi.

5.4 Analyysin vaiheet

Aluksi luin litteroidun tekstin pariin otteeseen ja poimin sieltä löytämäni motiivielementit. Sen jälkeen järjestin elementit oikeisiin kategorioihin eli timanttimallin mukaisiin motiiviteemoihin.

Tämä vaihe oli haastava. Osa teemoista oli yksiselitteisiä, kuten 'antamisen' ulottuvuuden *luonne*-teema tai 'läheisyys'-ulottuvuuden teema *uusien ihmisten tapaaminen*, ja niihin elementtien luokittelu oli selkeää. Huomasin kuitenkin varsin pian, että timanttimallin joidenkin teemojen määritelmät ovat osittain päällekkäisiä ja jotkin elementit olisi mahdollista luokitella kahteen, jopa kolmeen eri teemaan. Näin oli esimerkiksi 'toiminnan' ulottuvuuden *organisointitapa*-teeman, 'etäisyyden' ulottuvuuden *joustavuus*-teeman ja 'saamisen' ulottuvuuden teeman *toimintamuotojen palkitsevuus* kohdalla. Onhan esimerkiksi osa toimintamuodon joustavaa organisointia, että vapaaehtoinen voi itse päättää, milloin vapaaehtoistyötä tekee. Tässä tein linjavedon, että luokittelen elementin *toimintamuodon palkitsevuudeksi*, jos sen yhteydessä nimenomaan tuodaan esiin jokin

tunne, esim. ilo tai liikuttuminen. *Joustavuuden* teeman menivät ne elementit, jotka helpottavat vapaaehtoisen osallistumista ja siten lisäävät toimintaan osallistumisen mielekkyyttä. Teemaan *toiminnan organisointi* puolestaan luokittelin elementit, jotka liittyivät nimenomaan siihen, millä konseptilla auttaminen tapahtuu. Jouduin siis hyvin tarkkaan miettimään kriteerit, joilla elementtejä luokittelin.

Kun olin tehnyt alustavan luokittelun, kävin sen vielä läpi ja mietin tarkkaan perusteluitani luokittelukriteereilleni. Tässä vaiheessa siirsin vielä joitakin elementtejä kategoriasta toiseen, kun tarkemmin asiaa pohdittuani päädyin siihen, että toinen kategoria soveltuu paremmin. Siirsin esimerkiksi *aihepiirin tuttuus* -teemasta kaksi elementtiä *erityistarpeiden* kategoriaan, koska katsoin, että lapsuus ja perheellisyys on tässä kontekstissa erityistarve, koska auttaminen kohdistuu nimenomaan tähän ryhmään, ja aihepiirinä sen tuttuus on toisarvoista. Kun analyysin tämä vaihe oli valmis, aloin kirjoittaa sitä auki ja poimin litteroidusta tekstistä teemoihin sopivia lainauksia.

Analyysin toisessa vaiheessa poimin litteroidusta tekstistä kohdat, joissa katsoin haastateltujen tekemän moraalisia arviointeja vapaaehtoisten motiiveista. Pohdin, mitkä kategoriat puheessa ovat läsnä ja miten puhuja niihin suhtautuu, millaisen moraalisen kannan hän ottaa ja minkälaista moraalista järjestystä hän täten luo. Tämä vaihe osoittautui analyysin antoisimmaksi, sillä pääsin tekemään omia tulkintojani. Päättyäni kirjoitin auki lainausten yhteyteen.

Analyysin viimeisessä vaiheessa tutkin motiiveja altruismin/egoismin näkökulmasta. Tässäkin vaiheessa jouduin pohtimaan melko paljon, mihin vedän rajan. Lähes kaikille motiiviteemoille on aineistossa löydettävissä sekä altruistisia että egoistisia perusteluita. Päätin linjata luokitteluni niin, että jos aineistossa ei motiivin taustalta ei löydy altruistisia motiivielementtejä, eli jos sen yhteydessä ei puhuta jossain muodossa toisten auttamisesta, kyseessä on egoistinen motiivi. Ja päinvastoin, jos motiiviteeman taustalta ei löydy egoistisia perusteluita, se on altruistinen. Selkeästi suurin osa motiiviteemoista sijoittui altruismin ja egoismin ääripäiden välimaastoon. Analyysissa tuon esimerkein esille, mitä se käytännössä tarkoittaa.

6 VAPAAEHTOISMOTIVAATION TIMANTTIMALLIN MUKAISET MOTIIVIT

Haastattelujen analyysissä löytyi motiiveja jokaisesta timanttimallin ulottuvuudesta. Kaiken kaikkiaan motiivielementtejä oli 221. Kaikki motiiviteemat sen sijaan eivät nousseet esiin. Tässä luvussa esittelen aineistossa esiintyneet motiiviteemat ulottuvuuksittain ja pohdin niitä altruismin/egoismin näkökulmasta.

6.1 Saaminen-antaminen -ulottuvuus

'Saaminen-antaminen' -ulottuvuus keräsi selkeästi eniten motiivielementtejä, lähes puolet koko aineistossa esiintyneistä elementeistä (111 elementtiä). Seuraavassa taulukossa esitetään 'saaminen-antaminen' -ulottuvuuden teemat ja kuinka monta kertaa ne aineistossa esiintyivät.

Taulukko 2. Saaminen-antaminen -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa

Saaminen (55)	Saaminen-antaminen (13)	Antaminen (43)
Itsensä toteuttaminen (10)	Keskinäinen apu (0)	Erytyistarpeet (2)
Henkilökohtainen hyvinvointi (3)	Hyvä mieli (12)	Halu auttaa (15)
Toimintamuotojen palkitsevuus (15)	Antamisen kautta saaminen (1)	Altruistinen luonne (4)
Emotionaaliset palkinnot (26)	Henkilökohtainen kasvu (0)	Toive auttamishalun leviämisestä (8)
Ryhtiä ajankäyttöön (1)		Vastavuoroinen, sosiaalinen tuki (8)
Työkokemus (0)		Elämäkokemukset (6)

'Saamiseen' liittyvät teemat nousivat aineistossa selkeästi suurimmaksi motiiviryhmäksi. *Työkokemus*-teemaa lukuun ottamatta kaikki 'saamiseen' lukeutuvat motivaatioteemat olivat edustettuina aineistossa. Ulottuvuuden teemoista *emotionaalisten palkintojen* teema keräsi lähes puolet koko ulottuvuuden motiivielementeistä (26) ja se oli aineiston toiseksi merkittävin motiiviteema.

Haastatellut vapaaehtoiset kokivat saavansa tekemästään vapaaehtoistyöstä onnistumisen iloa:

”Siinä tuli tosi pienestä asiasta [...] sellanen onnistumisen kokemus.”
(Haastattelu 1, 13.)

”Kyllähän sitä onnistumisen iloakin tulee.” (Haastattelu 1, 19.)

Onnistumisen ilo tulee vapaaehtoisille usein siitä, että he voivat ilahduttaa asiakkaita: *”[...] täälläki on niitä onnistumisen kokemuksia, kun me löydetään niitä vaatteita ja kenkiä ja leluja ja niitä tarvikkeita niille ihmisille, jotka niitä tarttee, ja tehdään ne niin ku ilosiksi.”*
(Haastattelu 2, 6.)

Vapaaehtoiset kokivat vahvasti tekevänsä arvokasta ja tarpeellista työtä, joka palkitsee:

”[...] minä olen tarpeellinen, kun minä teen täällä työtä Hopen hyväksi.”
(Haastattelu 1, 7.)

”[...] on se tunne, että kyllä meitä tarvitaan, että tulee se tarpeellisuuden tunne.”
(Haastattelu 2, 16.)

”[...] kun tulee niitä tarinoita ja näin, niin oivaltaa sen, että kuinka tärkeä pointsi tää on niin ku monelle.” (Haastattelu 2, 4.)

”[...] työ, mitä mä täällä teen, niin mä tiedän, että se on tärkeää ja se on arvokasta ja se on tarpeellista.” (Haastattelu 1, 7.)

Onnistumisen ilo ja itsensä tärkeäksi kokeminen esiintyivät myös yhdessä: *”[...] on tosi paljon tekemistä, niin siitä tulee se onnistumisen ilo ja sitte tuntee ittensä tärkeeksi.”*
(Haastattelu 1, 21.)

Vapaaehtoisille oli myös hyvin tärkeää painottaa sitä, että kaikki vapaaehtoistyö, jota yhdistyksessä tehdään, on yhtä arvokasta. Asiakkaiden kanssa työskentelyä ei nähty sen arvokkaampana kuin lajittelua tai siivoamista:

”[...] jokainenhan työ, mitä täällä jokainen vapaaehtonen tekee, niin kaikki on arvokasta työtä. Et teet sä sitte mitä vaan, et oot sä sitte asiakastyössä tai lajittelussa tai siivoomassa tai järjestämässä, niin se on kaikki yhtä arvokasta vapaaehtoistyötä, mikään ei oo niin ku vähäpätösemppää.” (Haastattelu 2, 11.)

“[...] siivoushomma [...] on ihan yhtä tärkeä, kun se asiakastapaaminenki.”
(Haastattelu 2, 5.)

Vapaaehtoiset kokivat, että asiakkailta ja lahjoittajilta saatu palaute lisäsi heidän kokemustaan oman työnsä tarpeellisuudesta ja arvostuksesta:

”Kyllä myös kentältä tulee palautetta, että he on saanu täältä avun [...] niin kyllähän se sillä tavalla tuo sitä, että arvostetaan [...].” (Haastattelu 2, 3.)

”[...] se [positiivinen palaute] osottaa jo sitä tärkeitä tehtävää.” (Haastattelu 1, 5.)

Toinen merkittävä motivaatioteema 'saamisen' ulottuvuudessa oli *toimintamuotojen palkitsevuus* (15). Haastatellut vapaaehtoiset saivat paljon iloa vuorovaikutuksesta etenkin lapsiasiakkaiden kanssa: *”[...] mä tuun niin iloseks, kun mä nään, kun ne [lapset] kattoo tuolta noita tavaroita ja sitte joku löytää jonku sieltä ja [...] ne on niin ku niin onnellisia.”* (Haastattelu 2, 14.)

Muutamalle haastatellulle nimenomaan lahjoitettujen tavaroiden käsittely ja järjestely sekä toimitilojen siivoaminen tuottivat iloa:

”Mä saan tästä tyydytystä sillä tavalla, että mulla on taitoa tähän käytännön työhön.” (Haastattelu 1, 7.)

”Minä saan iloa siitä käytännön työstä.” (Haastattelu 1, 1.)

Eräs haastateltava koki merkitykselliseksi sen, että hän tietää ja näkee, mihin ja kenelle apua menee: *”Kyllä se heti toi sitä niin ku semmosta mielekkyyttä siihen [...], että näkee konkreettisesti sen, että mihin se menee se tavara, mitä täällä on [...] ja näitä ihmisten reaktioita.”* (Haastattelu 2, 11.)

'Saamisen' motivaatioteemoista myös *itsensä toteuttaminen* nousi useamman kerran esiin. Vapaaehtoiset kokivat, että voivat toimia vapaaehtoisina omina itseinään, heidän ei tarvitse esittää mitään roolia: *”[...] täällä mä saan olla ihan oma itteni.”* (Haastattelu 1, 6.) Joillekin luovuuden käyttö oli motivaation lähde: *”Täällä mä saan käyttää sellasta luovuutta, mitä mä osaan ja se on niin ku se, se antaa sellasen kivan fiiliksen sitte.”* (Haastattelu 1, 6.)

Vapaaehtoiset kokivat, että heitä ei kontrolloida tai kahlehdita säännöillä liikaa, vaan he voivat myös käyttää omaa ajatteluaan ja toimia sen mukaan: ”*Sitte sitä joustoa, omalla järjellä ajattelemista.*” (Haastattelu 1, 18.) Merkittäväksi tekijäksi tässä teemassa nousi se, että vapaaehtoiset voivat näyttää tunteensa. Heidän ei tarvitse olla ammattilaisia ja käyttäytyä sen mukaisesti, vaan he voivat suhtautua tilanteisiin tunteella:

”*Mä saan [...] ottaa sen ihmisen vähän myös sillä tunteella vastaan, mun ei tarvitse olla se ammattilainen. Ammattilaiset on sit muualla.*” (Haastattelu 1, 5.)

”*Täällä mä saan tehdä sillä tunteella töitä.*” (Haastattelu 1, 22.)

”*Mulla on niin ku tavallansa enemmän lupa olla täällä niillä tunteilla mukana. Ja se on niin ku tosi jees juttu.*” (Haastattelu 1, 23.)

Teema *henkilökohtainen hyvinvointi* mainittiin muutaman kerran. Se ilmeni lähinnä siten, että vapaaehtoistyö Hopessa oli tuntunut vapaaehtoisesta heti omalta jutulta: ”*Tuntu heti omalta.*” (Haastattelu 2, 1.) Eräs haastateltu oli saanut vapaaehtoistyöstä piristystä sairasloman aikana: ”*Se [vapaaehtoistyö] siis oikeesti virkisti mun mieltä tosi paljon, kun mua tympäisi se kotona makoilu.*” (Haastattelu 1, 25.)

Ryhtiä ajankäyttöön -teema sai vain yhden maininnan: ”*Siinä tulee sitä, että sä lähet sieltä kotoa pois.*” (Haastattelu 2, 5.) Kukaan haastatelluista vapaaehtoisista ei tuonut esille olevansa hakemassa toiminnan kautta *työkokemusta*. Tähän on voinut vaikuttaa se, että osa haastatelluista oli jo eläkkeellä ja loputkin olivat jo olleet hyvän aikaa työelämässä mukana eli opiskelijoita tai juuri työelämässä aloittelevia ei haastateltujen joukossa ollut.

Äkkiseltään voisi ajatella, että ’saamisen’ ääripään motiiviteemat ovat egoistisia ja näin onkin, jos katsotaan vain motiiviteemaa itseään, eikä mietitä laajemmin, mistä esimerkiksi *emotionaaliset palkinnot* syntyvät. Puhtaasti egoistisia motiiviteemoja ovat *henkilökohtainen hyvinvointi, ryhtiä ajankäyttöön, itsensä toteuttaminen* ja *työkokemus*, joka tässä aineistossa jäi ilman mainintoja. Vaikka vapaaehtoistyössä työkokemuksen kerryttämisen taustalla saattaa olla toisten edun tavoittelu esim. siten, että työkokemuksen kautta voi saada paremman aseman töissä ja enemmän palkkaa, jolloin pystyy huolehtimaan perheestään paremmin, kyseessä on kuitenkin ensisijaisesti oman hyödyn saaminen. Toki muidenkin em. motiiviteemojen taustalla voisi ajatella altruistisia syitä, mutta tässä

aineistossa tulkitisin ne egoistisiksi. Esimerkiksi *itsensä toteuttamisen* motiiviteemassa vapaaehtoinen sai olla oma itsensä, hän sai tehdä tunteella töitä tai käyttää luovuuttaan. Motiiviteeman *henkilökohtainen hyvinvointi* elementeissä vapaaehtoistyö virkisti mieltä ja tuntui omalta. Kotoa pois lähteminen toi *ryhtiä ajankäyttöön*.

'Saamisen' ääripään muissa motiiviteemoissa egoistiset ja altruistiset ainekset sekoittuvat toisiinsa painottuen vaihtelevasti jompaankumpaan suuntaan. *Emotionaaliset palkinnot* on tästä erittäin hyvä esimerkki. Se painottuu altruismiin päin, sillä vapaaehtoinen tuntee itsensä mm. iloiseksi ja/tai tarpeelliseksi auttaessaan toisia. Toisen auttaminen tuo itselle positiivisia tunnekokemuksia, mm. tehtävässä onnistumisesta ja omasta tarpeellisuudesta. *Toimintamuotojen palkitsevuus* sijoittuu altruismi/egoismi-skaalan välivaiheille, sillä sitä perusteltiin niin itsekkäillä syillä, esim. käytännön työn osaamisella ja siitä ilon saamisella, kuin altruistisillakin syillä (lasten ilon näkeminen).

'Saamisen' ja 'antamisen' ulottuvuuden välimaastoon sijoittuvat teemat keräsivät yhteensä 13 mainintaa. Tosin tässä ryhmässä vain kaksi teemaa nousivat esiin, kahta teemaa, *keskinäistä apua* ja *henkilökohtaista kasvua*, ei aineistosta löytynyt. *Keskinäinen apu* -teeman poissaolo on varsin loogista, kun mietitään Hopen toiminnan luonnetta. Kyseessä ei ole vertaistukiryhmä tai vastaava vastavuoroisuuteen perustuva toiminta, jossa tämän teeman voisi ajatella motivoivan ihmisiä. *Henkilökohtaisen kasvu* -teeman olisi voinut ajatella nousevan esiin. Toisaalta Hopen vapaaehtoiset tekevät paljon konkreettista työtä, kuten lajittelevat tavaroita, etsivät niitä asiakkaille ja siivoavat, joten ehkä henkilöt, joita tämä teema motivoi, hakeutuvat vähemmän "oikeaa työtä" sisältäviin vapaaehtoistöihin tai sellaisiin, joissa omien kokemusten pohdinta onnistuu paremmin. Henkisen kasvun tavoittelu ja konkreettinen tekeminen eivät sulje tietenkään toisiaan pois, ja joillekin käsillä tekeminen voi nimenomaan olla väylä kohti omaa henkistä kasvua ja kehitystä, mutta tässä aineistossa se ei näkynyt.

'Saamisen' ja 'antamisen' ulottuvuuksien väliin sijoittuvista teemoista *hyvä mieli* mainittiin kaksitoista kertaa, *antamisen kautta saaminen* vain yhden kerran: "[...] kun antaa, niin silloin myös saa". (Haastattelu 1, 14.) Koska vapaaehtoiset kuitenkin korostivat saavansa toiminnassa mukana olosta itselleen paljon, epäilen, että teeman harvinaisuus johtuu lähinnä käytetyistä sanavalinnoista. Jos asiaa olisi kysytty suoraan, uskon, että lähes jokainen haastateltu vapaaehtoinen olisi vastannut saavansa paljon juuri siksi, että antaa aikaansa ja

työpanoksensa muiden auttamiseen. *Hyvä mieli* -teema keräsi yksittäisistä teemoista kuudenneksi eniten elementtejä, joten se on merkittävä motivaation lähde vapaaehtoisille. Vapaaehtoiset kuvasivat omaa hyvän mielen saamistaan mm. näin:

”Kyllä mulle ainakin tulee hyvä mieli, se on niin kun se paras.” (Haastattelu 1, 6.)

”[...] tekemisestä tulee hyvä mieli, siitä että mä teen, kun mä tiedän, että se auttaa toista.” (Haastattelu 1, 6.)

”[...] mä saan siitä tosi hyvän mielen ennen kaikkea.” (Haastattelu 1, 21.)

”Ja totta kai mitä tästä saa niin saa sen hyvän olon tunteen [...], kun saadaan auttaa näitä ihmisiä.” (Haastattelu 2, 5.)

”Tulee sellanen hyvä olo niin kun ulkoisesti ja sisäisesti.” (Haastattelu 1, 6.)

Aineistosta nousi esiin myös ilmiö, että vapaaehtoiset kokivat saavansa hyvää mieltä muiden, lahjoittajien ja asiakkaiden, kautta:

”Vaikka me ollaan uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton porukka, [...] niin tuli kuitenkin hyvä mieli itelle, kun joku sanoo sitä, että mä justiin rukoilin ja pyysin, että mä saisin tämän, niin sit ku se tulee [...].” (Haastattelu 1, 6.)

”[...] tulee semmonen hyvän olon tunne ihan niin ku sen lahjoittajan puolesta [...].” (Haastattelu 2, 13.)

’Saamisen’ ja ’antamisen’ ääripäiden väliin sijoittuvista motiiviteemoista egoistinen on *henkilökohtainen kasvu*, mutta se ei esiintynyt tässä aineistossa lainkaan. Muissa motiiviteemoissa sen sijaan sekoittuvat altruistiset ja egoistiset elementit. *Antamisen kautta saaminen* painottuu selvästi altruistiseen suuntaan, koska saaminen liittyy nimenomaan toisen auttamiseen. Samoin motiiviteemassa *hyvä mieli* altruistiset elementit ovat yleisempiä kuin egoistiset. Jotkut eivät perustelleet hyvän mielen saamista sen kummemmin, mutta monessa puheenvuorossa tuli ilmi, että hyvää mieltä saa, kun pystyy auttamaan. Katson motiiviteemassa *keskinäinen auttaminen*, joka ei esiintynyt aineistossa, olevan kyse siitä, että kun itse auttaa, saa myös joskus tarpeen vaatiessa apua. Siten painotus on egoismissa (saan apua, kun sitä tarvitsen).

'Antamisen' ulottuvuus kattoi aineistossa toiseksi eniten motivaation elementtejä. Sen kuudesta teemasta kaikki saivat mainintoja. Merkittävimmäksi teemaksi tässä ulottuvuudessa nousi *halu auttaa*. Se mainittiin 15 kertaa, mikä on lähes kolmannes koko ulottuvuuden maininnoista:

"[...] siinä on niin kun semmonen todellinen auttamisen halu [...]." (Haastattelu 2, 6.)

"[...] asiakasta pystyy pienillä teoilla auttamaan ihan oikeesti [...]." (Haastattelu 1, 2.)

"Omilla pienillä teoilla voi niin ku auttaa toista tosi paljonki." (Haastattelu 2, 7.)

"Mä teen tätä niitä asiakkaita varten [...], mä koen sen työn [...], et mä pystyn sillä auttamaan montaa ihmistä." (Haastattelu 1, 21.)

Seuraavaksi eniten elementtejä, 8 kpl, 'antamisen' ulottuvuudessa saivat teemat *toive auttamishalun leviämisestä* ja *vastavuoroinen sosiaalinen tuki*. Vapaaehtoisten keskuudessa oli vahva halu omalla esimerkillä saada muutkin innostumaan vapaaehtoistyöstä. Etenkin omien lasten ja lastenlasten kasvattaminen muiden auttamiseen koettiin tärkeäksi:

"Ja mä toivon sitä, että omalla esimerkillä vois näyttää näille omillensa, ja toki muillekin, [...] että, kun yhdes tekee, niin pystyy saamaan tosi paljon hyvää aikaseksi." (Haastattelu 1, 9.)

"Mä ainakin aattelin niin, että sillä esimerkillä on suuri arvo. Ainaki itte oon [...] omas perhees nähny sen, että kun niin ku tavallaan kasvattaa seuraavaa ja sitä seuraavaa polvea siihen, että voi niin ku auttaa." (Haastattelu 1, 24.)

"Sitä kasvatusta mä kuitenkin, että ihmiset kasvaa [...], että ne näkee, että voi auttaa." (Haastattelu 1, 25.)

"Se, että me autetaan, ja kaikki ne, jotka tuo tänne auttaa, niin kyllä se pitkän päälle varmasti niin ku tuo sitä, että sit ku ne lapset kasvaa isommaksi [...], niin toivottavasti niin ku tulee se oma halu auttaa, jos pystyy." (Haastattelu 2, 15.)

”Ja sitte taas perhe oppii tämän mikä on Hope. [...] Ne oppii niin ku pienestä asti sen, että sen voi panna eteenpäin sen asian. Siitä asiasta mä tykkään, että ne on niin sisäistänyt sen hyvinkin.” (Haastattelu 1, 9.)

Haastatellut kokivat vastavuoroisen, sosiaalisen tuen varsin merkittäväksi motivaatiolähteeksi. Eräs haastateltu ajatteli, että hän voi omalla toiminnallaan suunnata asiakkaan ajatuksia positiivisempaan suuntaan, ettei tämä jää vellomaan negatiivisuuteen: *”Jos joku alkaa oikeen [...] valittamaan tai jotenkin näin, niin sitähän täytyy niin ku vaan pyrkiä vähän aikaa kuuntelemaan ja sit yrittää johdattaa se keskustelu niin ku muualle, että, että se on niin ku ittelle että sille toiselle hyvä, et se pääsee niin ku se ajatus katkee ja löytyy joku muu ajatus, positiivisempi ajatus.”* (Haastattelu 2, 17.) Tässä teemassa korostui edellisen lainauksen tapaan se, että asiakkaille ollaan läsnä ja he saavat purkaa huoliaan, jos haluavat: *”[...] moni on tosi yksinäinen, ja et saa hetken pysähtyä vaikka ny puhumaan jotaki asiaa ja kattoo, että joku kuuntelee, joku ihminen siinä, kelle voi puhua [...]”*. (Haastattelu 1, 14.) Eräs haastatelluista tiivisti tämän teeman hienosti: *”Jos itte voi vähänkin antaa jollekin jotakin, niin sen päivä on pelastettu. Joku pieni nätti sana tai joku semmonen, pelkkä läsnäolokin.”* (Haastattelu 1, 4.)

’Antamisen’ ulottuvuuden *elämäkokemukset*-teema esiintyi aineistossa kuusi kertaa. Joillakin haastatelluilla oli itsellään ollut köyhä lapsuus, mikä motivoi heitä auttamaan muita vastaavassa tilanteessa olevia: *”Mä oon ite hirveen köyhistä oloista lähtösin [...], mut sitte taas osaa ajatella tuota, että ku pienillä teoilla pystyy auttamaan tosi paljo.”* (Haastattelu 1, 23.) Eräs haastateltu koki, että kun hän oli ponnistanut köyhästä lapsuudesta kohtuulliseen toimeentuloon aikuisuudessa, hänellä oli velvollisuuskin auttaa: *”No ei sellasta [köyhää lapsuutta] varmaan unohdakaan, kerta on sen nähny joskus, niin tulee se tunne, että pitäis joskus tehdä vastapalvelusta.”* (Haastattelu 1, 23.) Tässä teemassa korostui se, että auttamisen ei tarvitse olla suurieleistä, vaan pienetkin teot riittävät, kuten ensimmäisestä ja seuraavasta lainauksesta käy ilmi: *”Ja sitte ajattelee että, jos itellä on välillä menny vähän huonommin, sitte ku on ite tavallaan päässy sieltä huonoudesta pois, niin sitte tietää, et kuinka pienillä teoilla pystyy jakamaan ja auttamaan [...]”* (Haastattelu 1, 24.)

Haastatellut eivät maininneet *altruistista luonnetta* juurikaan syyksi olla mukana vapaaehtoistoiminnassa. Vain muutama vapaaehtoinen nosti sen esiin: *”Ja luonne, luonnehan on kuitenkin kun on semmonen.”* (Haastattelu 2, 4.)

Koska 'auttaminen' nousi kuitenkin toiseksi tärkeimmäksi ulottuvuudeksi 'saamisen' jälkeen, on oletettavaa, että vapaaehtoiset ovat luonteeltaan varsin altruistisia, mutta se ei vain haastatteluissa noussut suoraan esiin. Ehkä he pitävät ominaisuutta vapaaehtoiselle niin itsestään selvänä, ettei sitä huomattu edes mainita.

Yllättävää kyllä, myöskään *erityistarpeet*, eli auttamisen kohdistuminen tiettyyn syrjäytymisvaarassa olevaan ryhmään, ei noussut juurikaan motivoivaksi asiaksi haastatteluissa. Se mainittiin vain kahdessa puheenvuorossa:

"[...] just se, että kun se auttaminen kohdistuu nyt niin ku lapsiin ja lapsiperheisiin [...]." (Haastattelu 2, 1.)

"Mä teen töitäkin lasten ja heidän perheidensä kanssa, niin se on niin ku lähellä sydäntä." (Haastattelu 2, 1.)

Oletettavasti tässä teemassa näkyi se, että sitä pidettiin itsestään selvyytenä, eikä tultu ajatelleeksi nostaa esiin motiiviksi vapaaehtoistyöhön osallistumiselle. Jostain syystähän vapaaehtoiset ovat valinneet auttamisen areenakseen juuri Hopen, joka palvelee yksinomaan lapsiperheitä, eli on perusteltua olettaa, että lapset ja perheet ovat vapaaehtoisille tärkeitä.

'Antamisen' ääripäässä ovat altruistiset motiiviteemat *erityistarpeet*, *toive auttamishalun leviämisestä*, *elämäkokemukset*, *altruistinen luonne* ja *halu auttaa*. Aineistossani niiden taustalta ei löytynyt egoistisia motiivielementtejä. *Halu auttaa* -motiiviteema on jo nimeltään altruistinen ja sen takaa löytyy elementtejä, joissa ajatuksena on kokonaisvaltainen, mutta kuitenkin pienillä, monenlaisilla teoilla auttaminen. *Elämäkokemuksissa* korostui halua auttaa, kun itse oli tukalassa elämäntilanteessa saanut apua tai päinvastoin, kun apua ei saanut, vaikka olisi tarvinnut. Motiiviteemassa *toive auttamishalun leviämisestä* painotettiin auttamiseen opettamista oman esimerkin voimalla. Motiiviteeman *erityistarpeet* luokittelin altruistiseksi, koska se sisältää ajatuksen halusta auttaa tiettyä ryhmää.

Motiiviteema *vastavuoroinen, sosiaalinen tuki* sen sijaan kattoi sekä altruistisia että egoistisia näkökulmia, mutta painotus oli selvästi altruistisissa. Vapaaehtoiset auttoivat suuntaamaan asiakkaan ajatukset positiivisemmille urille tai pystyivät pienellä teolla

tekemään hänen päivästänsä paremman.

6.2 Jatkuvuus-uuden etsintä -ulottuvuus

Ulottuvuuden 'jatkuvuus-uuden etsintä' teemoja nousi esiin kaikkein vähiten. Haastatellut mainitsivat vain 16 elementtiä kolmesta teemasta. Varsinkin 'jatkuvuuden' ääripää näyttäytyi hyvin vähämerkityksisenä haastatelluille vapaaehtoisille. Siinä vain yksi teema, *identiteetti*, mainittiin kaksi kertaa, muut teemat jäivät ilman mainintoja. 'Uuden etsinnän' ääripää kolme teemaa nousi esiin, *vastapaino*, *uuden teeman kiinnostavuus* ja *elämänpiirin laajennus*.

Taulukko 3. Jatkuvuus-uuden etsintä -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa

Jatkuvuus (2)	Uuden etsintä (14)
Aihepiirin tuttuus (0)	Uuden teeman kiinnostavuus (1)
Positiiviset kokemukset (0)	Vastapaino (6)
Elämänkulku (0)	Laajennusta elämänpiiriin (7)
Identiteetti (2)	Uuden oppiminen (0)
Jatke palkkatyölle (0)	Oma muutos (0)
Hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito (0)	

'Jatkuvuuden' ääripään teemoista vain *identiteetti* nousi esiin aineistossa. Eräs haastatelluista kuvasi, että hänellä on ”*hoitajan sielu*” (Haastattelu 2, 4). Toiselle taas auttamistyö etenkin ruohonjuuritasolla oli lähellä sydäntä.

Miksi tämän ääripään muut teemat eivät nousseet esiin haastatteluissa? *Aihepiirin tuttuus* -teeman poissaolon voi selittää se, että toisella haastattelupaikkakunnalla Hopen toiminta oli vielä varsin uutta, eikä vapaaehtoisilla siten ollut siitä juuri tietoa ennen kuin he liittyivät toimintaan. Toisella haastattelupaikkakunnalla toimintaa oli ollut jo pidempään, mutta moni haastatelluista oli ollut mukana toiminnan alkuajoista lähtien. Osalla oli aiempaa kokemusta vapaaehtoistyöstä, osalla ei. *Aiemmat positiiviset kokemukset* eivät kuitenkaan näyttäneet motivoivan haastateltuja. Päinvastoin he olivat tulleet Hopen toimintaan mukaan, koska hakivat vapaaehtoistyölleen uudenlaista kohdetta, jotain muuta kuin mitä he olivat aiemmin tehneet (tätä aihetta käsittelem lähemmin 'toiminnan' ulottuvuuden yhteydessä). Jotkut olivat jopa pettyneet vapaaehtoistoimintaan muissa järjestöissä. *Elämänkulku* ei myöskään noussut

motivoivaksi tekijäksi. Eräällä haastatelluista oli jopa päinvastainen kokemus: ”*Mä oon ollut aina hirveen innokas tähän vapaaehtoistyöhön, oma isäni vastusti kaikenlaista tällasta hyväntekeväisyyttä.*” (Haastattelu 1, 25.) Vapaaehtoiset eivät hakeneet vapaaehtoistoiminnasta *jatketta palkkatyölle*. Päinvastoin aineistossa korostettiin, että vapaaehtoistointa on *vastapainoa* työlle (ks. jäljempänä). Se, ettei *hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito* noussut teemana esiin, voi johtua käytetyistä sanavalinnoista ja siten luokittelusta.

’Jatkuvuuden’ ääripään motiiviteemoista *identiteetti* oli tässä aineistossa altruistinen motiivi. Se sisälsi ajatuksen, että auttaminen on osa omaa persoonaa ja tietyllä tavalla elämäntapa. Muiden ääripään motiiviteemoja ei aineistossa esiintynyt. Motiiviteeman *hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito* voisi ajatella olevan, jollei kokonaan, niin ainakin pääosin egoistisista motiivielementeistä koostuva, mutta voisi se sisältää myös ajatuksen oman hyvinvoinnin ylläpidosta muita auttamalla. Muiden motiiviteemojen taustalla sen sijaan voisi olla tasapuolisesti sekä altruistisia että egoistisia motiivielementtejä. Esimerkiksi *jatke palkkatyölle* voisi sisältää egoistisen (haluan pysyä aktiivisena työuran jälkeenkin) tai altruistisen motiivielementin (autan työssäni toisia ja haluan jatkaa sitä vapaa-ajallakin) ja *positiiviset kokemukset* egoistisen (autan, koska aiemmasta kokemuksesta tiedän sen tuovan minulle elämänsisältöä) tai altruistisen (autan, koska aiemminkin pystyin auttamaan toisia).

Ulottuvuudessa ’uuden etsintä’ nousi esiin kaksi teemaa. Työssäkäyville oli tärkeää, että vapaaehtoistyö oli *vastapainoa* etenkin omalle työlle:

”*Mä omassa työssä, kun asiakkaitten kans oon, niin en voi olla [itkuiita] ja siellä joudun käyttäytymään ammatillisesti. Täällä mä oon vapaaehtoisena ja täällä mä saan olla vähän enemmän sillä tunteella mukana.*” (Haastattelu 1, 5.)

”*Mä oon todella paljon tuomari, siivooja, johtaja, mulla on monta roolia [omassa työssä], mutta täällä mä oon, että täällä mä saan olla ihan oma itteni.*” (Haastattelu 1, 6.)

”*Se [oma työ] on sitä ykstoikkosta linjatyöskentelyä, siinä ei paljon sitä onnistumisen iloa niin sanotusti oo, [...] sitä vaan tekee mitä käsketään. Täs saa kuitenkin itte välillä vähän ajatella ja tehdä niin ku sellasia hyviä juttuja.*” (Haastattelu 1, 21.)

Elämänpiirin laajennus -teema motivoi vapaaehtoisia jossain määrin. Eräs haastateltu koki, että hän pysyy vapaaehtoistyön kautta selvillä, millaisessa yhteiskunnassa elämme: “[...] pysyy tässä yhteiskunnan niin kun elämässä mukana, kun näkee, että se ei oo niin kun ihan sitä mitä se päälle pain [näyttää].” (Haastattelu 2, 6.) Toiselle haastatellulle oli merkittävää, että vapaaehtoistyössä ei vain vellottu yhteiskunnan nurjimpien ilmiöiden parissa, vaan toiminnassa pääsi näkemään myös, miten paljon ihmisillä on auttamisen halua ja miten hyvin yrityksetkin ovat lähteneet auttamaan: “Jos tässä näkee sitä yhteiskunnan kurjaa puoltakin niin näkee myös sitte sitä hyvää. [...] Ja se on mun mielestä aika käsittämätöntä [...] että kuinka, kuinka paljon ja hyvin niin eri yritykset ja työpaikat ja kaikki on [...] lähteny niin kun mukaan.” (Haastattelu 2, 6.)

Yhteiskunnallisen näkemyksen laajentumisen lisäksi Hopen vapaaehtoisia motivoi tämän teeman sisällä henkilökohtaisempi ajatus oman *elämänpiirin laajentamisesta* uuden harrastuksen kautta:

”Kun se [oma lapsi] rupes olemaan siinä lähellä, ei enää tarvittu äitiä niin paljo kotona, niin heräsin semmoseen ajatukseen, että mulla ei oo itellä mitään harrastusta, että mä vaan olin siellä kotona ja jotaki piti.” (Haastattelu 1, 1.)

”Mä oon silloin aikoinani ollu hoitovapaalla, kun oon tähän lähteny mukaan ja halusin kans jotakin, jonkun oman harrastuksen, siinä kun olin ”vain” kotona.” (Haastattelu 1, 1.)

”Halusin jonkun harrastuksen ja [...] lahjoittaa aikaani vapaaehtoistyöhön.” (Haastattelu 1, 1.)

Vaikka ’jatkuvuuden’ teemat eivät houkutelleet vapaaehtoisia mukaan toimintaan, *uuden teeman kiinnostavuus* ei myöskään noussut esille motivoivana tekijänä. Vain yksi haastateltu mainitsi sen: “Mä luin [lehestä] vissiin tästä, että tämmöstä ruvetaan puuhaamaan [kaupunkiin]. Sit mä tota ajattelin, että lähdenpäs katsomaan, mistä on kysymys.” (Haastattelu 2, 1.)

’Uuden etsinnän’ ulottuvuuden teemoista *uuden oppiminen* ja *oma muutos* jäivät ilman elementtejä. Varsinkin asiakastyössä oppimisen paikkoja varmasti on, mutta ne eivät nousseet haastateltujen vapaaehtoisten motiiveiksi. Henkilökohtainen muutos ei myöskään motivoinut Hopen vapaaehtoisia. Itsensä tarjoaminen vapaaehtoistyöllä Hopen oli erään

haastatellun näkemyksen mukaan jopa mahdotonta: “[...] meidän täytyy olla hyvin tasapainossa, että me pystytään antaa sitte sydämemme muille.” (Haastattelu 1, 2.)

’Uuden etsinnän’ ulottuvuudessa *vastapaino*-motiiviteema sisälsi vain egoistisia motiivielementtejä. Vapaaehtoiset halusivat vapaa-ajallaan tehdä jotain erilaista kuin töissä. Motiiviteemat *uuden oppiminen* ja *oma muutos* eivät esiintyneet aineistossa, mutta luokittelen nekin egoistisiksi. *Laajennusta elämämpiiriin* -motiiviteemassa oli sekä egoistisia (halusi oman harrastuksen) että altruistisia argumentteja (halusi lahjoittaa aikaa vapaaehtoistyöhön). Painotus oli kuitenkin selvästi egoistisissa elementeissä. Motiiviteema *uuden teeman kiinnostavuus* on aineiston perusteella vaikeaa luokitella kumpaankaan ryhmään, sillä se esiintyi vain kerran. Motiivielementissä tulee esiin oma uteliaisuus, mutta en luokittelisi sitä egoistiseksi, koska ko. henkilö tiesi kyseessä olevan vapaaehtoistoiminta. Tämä motiiviteema saa jäädä altruismin ja egoismin diktonomiassa neutraaliksi.

6.3 Etäisyys-läheisyys -ulottuvuus

’Etäisyys-läheisyys’ -ulottuvuus keräsi toiseksi eniten motiivielementtejä (47). Tosin ulottuvuus ’pohdinta-toiminta’ sai saman määrän elementtejä. Painotus oli ’läheisyyden’ ääripäässä, johon aineistosta löytyi 28 elementtiä. ’Etäisyyden’ ääripäähän elementtejä kertyi 19.

Taulukko 4. Etäisyys-läheisyys -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa

Etäisyys (19)	Läheisyys (28)
Joustavuus (9)	Ryhmään kuuluminen (0)
Epäbyrokraattisuus (3)	Uusien ihmisten tapaaminen (2)
Yhteistoiminta, riittävä etäisyys (7)	Ryhmähenki (18)
	Sanallinen vuorovaikutus (3)
	Toiminnan sosiaalisuus (5)
	Sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen (0)

’Etäisyyden’ ääripään kaikki kolme teemaa nousivat aineistossa esiin. *Joustavuuden* sekä *yhteistoiminnan* ja *riittävän etäisyyden* elementtimäärä oli lähes sama, kun taas *epäbyrokraattisuus* jäi selvästi heikoimmaksi teemaksi. Epäbyrokraattisuus oli merkittävää mm. sen kautta, että toimintaa oli helppoa tulla mukaan, koska osallistumismotiiveja ei kyseenalaistettu: ”Koin, [...] että ei täälläkään niin ku tentattu kauheesti, että ootko sä nyt

sopiva ihminen niin ku tulemaan [...]. Aika helppo on [tulla mukaan].” (Haastattelu 2, 8.) Myös se koettiin merkittäväksi, että paikallisyhdistys voi pitkälti itse määrittää, miten toiminta järjestetään, eikä sitä sanella ylemmältä tasolta: *“Kyllä kun me saadaan ite aikalailla päättää, kuinka me toimitaan, et joka vuosi aina mietitään, et mitä tänä vuonna tehdään ja kuinka tehdään ja saadaan tavallaan vähän määritellä ite tämä meidän toiminta, mitä me halutaan tehdä ja miten kohdentaa sitä meidän tekemistä.”* (Haastattelu 1, 7.)

Epäbyrokraattisuuteen liittyy tiiviisti *joustavuus*, joka oli monelle Hopen vapaaehtoiselle merkittävä motivaation lähde. Heille oli tärkeää, että he pystyvät itse määrittelemään, milloin ja miten osallistuvat toimintaan: *”täällä voi vaan istuskellakin”*. (Haastattelu 1, 14.) Kenenkään ei ole pakko olla mukana asiakastyössä, jos se ei tunnu omalta tai päinvastoin, lajittelun voi jättää muille, jos vapaaehtoinen haluaa keskittyä asiakastyöhön: *”Ja sitte pystyy itte aika lailla valitsemaan, että mitä haluaa tehdä, että kaikkien ei oo pakko siivota sitä varastoa, jos ei tykkää, että jokaiselle löytyy se oma mieluinen paikka tavallansa. Se on minusta hyvin tärkeitä.”* (Haastattelu 1, 2.) Ketään ei syyllistetä siitä, että he käyvät harvakseltaan tai eivät ole juuri tietyllä kerralla mukana. Ajankäytön joustavuus oli varsinkin työssäkäyville vapaaehtoisille ensiarvoisen tärkeää:

“Tää on sillä tavalla niin kun jotenkin helppo, kun tässä ei sitoudu joka kuukauden ensimmäinen, tota päivä tai maanantai pitää olla paikalla, että ku tätä voi ite muokata.” (Haastattelu 2, 5.)

“Mä teen epäsäännöllistä vuorotyötä ja [...] tämä on semmonen, että pystyy mukauttamaan vähän sen oman, oman elämänsä mukaan erilaille ku joku, vaikka joku jumpparyhmä on tiistaina kello kahdeksantoista joka viikko, olit sä töissä tai et, mutta tota sitte täällä on eri aikoihin ja tämä on sillä lailla joustavaa, että jos et sä pääse, niin silloin ei oo pakko tulla.” (Haastattelu 1, 2.)

Teema *yhteistoiminta, riittävä etäisyys* näkyi yhtäältä haasteltujen motiivina siten, että he kokivat voivansa olla ”vain” rivijäseniä, eikä heitä pakotettu ottamaan sellaista vastuuta, jota he eivät halunneet:

”Mä en oo koskaan niin ku halunnu [...] valtaa tai mitään semmosta.” (Haastattelu 2, 4.)

“Tykkään tuolla puuhastella noitten vaatteitten kanssa [...], mut en halua mitään sen suurempaa vastuuta.” (Haastattelu 1, 2.)

Toisaalta teema esiintyi aineistossa etäisyytenä asiakkaisiin: ”*Osa [vapaaehtoisista] on ollut pitkäänkin ja asiakkaat on voinu käydä sen [n] kertaa vuodes ja tavata joka kerta, että kasvot on tutut, mut sellanen tietty anomyymius siinä suhteessa kuitenkin.*” (Haastattelu 1, 15.)

Myös asiakkaat voivat pitää etäisyyttä vapaaehtoisiin, mikä miellytti erästä haastateltua: ”*Joskushan tulee tietenki semmosta ihminen kertoo siitä omasta ahdingostaan. [...] Se on musta aika raskasta, jos sä oot auttajana. Jotenki näissä ei oo ollu semmosta, vaan ne on tullu sillä mielellä, että tää ei oo niin ku semmonen sosiaalitoimisto tai, tai joku diakonia.*” (Haastattelu 2, 17.)

Luokittelin ’etäisyyden’ ääripään motiiviteemat egoistisiksi. *Joustavuudessa* painottui vahvasti vapaaehtoisen oma päätös, milloin ja miten hän auttamiseen osallistuu, *epäbyrokraattisuudessa* puolestaan mukaan tulon helppous ja paikallisyhdistyksen mahdollisuus itse määrittää toimintaansa ja motiiviteemassa *yhteistoiminta*, *riittävä etäisyys* mahdollisuus pitää etäisyyttä asiakkaisiin ja olla mukana toiminnassa ilman vastuuasemaa.

’Läheisyyden’ ääripäässä selvästi tärkeimmäksi teemaksi nousi *ryhmähenki*, jonka jokainen haastateltu mainitsi motiivikseen. Muista ääripään teemoista *toiminnan sosiaalisuus*, *sanallinen vuorovaikutus* ja *uusien ihmisten tapaaminen* saivat mainintoja, mutta teemat *ryhmään kuuluminen* ja *sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen* eivät. Syynä näiden teemojen puuttumiseen aineistossa voi olla Hopen toimintamuoto. Vapaaehtoistyötä tehdään enimmäkseen pienehkössä ryhmässä ja vaikka vuorovaikutus on tärkeä osa asiakastapaamisia, se ei ole pääasia toiminnassa, asiakkaisiin ei ole tarkoitus luoda vuorovaikutuksellisuuteen perustuvaa suhdetta.

Haastatelluista kaksi mainitsi uusien ystävien saamisen motiivikseen osallistua vapaaehtoistoimintaan:

”*Monetkin on samaa ikäluokkaa, niin sit löytyy [...] yhteisiä tuttuja ja yhteisiä mielenkiinnokohteita ja saa ystäviä.*” (Haastattelu 2, 4.)

”*Ja just kun on pitkän aikaa ollu niin on tullu tosi hyviä, jos voi sanoa niin ystäviä.*” (Haastattelu 1, 4.)

Sanallisen vuorovaikutuksen teema näkyi aineistossa etenkin siinä, että toiselle

vapaaehtoiselle saattoi purkaa ikäviäkin kokemuksia ja toisaalta jakaa onnistumisen kokemukset: *“Mutta sekin on hyvä, että voi jollekin kaverille vaikka soittaa, että voi että mua ottaa päähän. Koska pakko on saada purkaa. Tai sitten, että voi että ny meni kaikki niin hienosti.”* (Haastattelu 1, 19.) Toinen näkökulma sanalliseen vuorovaikutukseen oli toimintatapojen luominen yhdessä, jolloin kaikki pääsivät niihin vaikuttamaan: *“[...] siinä [toiminen alkaessa] vähän niin ku neuvottiin toinen toistansa.”* (Haastattelu 2, 9.)

Toiminnan sosiaalisuuden teema esiintyi aineistossa viisi kertaa. Vapaaehtoiset korostivat, että toiminnassa mukana oleminen on *“tämmönen tärkeä sosiaalinen tapahtuma”* (Haastattelu 2, 4) ja *“se on tällasta yhteisöllistä tekemistä justiin”* (Haastattelu 2, 5). Aineistossa nousi esiin myös vapaaehtoisten näkemys siitä, että yhdessä tekeminen on merkityksellistä ja siten saa enemmän aikaan: *“Kun yhdes tekee, niin pystyy saamaan tosi paljon hyvää aikaseksi, että yksin jos tätä yrittäis, niin tää ois ihan toivotonta, tästä ei tulis yhtään mitään.”* (Haastattelu 1, 9.)

Ryhmähenki-teema oli aineistossa kolmanneksi eniten elementtejä kerännyt teema. Se tuotiin useassa puheenvuorossa suoraan esiin:

“Hetihän musta tuntu [...], kun oli ensimmäistä kertaa, et odotti jo sit sitä seuraavaa kertaa, koska oli niin kiva prorukka.” (Haastattelu 2, 9.)

”Tää on hyvä porukka, täällä on hyvä henki, ja koin heti, kun mä tänne tulin, että täällä on semmonen positiivinen ilmapiiri.” (Haastattelu 1, 2.)

“Täytyy sanoa, että meillä on hirveen hyvä tämä porukka ja henki on tosi hyvä tällä hetkellä.” (Haastattelu 2, 3.)

”No justiin se porukka [...], että täällä on hyvä olla.” (Haastattelu 1, 20.)

“[...] meillä on ihan hyvä tunnelma [...].” (Haastattelu 2, 4.)

Hyvä ryhmähenki näkyi aineistossa myös siinä, että erilaisuus on hyväksyttyä ja jopa toivottua, mutta silti vapaaehtoiset ovat saman henkisiä:

”Se on tosi hyvä, että meillä on eri persooniakin täs mukana, että se on voimavara, tosi hyvä voimavara.” (Haastattelu 1, 9.)

”Että [...] me ollaan niin erilaisia, on meidän rikkaus.” (Haastattelu 1, 18.)

”Kyllähän tänne hakeutuukin hyvin samantyyppiset ihmiset. Sosiaaliset, että ei meidänkään porukas oo ketään sellasta, joka pitäs niin ku ottaa mukaa, että sano säkin nyt jotain, että kaikki on niin ku aikalailla samantyyllisiä.” (Haastattelu 1, 8.)

Muutama haastateltu kuvasi kiintymystään toisiin vapaaehtoisiiin niin syväksi, että katsoi heidän jo muodostavan itselleen eräänlaisen perheen: “Kyllä mä sanon, tästä Hopesta mulla on ainakin vuosien saatossa tullu sellanen oma perhe, että se on niin ku tosi tärkeä osa mun omaa henkilökohtasta elämää.” (Haastattelu 1, 9.)

’Läheisyyden’ ääripäässä *uusien ihmisten tapaaminen* oli egoistinen motiiviteema, sillä vapaaehtoiset olivat saaneet itselleen uusia ystäviä. *Ryhmään kuuluminen* voisi olla myös egoistinen, mutta sitä ei aineistossa esiintynyt. Muissa tämän ulottuvuuden motiiviteemoissa esiintyi sekä altruistisia että egoistisia elementtejä. *Ryhmähenki*-motiiviteemassa ne kietoutuivat yhteen. Vapaaehtoiset olivat hyvin vahvasti sitä mieltä, että porukka on mukava ja henki on hyvä. Tämän voi nähdä niin egoistisena motiivina (minulla on mukavaa) kuin altruistisenakin (muilla on mukavaa). Motiiviteemoissa *sanallinen vuorovaikutus* ja *toiminnan sosiaalisuus* elementit painoutuivat egoistiseen. Egoistisia motiiveja edustivat mm. se, että vapaaehtoiset pitivät tärkeänä, että saattoivat jakaa niin hyvät kuin huonot kokemukset toisten kanssa, ja se, että vapaaehtoistyö oli heille tärkeä sosiaalinen tapahtuma. Altruistisia puolestaan olivat mm. toinen toisensa auttaminen neuvomalla sekä toiminnan yhteisöllisyys ja yhdessä tekemisen voima. Motiiviteema *sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen* ei esiintynyt aineistossa. Se olisi altruistinen motiivi, koska motiivina olisi edistää toisten hyvinvointia sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla.

6.4 Pohdinta-toiminta -ulottuvuus

Ulottuvuus ’pohdinta-toiminta’ kattoi yhdessä ’etäisyys-läheisyys’ -ulottuvuuden kanssa toiseksi eniten motiivielementtejä (47). Selvästi merkittävämmäksi aineistossa nousi ’toiminta’-ulottuvuus, sillä sen teemat kattoivat ulottuvuuden elementeistä noin neljäviidesosaa. Tämä ulottuvuus on toinen, jossa teemoja on myös ääripäiden keskellä.

Taulukko 4. Pohdinta-toiminta -ulottuvuuden motiiviteemat ja niihin sisältyvien motiivielementtien määrällinen esiintyminen aineistossa

Pohdinta (9)	Pohdinta-toiminta (3)	Toiminta (35)
Arvot taustana (9)	Arvot toimintaan (3)	Vapaa-ajan täyttäminen (3)
Roolimallit (0)	Evankeliointikanava (0)	Toiminnallisuus (5)
Oma henkinen kasvu (0)	Hengellinen välikappale (0)	Organisointitapa (27)
Omien asioiden läpikäynti (0)	Hengellisyys toiminnassa (0)	

'Pohdinnan' ulottuvuudessa vain motiiviteema *arvot taustana* nousi esiin. Haastateltuja vapaaehtoisia eivät motivoineet *roolimallit*, *oma henkinen kasvu* tai *omien asioiden läpikäyminen*. Roolimalli voisi toki löytyä omasta lähipiiristä, esim. oma sukulainen tai ystävä, mutta suomalaisessa julkisuudessa on vain vähän henkilöitä, jotka olisivat esillä nimenomaan vapaaehtoistyön takia, joten roolimalleja ei juuri edes ole tarjolla. Lisäksi haastatellut olivat kaikki jo sen verran aikuisia, että he eivät välttämättä hae tai tarvitse roolimalleja toiminnalleen. *Henkistä kasvua* ei tuotu esiin motiivina, mikä on linjassa sen kanssa, että myöskään *oma muutos* -teemaan uuden etsinnän ulottuvuudessa ei kertynyt elementtejä. Toimintamuoto voi olla eräs seikka, joka vaikuttaa siihen, että omien asioiden läpikäyminen ei nouse aineistossa esiin.

'Pohdinnan' ulottuvuuden ainoa elementtejä kerännyt teema oli *arvot taustana*. Haastatellut kokivat, että toimintaan on sitouduttava, kun sen kerran on aloittanut:

“Tää ei oo mikään semmonen pyrähdys [...], jotenkin mä aattelen että se sitoutuminen sitte siihen, kun kerran on ilmottautunu.” (Haastattelu 2, 3.)

“[...] vaatii kyllä aika paljon sitoutumista tähän työhön, mitä täällä tehdään, että, että jos ei sitoutuis siihen, niin aika helposti aattelis [...], että lopetan tämän työn.” (Haastattelu 2, 10.)

”Mä jotenkin aattelen, [...] että kun [...] näkee niin kun sitä, [...] että kuinka paljon ihmisiä saadaan autettua, niin ois se jotenkin hassua, että nyt jäis pois. Että kun nythän niitä ihmisiä täällä tarvitaan.” (Haastattelu 2, 3.)

Jotkut haastatelluista katsoivat, että heillä on jopa velvollisuus auttaa: *“Onko täällä kellään sellasta tunnetta, että olis niin ku tavallaan velvollisuus auttaa elämässään? [...] Mulle se on niin ku niin.”* (Haastattelu 1, 23.) Eräs haastateltu koki, että auttamalla muita hän pystyy maksamaan velkansa elämälle: *“Niin, mulla on ainakin se, että olen elämälle velkaa.”*

(Haastattelu 1, 23.)

Motiiviteemat *oma henkinen kasvu* ja *omien asioiden läpikäyminen* ovat 'pohdinnan' ulottuvuudessa egoistisia motiiviteemoja. Ne eivät kuitenkaan esiintyneet aineistossa, niin kuin ei *roolimallit*-motiiviteemakaan, jonka luokittelen altruismi/egoismi-skaalalla neutraaliksi. Motiiviteema *arvot taustana* on puolestaan altruistinen. Sen motiivielementeissä painotettiin velvollisuutta auttaa, lähimmäisenrakkautta ja sitoutumista auttamiseen.

'Pohdinnan' ja 'toiminnan' ääripäiden välissä on neljä teemaa, joista vain yksi, *arvot toimintaan*, esiintyi aineistossa. Teemojen *evankelointikanava*, *hengellinen välikappale* ja *hengellisyys toiminnassa* esiintymättömyys aineistossa ei ole yllätys, koska Hope on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton järjestö. *Arvot toimintaan* teemassa nimenomaan ilmeni Hopen tämä puoli: "[...] *se on kans aika tärkeä asia, että me ollaan sitoutumaton juttu.*" "Just, ei poliittisesti eikä uskonnollisesti. Mulla oli ainakin se ykkösasia." (Haastattelu 1, 3.)

Ulottuvuuden 'pohdinta-toiminta' keskellä sijoittuvat motiiviteemat luokittelen kaikki egoistisiksi. Ne kuvastavat itselle tärkeän asian levittämistä tai läsnäoloa toiminnassa. Joku voisi ajatella hengellisten motiiviteemojen (*evankelointikanava*, *hengellisyys toiminnassa* ja *hengellinen välikappale*) sisältävät myös altruistisia elementtejä, kun uskon sanomaa levitetään ja siten autetaan muita (heidän näkökulmastaan) pelastumisen tiellä, mutta tutkijan objektiivisesta näkökulmasta tämä on itsekäs motiivi.

'Toiminnan' ääripäässä kaikki teemat keräsivät elementtejä, mutta *organisointitapa* nousi ylitse muiden. Ääripään 35 elementistä se kattoi 27. Tämä nostaa sen aineiston merkittävimmäksi teemaksi. Muista ääripään teemoista *vapaa-ajan täyttäminen* nousi esiin eläkeläisten vastauksissa:

"Mulla se nyt lähti tietenkin ihan siitä, että jäi eläkkeelle ja rupes kattelemaan, että mitä, mitä rupeis, millä rupeis päivänsä täyttämään." (Haastattelu 1, 1.)

"Jäin eläkkeelle, niin siinä vaiheessa halusin jotakin lisätätettä perheen, perheen lisäksi." (Haastattelu 1, 1.)

Toiminnallisuuden teema oli motivoiva etenkin henkilöille, jotka halusivat tehdä käsillään jotain eli lajitella tavaroita tai siivota:

”Mä haluan tehdä vaan käsillä.” (Haastattelu 1, 2.)

“[Halusin] nimenomaan tehdä käsilläni töitä eli [...] käsittelemään noita tavaralahjotuksia ja järjestelemään ja siivoamaan [...].” (Haastattelu 1, 1.)

“[...] saan nyt tulla tänne tekemään jotain ihan semmosta fyysistä, kun mun työ on muuten sellasta hölö[ttämistä].” (Haastattelu 1, 6.)

Eräs haastateltu jopa koki, että toiminnallisuuden pitäisi olla kaikilla motivoiva tekijä: *“Täs ei voi vaan lakkailla niin sanotusti kynsiä, että täs pitää tehdä töitä.”* (Haastattelu 1, 25.) Hän lienee kuitenkin sisällyttänyt työn käsitteeseen myös asiakastyön, eikä pelkkää fyysistä lajittelua.

Haastatellut vapaaehtoiset kokivat vahvasti, että Hopen toimintamuoto/toiminnan organisointi oli heille suuri vetovoimatekijä. Erityisesti haastatellut arvostivat sitä, että lahjoitetut tavarat menevät suoraan avuntarvitsijoille ilman välikäsiä ja että kaikki annettu apu menee tarvitseville, eikä organisaation tarpeisiin:

“[...] se menee suoraan se apu niille ihmisille jotka tarvii, ettei oo niin montaa välikättä, että ei oo sitä tunnetta tuu, että niin ku nää jotka toimii tässä vie osan siitä potista.” (Haastattelu 2, 1.)

“[...] se on niin ku tällasta suoraa toimintaa, että ei mee välikäsien kautta ja että sä tiedät, että mihin se menee, se mitä sä teet, että mikä vaikutus sillä on, että mitä se teet [...].” (Haastattelu 2, 10.)

“Täs näkee, että se apu menee perille, ei oo mitään eri portaita ja näin välistävetoja. Niin se oli mulla ainakin se ykkösjuttu sillon aikanaan kun lähdin mukaan.” (Haastattelu 1, 3.)

“Täs oli sillä lailla, että kun se asiakas tulee tohon, niin se saa sen mun kädestä sen tavarat, niin se menee perille.” (Haastattelu 1, 3.)

Haastatellut arvostivat myös sitä, että avunsaajat oli mahdollista kohdata ja että vapaaehtoiset siten näkevät, että heidän toimintansa todella on merkityksellistä:

”[...] se avunsaajakin on täs lähellä, että se ei oo pelkkä mielikuva, [...] vaikka siitä jostain ihmisestä jossain tuolla toisella puolella maapalloa, mut tosi monen välikäden kautta, vaan se, se on todella mahdollista kohdata se asiakas, joka sitten tästä hyötyy.” (Haastattelu 1, 7.)

“Kyllä se heti toi sitä niin ku semmosta mielekkyyttä siihen [...], että näkee konkreettisesti sen, että mihin se menee se tavara, mitä täällä on, ja näitä [...] ihmisten reaktioita.” (Haastattelu 2, 11.)

“Ja sitte tos asiakastyössä tietenki justiin se, kun sulla on se kontakti niihin asiakkaisiin.” (Haastattelu 2, 4.)

Haastatellut toivat myös esiin, että juuri konkreettinen avuntarjoaminen oli heille tärkeää: *“[...] meidän apu toimii konkreettisesti, että [...] se ihminen ei joudu odottamaan maksusitoumusta johonkin liikkeeseen, vaan se saattaa löytää ne housut täältä tai paistinpannun.”* (Haastattelu 1, 10.)

Haastatellut kokivat tärkeänä sen, ettei heidän tarvitse kysellä asiakkaalta syitä, miksi hän apua hakee, tai laittaa asiakkaita järjestykseen sen mukaan, kuka apua eniten tarvitsee, vaan kaikki asiakkaat otetaan vastaan samantarvoisina:

“[...] ei tartte arvottaa ihmisiä sitten, että kauheeta, että onko sun kriisi nyt sitten niin, varmasti niin tota syvä, että sä tarttet nyt.” (Haastattelu 2, 7.)

“Sitä luotetaan siihen ihmisen rehellisyyteen, koska täällä ei mitään taustoja tarkisteta [...], että kaikkia kohdellaan sitte samantarvosesti.” (Haastattelu 2, 7.)

“[...] täällä ei oo niin ku velvollisuutta sitte ruveta ihmisten asioita niin ku penkomaan.” (Haastattelu 2, 18.)

“Mut mulla on kyllä pikkusen semmonen käsitys, et meille on aika helppo kyllä tulla, [...] kun ei tarvi niin kun mitään kauheita paperijuttuja tehdä ja todistusta sieltä...” (Haastattelu 2, 7.)

Haastatellut ajattelivat, että toiminnan organisointitapa hyödyttää myös asiakkaita ja sitä kautta motivoi vapaaehtoisisakin: *“Nehän [asiakkaat] saa ite kattella näitä, näitä mitä ne haluaa ja sit me kerrotaan niille, et ollaan käytettävissä, meiltä voi kysyä [...], kun miettii nyt, et tämmönen määrä tavaraa, ne tulee tänne ja vaikka niillä ois tiettyjä, mitä ne ettii, niin*

tulee niin ku hirveen sokeeksi sille, että mistä mä rupeen mitään ettimään. Niin ku aattelee sitte, kuinka suuri apu meistä sitten niin kun heille on.” (Haastattelu 2, 17.)

Aineistossa nousi esiin myös se, että haastatellut pitivät tärkeänä sitä, että järjestöllä on paljon lahjoittajia, jotta jokaiselle asiakkaalle pystytään antamaan jotain. Olisi turhauttavaa, jos asiakkaat joutuisivat lähtemään kotiin tyhjin käsin:

“Sehän ois tylsää, jos ihmiset kävis paljo täällä ja kattois, et ei täältä löydy mitään. Sit tulis sellanen tunne, et ymh, miks mä sit teen tätä työtä.” (Haastattelu 2, 16.)

“Ei ainakaan mun aikana, että joku olis sanonu, että eihän teillä oo mitään. Kyllä kaikki on aina jotaki sitte löytäny.” (Haastattelu 2, 16.)

“Jos meillä ei olis hyviä lahjoittajia, niin eihän meillä ois vaatetta noin paljon jo tuolla puolella.” (Haastattelu 1, 10.)

’Toiminnan’ ääripäässä motiivielementeissä *vapaa-ajan täyttämisen ja toiminnallisuuden* motiiviteemat sisälsivät vain egoistisia motiivielementtejä. Eläkkeellä olevat vapaaehtoiset halusivat täytettä päiviinsä ja joillekin juuri käsillä tekeminen oli motivoivaa. Motiiviteema *organisointitapa* kattoi sekä altruistisia että egoistisia motiivielementtejä. Altruismi painottui asiakastyöhön. Vapaaehtoiset motivoituivat mm. siitä, että heillä on, mitä antaa, että asiakas saa valita tarvitsemansa, avun hakeminen on tehty helpoksi ja että kaikkia asiakkaita kohdellaan tasapuolisesti. Egoistisia motiivielementtejä olivat esim. se, että vapaaehtoiset pystyivät kohtaamaan asiakkaan ja näkemään, että apu menee perille.

7 MOTIIVIEN MORAALINEN ULOTTUVUUS

Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelin, millaisia moraalisia arviointeja haastatellut tekevät motiiveista. Onko ko. motiivi haastatellun mielestä hyväksyttävä ja siten moraalisen järjestyksen mukainen vai tuomittava, jolloin ko. motiivilla mukana oleva joutuu selontekovelvolliseksi?

Haastatteluissa vapaaehtoiset toivat vahvasti esille, että vapaa-ajalla pitää olla jotain tekemistä:

”Mulla on yks lapsi ja [...] kun se rupes olemaan siinä lähellä, ei enää tarvittu äitiä niin paljo kotona, niin heräsin semmoseen ajatukseen, että mulla ei oo itsellä mitään harrastusta, että mä vaan olin siellä kotona ja jotaki piti [...].” (Haastattelu 1, 1.)

”Mä oon silloin aikoinani ollu hoitovapaalla, kun oon tähän lähteny mukaan, ja halusin kans jotakin, jonkun oman harrastuksen siinä kun olin vain (tekee lainausmerkit käsillään) kotona. [...] Tää on nimenomaan harrastus mulle. [...] Että jokaisella pitää jotain olla.” (Haastattelu 1, 1.)

Liekö taustalla vaikuttamassa luterilainen työmoraali, ahkeruuden arvostus (ks. Simola 2012)? Ensimmäisen lainauksen ”mä vaan olin siellä kotona ja jotaki piti” luo moraalista järjestystä moralisoimalla ”vain” kotona olemista. Lause vaikuttaa toteamukselta, mutta sisältää samalla arviointia, koska se jakaa ihmiset kahteen kategoriaan, niihin, jotka ovat aktiivisia ja harrastavat jotain, ja niihin, jotka eivät harrasta mitään, vaan ovat kotona ilman hyväksyttävää syytä (esim. lastenhoito). Se ei ole haastateltavan mielestä oikein. Hänen piti siis hankkia itselleen jotain ajankulua ollakseen kunnon kansalainen ja toimiakseen moraalisesti oikein.

Myös toinen lainaus moralisoi joutenolon. Kohdassa ”olin ”vain” kotona [hoitovapaalla]” haastateltu ei sinänsä tuomitse kotona oloa, koska hän lieventää puhettaan lainausmerkeillä. Hän haluaa viestiä ymmärtävänsä, ettei hoitovapaalla oleminen ja lasten hoitaminen kotona ole laiskottelua, eikä siten moraalisesti tuomittavaa. Lainauksen lopussa ”että jokaisella pitää jotain olla” kuitenkin osin kumoaa lievennyksen, koska haastateltu katsoo, että lasten hoitaminen ei ole riittävä suoritus, sen lisäksi on oltava oma harrastus. Nämä haastateltavat validoivat motiiviteeman *laajennusta elämänpiiriin* olevan moraalisesti hyväksyttävä syy

osallistua vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistyötä tekevä on aktiivinen kansalainen, mikä tukee moraalista järjestystä laajemminkin.

Seuraavassa haastatteluoitteessa korostetaan sitoutumisen moraalista velvoittavuutta eli *arvot taustana* -motiiviteeman merkitystä:

H1: "Mä jotenkin aattelen, että, että kun tää on nyt niin kun lähtenyt liikkeelle ja tää on saatu, saatu toimimaan ja tota näkee niin kun sitä, [...] että kuinka paljon ihmisiä saadaan autettua, niin ois se jotenkin hassua, että nyt jäis pois. Että kun nythän niitä ihmisiä täällä tarvitaan [...]. Tää ei oo mikään semmonen pyrähdys, että nyt katotaan, että tosiaan saadaan käyntiin, ja sitte voi [jäädä pois]... No onhan niitäkin jotka on lopettanu ja poistunu ja jokaisella on omat syynsä, mutta jotenkin mä aattelen, että se sitoutuminen sitte siihen kun kerran on ilmottautunu."

H2: "Nimenomaan."

H3: "Tavallaan sitte tulee semmonen tunne, että ei voi jättää [...] niitä ihmisiä pois mielestä, jotka on saanu sen avun täältä, että tota... En tiedä mikä siinä on vai onks se sitte se hoitajansielu kans mikä meikäläisellä ainakin on, että, että kun jonku työn ottaa tehtäväksi niin se pitää pitää niin ku tehdä alusta loppuun."
(Haastattelu 2, 3-4.)

Keskustelussa ovat mukana kategoriat 'lopettaneet vapaaehtoiset' ja 'jatkavat vapaaehtoiset'. Moraalinen närkästys koskee ensimmäisenä mainittuja. Haastateltu 1 pitää hassuna ajatusta, että jäisi pois juuri, kun vapaaehtoistyön tulokset alkavat näkyä. Moraalinen järjestys murtuu, kun ihmiset lopettavat, vaikka "nythän niitä ihmisiä täällä tarvitaan". Toteamalla, että nyt saadaan monia ihmisiä autettua, hän nostaa esiin vapaaehtoistyön ytimen, ihmisten auttamisen, ja että siinä on vasta nyt päästy vauhtiin. On moraalisesti väärin, että vapaaehtoinen lopettaa, kun toiminta on kunnolla vasta käynnistynyt, ja näin luopuu auttamistehtävästä.

Haastateltu 1 paheksuu vapaaehtoisia, jotka ovat mukana vain kokeilemassa tai käynnistämässä toimintaa ja ovat sitten jääneet vois, kuvailemalla heidän toimintaansa pyrähdykseksi. Hänestä tuntuu, että tällaiset vapaaehtoiset luovuttavat liian helposti "ja sitte voi [jäädä pois]". Hän hieman pehmentää moraalista närkästystään toteamalla, että lopettaneilla "jokaisella on omat syynsä". Hänestä näiden ihmisten olisi kuitenkin pitänyt miettiä tarkemmin ennen toimintaan mukaan tulemistä, että he myös jaksavat sitoutua siihen

pidemmäksi aikaa: ”[...] mä aattelen, että se sitoutuminen sitte siihen kun kerran on ilmottautunu”.

Haastateltu 2 vahvistaa haastateltu 1:n moraalista järjestystä luovan puheenvuoron toteamalla ”Nimenomaan”. Haastateltu 3 jatkaa omassa puheenvuorossaan auttamishalun motiiviteeman korostamista tuomalla mukaan vastuun autettavista: ”[...] ei voi jättää [...] niitä ihmisiä pois mielestä, jotka on saanu sen avun täältä”. Hän tuo mukaan myös luonteen motiiviteeman puhumalla hoitajansielusta. Puheenvuorossa ovat mukana kategoriat ’vastuuta pitkäjänteisesti kantavat’ ja ’vastuuta kantamattomat’. Hän luokittelee itsensä ensimmäiseen ryhmään ja samalla implisiittisesti tuo esiin, että moraalinen järjestys murtuu, kun kaikki eivät tee tehtäväksi ottamiaan töitä ”alusta loppuun”.

Laajennusta elämänpiiriin -motiiviteema saa moraalisen hyväksynnän myös seuraavassa lainauksessa:

”Ja kun se toinen puoli on tavallaan se, et pysyy tässä yhteiskunnan niin kun elämässä mukana, kun näkee, että se ei oo niin kun ihan sitä mitä se päälle päin niin kun on aina. Että se realismi, että jos niin ku ite ei oo kokenu semmosia, eikä lähipiirissä paljon niin ku oo ollu semmosta, niin kuinka sitä kuitenkin on niin paljon ja sitä niin kun vaan silmät avautuis oikealla tavalla näkemään [...], että jos on ihan, kuinka mun pitäis se sanoo, niin tippa linssissä kun näkee, kuinka joku ilahtuu siitä, kun ne löytyy ne oikeat kengät tai näin, niin sitten sitä mieltii, että kuinkas monet kengät mulla siellä kaapissa, kun ei kaikkia ehdi pitää [...], että jotenkin niin kun se realiteetti.” (Haastattelu 2, 6.)

Läsnä ovat kategoriat ’hyväosaiset’ ja ’huono-osaiset’. Hyväosaiset jakautuvat vielä niihin, jotka tuntevat huono-osaisten elämää ja niihin, jotka eivät tunne. Olisi moraalisesti toivottavaa, että kaikki ymmärtäisivät, miten heikko taloudellinen tilanne joissain perheissä voi olla ja miten se elämään vaikuttaa, että ”silmät avautuis oikealla tavalla näkemään”. Tämä lisäisi ymmärrystä toisia kohtaan ja mahdollisesti lisäisi auttamishalua, mikä olisi moraalien kannalta suotavaa. Haastateltu kategorisoi itsensä hyväosaiseksi ja kohdistaa moraalista kritiikkiä myös itseään kohtaan, koska hänellä on kaapissa niin paljon kenkiä, ettei kaikkia ehdi edes pitää. Hän on siis hamstrannut itselleen turhaa tavaraa, mitä voidaan pitää moraalisesti epäsovivana. Haastateltu tekee kuitenkin vapaaehtoistyötä, eli kuuluu edellisen esimerkin vastuuta kantavien kategoriaan, joten moraalinen närkästyminen itseä kohtaan on vain lievää ja lähinnä näennäistä.

Hyvä- ja huono-osaisuuden kategoriat ovat läsnä myös seuraavassa lainauksessa:

”Justiin tekis mieli huutaa jollekki hyväosaselle, että auta säki. [...] mä en just osaa niin ku ajatella, että kaikki ihmiset ei oo tällasia, jotka ajattelee muita ihmisiä, mä vähän niin ku tappelen sellasia vastaan, joiden elämä pyörii oman navan ympärillä ja ollaan itsekkäitä eikä... Koska suurin osa ihmisistähän on sellasia, loppujen lopuksi. Että maailma vois olla aika erilainen, jos olis enemmän sellasia vapaaehtoistyöntekijöitä ja auttajia [...].” (Haastattelu 1, 11.)

Haastateltu sanoo vihastuvansa ihmisten itsekkyydestä. Hän ei oikein ymmärrä, miksi kaikilla ei ole auttamishalua, miksei motiiviteema *halu auttaa* motivoi heitä. Hän jakaa (hyväosaiset) ihmiset myös kategorioihin ’itsekkäät’ ja ’epäitsekkäät’ eli myös luonne vaikuttaa auttamishaluun. Ensin mainittujen ”*elämä pyörii oman navan ympärillä*”, mikä rikkoo moraalista järjestystä ja on moraalisesti tuomittavaa. Jälkimmäiset ovat valitettavasti vähemmistössä. He ovat tekevät vapaaehtoistyötä ja auttavat muita. Läsnä ovat siis kategoriat ’auttajat’ ja ’ei-auttajat’. Moraalinen paheksunta kohdistuu vahvasti näihin itsekkäisiin hyväosaisiin, jotka eivät osallistu tai auta. Jo lahjoittajaksi ryhtyminenkin ilman sen suurempia sitoumuksia olisi moraalisesti oikea teko. Motiiviteemat *altruistinen luonne* ja *auttamishalu* nostetaan tässä puheenvuorossa moraalisesti korkealle.

Motiiviteema *altruistinen luonne* nousee esiin myös seuraavassa lainauksessa:

”Niin ja luonne, mä oon sitä mieltä kuitenkin, että ihmisen luonne on, ainaki mitä mä oon huomannu omis ystävänsäniki, että toiset vaan on eri lailla auttavia ku toiset. Toiset kiinnittää sellasiin asioihin huomiota, toiset ei huomaakaan.” (Haastattelu 1, 24.)

Tässä lainauksessa ihmiset jaotellaan edellisen esimerkin tapaan ’auttajiin’ ja ’ei-auttajiin’. Voisi kuvitella, että kuten edellä vapaaehtoistyön kontekstissa moraalinen närkästys suunnataan niihin, jotka eivät auta, mutta kyseinen haastateltu ei niin tee. Hän puolustaa henkilöitä, jotka eivät auta, sillä, että heidän luonteensa vain on sellainen, he eivät huomaa auttaa. Kyse ei siis ole jaosta kategorioihin ’itsekkäs’ ja ’epäitsekkäs’, vaan enemmin kyse on siitä, että toiset eivät ymmärrä, että voisivat auttaa. He ovat tavallaan syyntakeettomia siihen, etteivät auta, koska heidän luonteensa ei ole auttavainen. Tässä siis annetaan selonteko, jossa puolustetaan auttamatta jättämistä. Vähän myöhemmin samassa

keskustelussa tosin tuodaan esiin ratkaisu tähän hoksaamattomuuden ongelmaan:

”Sitä kasvatusta mä kuitenkin, että ihmiset kasvaa [auttamiseen]. Ne on toki niin ku luonteellaki, mutta sitte se, että ne näkee, että voi auttaa.” (Haastattelu 1, 25.)

Puhuja tuo esiin, että välttämättä yksin altruistinen luonne ei riitä siihen, että ihminen alkaa tehdä vapaaehtoistyötä. Ja toisaalta em. hoksaamattoman luonteiset ihmiset voidaan kasvatuksellisin keinoin ja esimerkin voimalla saada auttamaan. Motiiviteema *toive auttamishalun leviämisestä* nostetaan tässä suorastaan vanhempien moraaliseksi velvollisuudeksi. Olisi moraalisen järjestyksen mukaista, että vanhemmat omalla auttamistyöllään opettavat lapsensa auttamaan.

Motiiviteema *toive auttamishalun leviämisestä* saa moraalista tukea seuraavassakin lainauksessa. Haastateltu kertoo esimerkin henkilöstä, joka on lähtenyt vapaaehtoistoimintaan saatuaan itse apua vaikeassa elämänvaiheessa. Kyse ei siis ole haastatellun omasta motiivista osallistua toimintaan, vaan toisen hänelle kertomaa omasta motiivistaan.

”Ja kyllä mä muistan ihan sillon alkuaikoina niin, mä en muista yhtään kuka, minkä näkönen ihminen oli, mut sano, että halus tulla tänne jotaki tekemään, kun oli kokenut itse saavansa myöskin vaikeessa elämäntilanteessaan apua ja sitte jotenkin aatteli, että [...] se, että me autetaan ja kaikki ne, jotka tuo tänne, auttaa, niin kyllä se pitkän päälle varmasti niin ku tuo sitä, että sit ku ne lapset kasvaa isommaksi ja näin, niin toivottavasti niin ku tulee se oma halu auttaa, jos pystyy. Nyt ei pysty, kun on itte avunsaaja. Tai jollakin muulla tavalla antamaan sitä aikaansa tai muuta tämmöstä.” (Haastattelu 2, 15.)

Lainauksessa ovat ensinnäkin läsnä kategoriat ’avunsaaja’ ja ’auttaja’. Haastateltu antaa moraalisen oikeutuksen avunsaajille olla auttamatta muita, koska heidän voimavaransa menevät selviämiseen: *”Nyt ei pysty, kun on itte avunsaaja”*. On moraalisen järjestyksen mukaista auttaa muita, koska se tuo helpotusta juuri tähän tilanteeseen, mutta samalla esimerkkinä toimiminen on investointi tulevaisuuteen, kun lapset oppivat auttamisen kotonaan eli vapaaehtoistyöllä on moraalisesti myös kauaskantoisempia seurauksia. Näin *elämäkokemukset*-motiiviteema vapaaehtoisen motiivina saa moraalisen oikeutuksen.

Haastateltu viittaa puheessaan myös kategoriaan ’lahjoittajat’: *”[...] kaikki ne, jotka tuo*

tänne, auttaa [..]”. Hän määrittelee myös lahjoittajat auttajiksi ja moraalisesti oikein toimiviksi, mikä puolestaan on moraalinen kannanotto *organisointitapa*-motiiviteeman puolesta. Se, että ihmiset voivat lahjoittaa itselleen tarpeettomia tavaroita ja vaatteita niitä tarvitseville, on moraalisen järjestyksen mukaista. On myös moraalisesti oikein kierrättää hyväkuntoista tavaraa eteenpäin. Jos aika tai jaksaminen ei riitä varsinaiseen vapaaehtoistyöhön, lahjoittaminen on helppo tapa auttaa ja tukea moraalista järjestystä.

Elämäkokemukset nousevat motiiviteemana esiin seuraavassakin keskustelukatkelmassa:

H1: ”Onko täällä kelläkään sellasta tunnetta, että olis niin ku tavallaan velvollisuus auttaa elämässään? Ihan niin ku velvollisuutena.”

H2: ”Kyllä mä ainakin koen sillä lailla.”

H1: ”Mulle se on niin ku niin. En mä haen ittelleni mitään hyviä tunteita, siis sellasia niin ku...”

H3: ”On me siitä puhuttu, että meidän porukassa on suurin osa sellasia, että näkee sen asian just niin, että on, jos ei nyt just velkaa, mutta on...”

H1: ”Elämälle velkaa.”

H3: ”No se. Ja justiin, että on ollu sellasia tilanteita, että on ihan kiva, että kun nyt pystyy auttamaan, että kun olis itte joskus...”

H1: ”Saanu apua sillon, kun olis tarvinnu.” (Haastattelu 1, 23.)

Katkelmassa haastatellut toteavat, että olisi ollut mukava saada aikanaan itse apua. Sitä ei kuitenkaan ollut tarjolla. Tässäkin haastattelukatkelmassa läsnä ovat siis kategoriat ’avunsaaja’ ja ’auttaja’, ensimmäinen tosin vain tarpeena, joka oli haastateltujen lapsuudessa/nuoruudessa olemassa, mutta joka ei toteutunut. Nyt haastatelluista on kuitenkin hyvä, että he itse pystyvät auttamaan eli he kuuluvat ’auttajien’ kategoriaan. Haastateltava 1 menee jopa niin pitkälle, että hän katsoo olevansa elämälle velkaa sen, että auttaa muita. Hänen asiansa ovat nyt hyvin, joten hänellä on moraalinen velvollisuus auttaa muita, hänellä kun on kokemusta huono-osaisuudestakin. Tässä mukana on myös motiiviteema *arvot taustana*. On moraalisen järjestyksen vastaista, etteivät henkilöt, joilla

on mahdollisuus auttaa, osallistu toimintaan joko vapaaehtoisina ja lahjoittajina.

”Kyllä mä ainakin yhden ihmisen tiedän joka... opin hänet niin ku tietämään ja tuntemaan muualla ja sitte hän oli täällä, mä ymmärrän kyllä, että hän jäi tosi nopeesti pois, koska hän oli hyvin semmonen sosiaalinen ja tämmönen ulospäinsuuntautuva ja näin ja täällähän sä et, sä et oo se, joka on esillä, vaan täällä on se asiakas, joka [...] pulhuu ja pulputtaa ja niin kun kertoo niin ku omia juttujaan ja niin. Mä aattelin, niin ku hän oli sanonutkin, että ei tämä ollu hänen juttunsa, niin se oli hyvä niin ku huomata se, että se on erilaiset auttamispaikat, jos [...] on niin ku sellasta, että pidetään vaikka myyjäisiä ja siellä pitää olla niin ku myymässä muille ja sitte se raha laitetaan jonnekkii auttamistyöhön, niin se on erilaista.” (Haastattelu 2, 18.)

Lainauksesta käy ilmi, että vaikka haastatellun tuntemalla henkilöllä lienee ollut toimintaan osallistumisen motiivina moraalisesti hyväksyttävä syy, esim. *halu auttaa*, hän ei ollut luonteeltaan sopiva juuri Hopen toimintamalliin. Motiiviteema *omien asioiden läpikäynti* ei haastatellun mielestä ole Hopen vapaaehtoiselle soveltuva syy olla mukana, koska Hopen toiminnassa asiakas on keskiössä: *”[...] täällä on se asiakas, joka [...] pulhuu ja pulputtaa ja niin kun kertoo niin ku omia juttujaan [...]”*. Omien asioiden tai itsensä esillä pitäminen on moraalisesti tuomittavaa. Haastateltu ei määritä kuitenkaan sosiaalisia ja ulospäinsuuntautuvia ihmisiä sopimattomiksi Hopen toimintaan, heidän pitää vain muistaa asettautua taka-alalle ja antaa asiakkaille tilaa. Eli vaikka läsnä ovat kategoriat ’introvertti’ ja ’ekstrovertti’, haastateltu ei arvota kumpaakaan vapaaehtoistoimintaan paremmin soveltuvaksi. Kyse on ennemminkin vapaaehtoisen käytöksestä. Tämä lausunto on osittain ristiriidassa sen toteamuksen kanssa, että on rikkaus, että vapaaehtoiset ovat erilaisia ja mukana on erityyppisiä persoonia (ks. luku 7.3). Onko niin, että erilaisuus on hyväksi tiettyyn pisteeseen saakka, mutta joidenkin ominaisuuksien pitää olla juuri tähän kontekstiin soveltuvia? Tai ainakin niin, että oma käytös pitää sopeuttaa siihen soveltuvaksi.

Myös seuraavassa haastattelukatkelmassa sivutaan vapaaehtoisen soveltumattomuutta Hopen toimintaan, mutta eri näkökulmasta:

”Kyllähän ne äkkiä karsiutuu, tää voi mennä vähän sivusta, muttei varmaan, niin on vuosien varrella meillekin tullu mukaan toimijoita, on käyny kerran, sen jälkeen ei oo näkyny kertaakaan. Kun monellakin voi olla semmonen käsitys vapaaehtoistyöstä, että se on jotain hienoa, niin ku sellasta hienoa tarkoitan, että siellä vaan niin ku käydään esittelemässä jossain ja ollaan niin hienona, eikä niin ku ymmärretä, että tää on ihan oikeaa niin ku sellasta työtä, että täällä tehdään just niitten vaik.... lajitellaan noita osasta vähän likasiakin vaatteita ja

voi olla vaikka mitä siinä.” (Haastattelu 1, 4.)

Haastateltu paheksuu niitä, jotka eivät tajua, että vapaaehtoistyö Hopessa on kunnon työtä, jossa voi joutua likaamaan kätensä ihan konkreettisestikin. Lainauksessa ovat läsnä kärjistetyksi kategoriat ’duunari’ ja ’porvari’ eli henkilö, joka tekee joskus likaistakin työtä ja henkilö, joka ei halua tehdä ”oikeaa” työtä, vaan on pikemminkin edustustehtävissä. Moraalien paheksunta kohdistuu Hopen kontekstissa jälkimmäisiin, kun ”*ollaan niin hienona*”, mikä ei Hopen vapaaehtoisille ole suotavaa. Haastateltu katsoo, että motiiviteemojen *organisointitapa* ja *toimintamuotojen palkitsevuus* pitäisi olla Hopen vapaaehtoisen motiivilähde. Moraalinen järjestys horjuu, jos toimintaan tullaan mukaan niin, etteivät nämä motiivit ole mukana.

Myös seuraavan lainauksen haastateltu korostaa sitä, että ainakaan Hopella tehtävässä vapaaehtoistyössä ”*ei voi vaan lakkaila niin sanotusti kynsiä*”, vaan toiminnassa on kyse myös oikeasta työnteosta, asiakaspalvelusta, lajittelusta, järjestämisestä ja siivoamisesta:

”Harva täs on mukana sen takia, että niin ku omaa statustansa millään lailla nostais. Ja sitten semmonen ei pysy kauaa täs porukas, joka haluaa sitä omaa imagoansa korostaa, että tää vaatii tietynlaisen ihmistyypin, mikä täs pysyy mukana, että kaikista tähän ei oo edes. Ja jotku kokee taas tän meidän ilmapiirin hirveen niin ku haasteellisenaki. että meidän kans ei voi brassailla, että me kyllä sanotaan se totuus heti. Että käypä kuule tyhjäämässä se pussi sieltä. Että tää on ny tätä. Täs ei voi vaan lakkaila niin sanotusti kynsiä, että täs pitää tehdä töitä, tää on vähä tämmöstä.” (Haastattelu 1, 25.)

Oman statuksen nosto muiden silmissä ei ole timanttimaista löytyvä motiiviteema. Silti tällainen egoistinen motiivi voisi hyvinkin saada jonkun osallistumaan, sillä näyttäähän vapaaehtoistyö ansioluettelossa hyvältä. Puhuja kuitenkin tuomitsee sen moraalisesti vääräksi motiiviksi olla mukana, sillä silloin ura vapaaehtoisena loppuu lyhyeen. Oman imagon nostaminen olisi itsekästä, eikä itsekkyyks sovi vapaaehtoiselle lainkaan. Brassailulla haastateltava viittaa edellisessä lainauksessa käsitellyyn konkreettiseen työn tekemiseen, jossa ollaan joskus tekemisissä likaisten vaatteiden tms. kanssa. Jos henkilö ei ole valmis tällaiseen työnteokoon, vaan yrittää päästä helpommalla ja olla edellä mainitun kaltainen edustushenkilö, hänelle osoitetaan nopeasti oma paikka, ”*me kyllä sanotaan se totuus heti*”.

Toiminnan organisointitapa nousee myös lainauksessa esiin motiiviteemana. Jos rehellinen

työnteko ja sen kautta auttaminen ei motivoi, on henkilö väärässä paikassa ja voi kokea ilmapiirin haastavana. Moraalisen järjestyksen mukaista on, että Hopen vapaaehtoinen motivoituu toiminnan organisointitavasta, joka edellyttää oikeaa työntekoa, eikä vain ”kynsien lakkailua”.

Seuraavassa katkelmassa *joustavuus* tulee motiiviteemana esiin ja se nostetaan moraalisesti korkealle:

H1: ”Ja sitte ku meitä on monenlaisista muista elämistä, niin esimerkiksi mä teen epäsäännöllistä vuorotyötä ja muitakin vuorotyöntekijöitä on, niin kun tämä on semmonen, että pystyy mukauttamaan vähän sen oman, oman elämänsä mukaan erilailta ku joku, vaikka joku jumpparyhmä on tiistaina kello kahdeksantoista joka viikko, olit sä töissä tai et, mutta tota sitte täällä on eri aikoihin ja tämä on sillä lailla joustavaa, että jos et sä pääse, niin silloin ei oo pakko tulla. On tosiaan vapaaehtoista.”

H2: ”Ja sitte pystyy itte aika lailla valitsemaan, että mitä haluaa tehdä, että kaikkien ei oo pakko siivota sitä varastoa, jos ei tykkää, että jokaiselle löytyy se oma mieluinen paikka tavallansa. Se on minusta hyvin tärkeä.” (Haastattelu 1, 2.)

Haastatellut näkevät moraalisesti täysin oikeana sen, että henkilö voi itse päättää, milloin ja miten osallistuu. Ensimmäisen puhujan mielestä vapaaehtoistyön sovittaminen omien aikataulujen mukaan on ”oikeaa” vapaaehtoisuutta, kun toiminta joustaa vapaaehtoisen aikataulujen mukaan eikä toisinpäin. Vaikka jumpparyhmässä käyminen on toki vapaaehtoista, sen aikataulu ei ole: joko menet jumppaamaan tiistaisin kello kahdeksantoista tai et mene lainkaan. Hopen toiminnassa vapaaehtoinen voi sen sijaan valita, onko paikalla tiistaina, torstaina tai jonain muuna päivänä ja kellonaikakin on valittavissa suhteellisen vapaasti.

Toinen haastateltu näkee hyvin merkittävänä motivoivana tekijänä sen, että ketään ei pakoteta esimerkiksi siivoamaan, jos se ei ole itselle mieluista työtä. Jokainen voi valita, mitä työtä haluaa tehdä, mikä on ”*se oma mieluinen paikka*”. Haastateltava 2:n mielestä olisi moraalisen järjestyksen vastaista pakottaa vapaaehtoistyöntekijä tekemään itselleen epämieluista työtä. Katkelmassa ovat siis läsnä kategoriat ’mieluisa työ’ ja ’epämieluisa työ’ ja vapaaehtoistoiminnan kontekstissa jälkimmäistä ei tarvitse tehdä, mikä on moraalisesti oikein.

Seuraavassa lainauksessa haastateltu nostaa *ryhmähengen* ja *hyvän mielen* motiiviteemat esiin. Hän kokee, että kun nämä eivät enää motivoi, on moraalisesti oikein jäädä toiminnasta pois ja perustelee sen juuri vapaaehtoisuudella. Itseään ei tarvitse pakottaa mukaan toimintaan, josta ei enää nauti, ”*koska tää on vapaaehtoista*”. Haastateltu kokee, että riita pilaisi hyvän ryhmähengen ja silloin hän ei enää saisi toimintaan osallistumisesta hyvää mieltä. Haastateltava kokee, että huono ryhmähenki ei sovi vapaaehtoistyöhön. Kategoria ’huono ryhmähenki’ on siis ainakin vapaaehtoistyön kontekstissa moraalisen järjestyksen vastaista.

”No justiin se porukka... Niin, asiakkaat ja porukka, niin ku tää, mitä [nimi] sano just, että täällä on hyvä olla. En olisi, sanon ihan suoraan, että jään sinä päivänä pois, kun ensimmäinen riita tulee. Koska tää on vapaaehtoista.”
(Haastattelu 1, 2.)

Myös seuraava haastateltu koki, että *hyvä mieli* on motiiviteemana aivan avainasemassa. Se, että toiminnasta saa hyvää mieltä, riippuu edellisen lainauksen tapaan paljon siitä, millainen ryhmähenki vapaaehtoisten kesken on. Tässäkin lainauksessa ovat siis läsnä kategoriat ’hyvä ryhmähenki’ ja ’huono ryhmähenki’. Haastateltu teki paljon töitä aiemman järjestön eteen, muttei enää sydämellään: ”*Tää ei oo enää mun juttu*”. Jos toiminnasta ei saa enää hyvää mieltä huonon ilmapiirin takia, haastatellun mielestä on jopa moraalinen velvollisuus jäädä toiminnasta pois, ”*kun se mukavuus hävis*”. Kun itsellä ei ole mukavaa, vaikuttaa se väistämättä ryhmähenkeen ja noidankehä on valmis.

”Siellä [toisessa vapaaehtoisjärjestössä] rupes olemaan niin huono henki ja [...] minäkin tein ihan hirveesti töitä siellä ja mä koin, että tää ei oo enää mun juttu, tää ei oo enää mukavaa. Kun se mukavuus hävis.” (Haastattelu 1, 4.)

Motiiviteema *hyvä mieli* nousee esiin seuraavassakin lainauksessa:

”En mä tiedä, minkä takia tätä muut tekee. Riittääkö se, ku tulee hyvä mieli, onko se se paras, paras sitte.” (Haastattelu 1, 22.)

Lainauksen ensimmäisessä lauseessa haastateltu toteaa, ettei tiedä, mitkä muiden motiivit osallistumiseen ovat ja ottaa kannan, ettei niillä oikeastaan ole väliäkään. Moraalisen järjestyksen kannalta ei ole merkittävää, miksi vapaaehtoistyössä on mukana, tärkeintä on

se, että auttaa. Toisessa lauseessa hän kuitenkin pohtii, voiko itselle hyvän mielen saaminen olla ainut motiivi osallistua toimintaan. Onko siis sittenkään moraalisesti oikein, että vapaaehtoistyötä tekee jokseenkin itsekkäistä lähtökohdista? Hän tosin antaa ymmärtää (*”onko se se paras”*), että muitakin motiiveja osallistumiseen olisi, mutta tärkein niistä on hyvän mielen saaminen itselle.

Motiiviteema *emotionaaliset palkinnot* sai muutamalta haastatellulta vahvan moraalisen tuen. Toisessa lainauksessa mennään jopa niin pitkälle, että se nostetaan toimintaan osallistumisen edellytykseksi ja siten moraalisesti oikeaksi motiiviksi:

”Jos ne [tunteet] ei mitenkään vaikuttas, niin en mä ainakaan olisi täällä. Totta kai ne vaikuttaa kaikella lailla. Justiin niin hyvä ku pahas. Välillä tuntuu tosi hyvältä [...] ja sitten taas voi tuntua pahalta, kun näkee toisen tosi huonon tilanteen.” (Haastattelu 1, 19.)

”Kyllä se tuntuu. Onneksi se tuntuu. Meinaan sillä, tarkoitan sillä sitä, että jos ei miltään tuntus, niin en mä tiedä, no sellanen ihminen ei oo täällä, jos se ei tuntuis miltään.” (Haastattelu 1, 19.)

Ensimmäisen lainauksen haastateltu kokee, ettei hän olisi toiminnassa lainkaan mukana, jos ei kokisi emotionaalisia palkintoja. Hänestä olisi moraalisesti oikein olla osallistumatta, jos vapaaehtoistyössä ei heräisi erilaisia tunteita, joista osa on negatiivisiakin. Mielenkiintoista on, että toinen haastateltu kokee kuitenkin ikävätkin tunteet positiiviseksi asiaksi. Jos hän ei kokisi niitä, jos toisen ahdingon näkeminen ei koskettaisi, se johtaisi todennäköisesti siihen, ettei hän enää osallistuisi ainakaan Hopen vapaaehtoistyöhön. On siis moraalisen järjestyksen mukaista, että vapaaehtoinen tuntee myös epämiellyttäviä tunteita, mm. surua ja ahdistusta, koska ne myös motivoivat osallistumaan. Vapaaehtoistyöllä on mahdollista helpottaa jonkun arkea edes hiukan. Toinen haastateltu esittää asian suoraan toteamalla, että jos henkilö ei tunne mitään eli ei saa toiminnasta emotionaalisia palkintojakaan, hänen paikkansa ei ole Hopen vapaaehtoisena. Haastateltu viittaa puheenvuorossaan implisiittisesti siihen, että vapaaehtoisen pitää olla empaattinen ja siten tuntea ikäviäkin tunteita. Moraalinen järjestys särkyisi, jos epäempaattinen ihminen olisi auttamassa.

Kategoriat ’positiiviset tunteet’ ja negatiiviset tunteet’ eivät muodosta näissä lainauksissa samanlaista vastinparia kuin edellä, jossa epämiellyttävät tuntemukset olivat moraalisesti hyväksyttävä syy jättäytyä pois toiminnasta. Erona on, että edellä negatiiviset tunteet

kumpusivat itse vapaaehtoistyöstä. Kun ilmapiiri vapaaehtoisten välillä huononi, ei toiminta enää tuntunut mukavalta, mikä oli moraalisesti hyväksyttävä syy jäädä toiminnasta pois. Jälkimmäisissä lainauksissa negatiiviset tunteet syntyvät asiakkaiden hädän näkemisestä, mikä kertoo vapaaehtoisten empaattisuudesta, mikä puolestaan on vapaaehtoiselta toivottava tai jopa edellytettävä ominaisuus ja moraalisen järjestyksen mukaista.

Myös seuraavassa lainauksessa *emotionaaliset palkinnot* ovat motiiviteemana läsnä. Haastateltu kokee, että on vapaaehtoistyössään ainakin jossain määrin korvaamaton, mikä tuottaa hänelle tyydytystä. Moraalisesti on kuitenkin arveluttavaa kehuskella olevansa korvaamaton, joten haastatellulla on selontekovelvollisuus. Hän selittää näkökantansa sillä, että ”mä teen tosi paljo kuitenkin”. Tällä hän perustelee myös motiivin moraalisen oikeutuksen. Muut voivat hyväksyä selityksen, että hän tuntee itsensä korvaamattomaksi, koska tekee paljon töitä.

”[Työnantajalla] mä oon ihan koska tahansa korvattavissa kellä tahansa, oven ku avaa, niin uus on jo tulos. Mutta kuitenkin täällä mä pystyn tekemään paljon semmosta, enkä mä ny aivan heti oo korvattavissa kuitenkaan, et mä teen tosi paljo kuitenkin. Että sillä lailla mä saan siitä tosi hyvän mielen ennen kaikkea.” (Haastattelu 1, 21.)

Seuraavat lainaukset tiivistävät hyvin *organisointitapa*-motiiviteeman merkityksen vapaaehtoisille:

”Joo, ja se on kun se avunsaajakin on täs lähellä, että se ei oo pelkkä mielikuva, vaikka, vaikka siitä jostain ihmisestä jossain tuolla toisella puolella maapalloa, mut tosi monen välikäden kautta, vaan se, se on todella mahdollista kohdata se asiakas, joka sitten tästä hyötyy.” (Haastattelu 1, 7.)

”Mehän ei pysty ketään auttamaan pois niin ku sieltä, vaikka nyt taloudellisesta ahdingosta, mutta me pystytään helpottamaan nimenomaan sitä arkea. Ja taas puhutaan siitä, että se apu on valtavan konkreettista, ku se ei oo sitte vasta siellä, ku oot jostain muualta... Ku sä vaikka Kelalta anot jonkun rahan ja se tulee tilille sitten joskus, jos se sun anomus on hyväksyty ja se helpottaa sen arkea sitten, kun se tulee, mut se meidän apu toimii konkreettisesti, että se ei, se ihminen ei joudu odottamaan maksusitoumusta johonkin liikkeeseen, vaan se saattaa löytää ne pöksyt täältä tai paistinpannun.” (Haastattelu 1, 10.)

Ensimmäisessä lainauksessa kategoria ’avunsaaja’ jaetaan kohdattavissa oleviin ja niihin, jotka ovat kaukana ja vain mielikuvia ja joille apu menee välikäsien kautta. Haastateltu

kokee hyvänä sen, että hän voi tavata avunsaajat. Hänestä on moraalisesti hyväksyttävää, että vapaaehtoistyöntekijä motivoituu tästä kanssakäymisestä.

Toisessa lainauksessa *organisointitapa* nousee motiiviteemana vielä selvemmin esille. Hopen toiminta perustuu konkreettiseen tavara-apuun, mikä haastatellun mukaan helpottaa asiakkaan arkea tässä ja nyt. Hope ei myöskään ole viimesijainen avuntarjoaja, kun asiakas on ensin käynyt läpi kaikki muut tahot, vaan apua saavat kaikki hakemuksen jättäneet. Haastateltu antaa myös vahvan moraalisen tuen sille, että tämänkaltainen toiminta motivoi vapaaehtoisia: ”*Me pystytään helpottamaan nimenomaan sitä arkea*”. Lainauksessa mainitaan nimeltä Kela, joka on byrokraattinen laitos, joka auttaa ”*sitten joskus*”. Sen vastinparina on Hope, josta avun saa heti ja apu on konkreettista. Lainauksessa ovat siis läsnä kategorioina ’julkisen vallan byrokratia’, jossa avuntarvitsijan tulee ensin täyttää hakemus ja odottaa, josko tarvittava tuki myönnettäisiin, ja ’kansalaisjärjestö’, tässä kontekstissa tietenkin Hope, joka auttaa ilman kyselyjä silloin, kun tarve on. Haastateltu tuo puheessaan tiivistetysti esiin oikeastaan koko Hopen vapaaehtoistoiminnan ytimen: Kaikkien lapsiperheiden tasa-arvoisen auttamisen lähellä matalalla kynnyksellä.

8 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tutkielmassa vapaaehtoisten motiivit painoutuivat timanttimallin 'saamisen', 'antamisen', 'toiminnan' ja 'läheisyyden' ääripäihin. Sen sijaan ulottuvuuksien 'jatkuvuus', 'pohdinta' ja 'pohdinta-toiminta' motiiviteemat eivät juurikaan esiintyneet aineistossa. Ulottuvuuksien 'etäisyys', 'uudenetsintä' ja 'saaminen-antaminen' motiiviteemoja esiintyi aineistossa jonkin verran.

Taulukko 6. Vapaaehtoisten motiivit ulottuvuuksittain

Saaminen (55)	Saaminen-antaminen (13)	Antaminen (43)
Jatkuvuus (2)		Uudenetsintä (14)
Etäisyys (19)		Läheisyys (28)
Pohdinta (9)	Pohdinta-toiminta (3)	Toiminta (35)

Tulos ei yllätä. Onhan halu auttaa yksi tärkeimmistä syistä osallistua vapaaehtoistyöhön (ks. Yeung 2002, 34). Vaikka omassa aineistossani *halu auttaa* mainittiin motiivina vain 15 kertaa, eikä se siten noussut eniten mainintoja keränneiden motiiviteemojen joukkoon, se oli 'antamisen' ulottuvuuden kanssa selvästi useimmin esiintynyt motiivielementti. Ajattelen sen mainintojen suhteellisen vähäisyyden johtuvan siitä, että se mainittiin usein heti haastattelun alussa vastauksena ensimmäiseen kysymykseen ja hyvin selkeästi ("*Auttamisen halu.*" Haastattelu 2, 1). Keskustelu siirtyi tämän jälkeen muihin teemoihin, joissa halu auttaa ei tullut enää niin selkeästi esille. Vaikka siis aineistossa oli kolme motiiviteemaa, jotka keräsivät enemmän mainintoja kuin *halu auttaa*, nostan sen hyvin korkealle vapaaehtoisten motiivina.

Koska toiminta on nimensä mukaisesti vapaaehtoista, on vapaaehtoisen saatava siitä itselleen jotakin positiivista (egoistiset motiivit), jotta hän haluaa ja jaksaa jatkaa vapaaehtoistoimintaa. *Emotionaaliset palkinnot* olivatkin aineistossa toiseksi yleisimmin mainittu motiivi, se esiintyi aineistossa 26 kertaa. Haastatellut tuntevat itsensä tarpeellisiksi tehdessään vapaaehtoistyötä. He kokevat voivansa olla hyödyksi ja saavat onnistumisen iloa työstään. Myös *ryhmähenki* nousi vahvasti esiin motivoivana tekijänä, se mainittiin 18 kertaa. Vapaaehtoisten mukaan toiminnassa on mukana kivoja ihmisiä, joilla on keskenään hyvä ryhmähenki. Vaikka he ovat erilaisia persoonia, yhdistäviä tekijöitä löytyy ja erilaisuus

koetaan rikkautena.

Hopen vapaaehtoisille *toiminnan organisointitapa* (27 esiintymää) oli merkittävin yksittäinen motiivi toimintaan osallistumiselle. Hope auttaa lapsiperheitä 20 paikkakunnalla Suomessa (Hope 2019, 4). Paikallisilta lahjoittajilta vastaanotetut tavarat laitetaan tarkastuksen ja lajittelun jälkeen esille ja asiakas voi tarpeidensa ja mieltymystensä mukaan valita, mitä ottaa, mikä on vapaaehtoisten mielestä erittäin hyvä asia. Vapaaehtoiset kokivat itselleen tärkeäksi myös sen, että he saattoivat tavata avunsaajan ja nähdä, että apu todella menee perille.

Analyysin perusteella vapaaehtoiset eivät motivoitu 'jatkuvuuden' teemoista eli esimerkiksi siitä, että heillä on *aiempia positiivisia kokemuksia* vapaaehtoistyöstä tai että vapaaehtoisena toimiminen olisi *jatke palkkatyölle*. Myöskään ääripäiden välille asettuvat 'pohdinta-toiminta' -ulottuvuuden välimotiivit *hengellisyys* tai uskonnollisuus eivät ole motivoivia tekijöitä. Tämä on loogista ja Hopen ideologian mukaista, sillä Hope on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton järjestö. Motivaatio toimintaan ei liioin löydy 'pohdinnan' ulottuvuuden teemoista, joita ovat mm. *omien asioiden läpikäyminen* tai *roolimallien seuraaminen*.

Luokittelin aineistoni motiivielementtien perusteella (ja ne motiiviteemat, joita ei esiintynyt aineistossa, yleisen käsityksen mukaisesti) suurimman osan timanttimalin motiiviteemoista egoistisiksi (21 kpl). Altruistisia motiiviteemoja oli kahdeksan ja neutraaleja kaksi. Motiiviteemoja, joissa oli sekä altruistisia että egoistisia elementtejä, oli 16 kpl. Tältä pohjalta voisi ajatella, että vapaaehtoisten motiivit ovat pääosin egoistisia. Tilanne kuitenkin muuttuu selvästi, kun katsotaan, miten motiivielementit jakautuivat teemojen kesken. Egoistisissa motiiviteemoissa oli 52 ja altruistisissa motiiviteemoissa 46 motiivielementtiä. Molempia, niin altruistisia kuin egoistisiakin näkökulmia, sisältävissä motiiviteemoissa oli peräti 122 motiivielementtiä. Yksi motiivielementti oli neutraali.

Tulosten perusteella ei siis voida sanoa, että vapaaehtoiset toimisivat mitenkään erityisen altruistisesti. Mutta eivät he toimi myöskään huomattavan egoistisista lähtökohdista. Esimerkiksi molempia näkökulmia sisältävät motiiviteemat *emotionaaliset palkinnot* ja *ryhmähenki* olivat vahvasti motivoivia. Myös altruistiset motiiviteemat *halua auttaa*, *arvot taustana* ja *toive auttamishalun leviämisestä* olivat hyvin edustettuina. Egoistisista

motiiviteemoista eniten elementtejä oli motiiviteemoissa *itsensä toteuttaminen, joustavuus* ja *yhteistoiminta, riittävä etäisyys*. Aineistoni perusteella vapaaehtoiset motivoituvat hyvin tasa-puolisesti sekä egoistisista että altruistisista motiiveista. Siksi ei ehkä olisikaan syytä puhua altruismin ja egoismin diktonomiasta, vaan nähdä tämä motivaation ulottuvuus janana, jossa kukin vapaaehtoinen sijoittuu liukuvasti eri motiivista riippuen joko lähemmäs altruismia tai egoismia. Motiivien välillä ei siis niinkään ole syytä tehdä jaottelua joko egoistisiin tai altruistisiin, vaan pohtia niitä sekä altruismin että egoismin näkökulmista. Tämä on tärkeä tutkimusaihe vapaaehtoisten sitouttamisen kannalta.

Altruismiin liittyviä tekijöitä oli löydettävissä aineistosta (ks. Pessi & Oravasaari 2011, 73). Erityisesti vuorovaikutukseen liittyvät elementit ja perspektiivi suhteessa toisiin ihmisiin nousivat aineostossa esiin. Vapaaehtoisille oli tärkeää, että he pystyivät kohtaamaan avunsaajat, mutta eroa ei tehty auttamisessa autettavan ominaisuuksien suhteen. Yksilön mielentilan tai piirteiden merkitystä haastattelemieni vapaaehtoisten auttamishaluun ei aineistoni perusteella voi analysoida, koska aiheita ei käsitelty, mutta *ryhmähengen* ja *hyvän mielen* nouseminen merkittäviksi motiiveiksi viittaa siihen suuntaan, että ainakin mielentilaltaan haastatellut ovat taipuvaisia altruismiin. Tämä onkin mielenkiintoinen näkökulma koko vapaaehtoistyöhön: Altruistinen käytös lisääntyy, kun auttamisesta saa hyvä mieltä.

Aiempiin tutkimuksiin nähden haastattelemieni vapaaehtoisten motiivit ovat samansuuntaisia, mutta tuloksista löytyy myös eroavaisuuksia. Ei ole yhdentekevää, millaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa vapaaehtoistyötä harjoitetaan, ja se heijastuu myös tuloksiin. Esimerkiksi yhdysvaltalaisia tutkineiden Clearyn ja Snyderin (1999) tuloksissa painottuvat arvot, kehittyminen ja ymmärtäminen. Vaikka heidän arvofunktiensa käsittää altruismin, siihen sisältyy muutakin, joten en voi sanoa, että tulokset olisivat lähellä toisiaan. Arvot itsessään kun eivät tutkielmassani olleet juuri minkäänlaisessa motivoivassa roolissa. Samoin oli ymmärtämisen funktion kuuluvien motiivien laita. Sen sijaan kehittymisfunktio nousee myös tässä tutkielmassa hyvin korkealle motivoivana tekijänä nimenomaan emotionaalisten palkintojen takia.

Yeungin (2002) lomaketutkimukseen verrattuna omat tulokseni ovat hyvin erilaiset. Haastattelin länsisuomalaisia naisia, joilla Yeungin (2002, 34-35) tutkimuksessa motiiveina olivat halu oppia uutta, saada hyödyllistä tekemistä ja kansalaisvelvollisuuden täyttäminen.

Kansalaisvelvollisuuden täyttäminen voidaan nähdä merkittävänä omassakin tutkielmassani, se voidaan liittää motiiviteemoihin *halua auttamishalun leviämisestä, ryhtiä ajankäyttöön, laajennusta elämänpiiriin, vapaa-ajan täyttäminen* ja *arvot taustana*, joissa kaikissa on kaikuja aktiivisen kansalaisen ihanteesta. Moraalisten arvioidensa perusteella haastattelemani vapaaehtoiset pitävät tätä ihannetta moraalisen järjestyksen mukaisena (ks. jäljempänä). Sen sijaan *halu oppia* uutta ei näytä motivoivan tutkielmani vapaaehtoisia lainkaan. Hyödyllinen tekeminenkin, johon rinnasteisia ovat motiiviteemat *ryhtiä ajankäyttöön* ja *vapaa-ajan täyttäminen*, motivoi vain vähäisessä määrin.

Hedelmällisintä on verrata omia tuloksiani Yeungin (2005b, 124-125) timanttimalilla saamiin tuloksiin, koska teoria ja aineiston keruumenetelmä ovat samat. Hänen tutkimuksessaan 'läheisyyden' ääripää nousi selkeästi merkittävimmäksi, 'antaminen' oli toiseksi merkittävin sekä 'saaminen' ja 'saaminen-antaminen' lähes tasatuloksella kolmanneksi merkittävimpiä. Etenkin *ryhmähenki* oli Yeungin haastatteleminen vapaaehtoisille tärkeä motivoiva tekijä. Myös minun tutkielmassani se oli motiivina korkealla sijalla, muttei kärkisijoilla kuitenkaan. Hopen toiminta ei ole tiukkaan sidottua aikaan, mikä voi osaltaan selittää eroa. Jos suurin piirtein sama ryhmä ihmisiä kokoontuu vuodenkin verran joka viikko samaan aikaan, he tutustuvat toisiinsa ja ryhmäytyvät eri tavalla kuin ihmiset, jotka näkevät toisiaan harvemmin. Tosin uskon haastateltavikseni valikoituneen niitä, jotka ovat varsin tiiviisti Hopen toiminnassa mukana ja jotka siten pääsevät paremmin ryhmähenkeen mukaan.

Emotionaaliset palkinnot eivät Yeungin (2005b, 124) tutkimuksessa saaneet ihan samanlaista painoarvoa kuin omassani. Molemmissa tutkimuksissa ne olivat kuitenkin korkealla motivoivina tekijöinä. Omassa tutkielmassani niiden merkitys on voinut korostua siksi, että aluksi tarkoitukseni oli tutkia tunteiden osuutta motivaatioon, mutta analyysivaiheeseen päästessäni ajatus muuttui ja tunneisuus jäi pois.

Yeungin (2005b, 124) tutkittavia motivoi eniten *halu auttaa*. Pohdin jo edellä, miksi se ei omassa aineistossani noussut paremmin esille motiivina. Tässä tutkielmassa vapaaehtoisia motivoi eniten *toiminnan organisointitapa*. Myös *toimintamuotojen palkitsevuus* nousi varsin korkealle. Voi siis todeta, että toimintamuoto viehättää vapaaehtoisia ja tekee siten Hopesta motivoivan vapaaehtoistyön kohteen. Vapaaehtoiset haluavat tehdä konkreettista työtä ja nähdä, että heidän työnsä tuottaa tuloksia, eli että apua menee perille ja se on juuri

sitä, mitä avunsaaja tarvitseekin. He saavat tästä emotionaalisia palkintoja, jotka vaikuttavat suuresti heidän osallistumishalukkuuteensa. Tästä syntyy positiivinen kierre, jossa vapaaehtoistyö tuottaa hyvää mieltä, mikä puolestaan motivoi vapaaehtoisia lisää.

Jatkotutkimuksissa olisikin mielenkiintoista soveltaa timanttimalia erilaisissa vapaaehtoistyön muodoissa ja konteksteissa, esim. urheiluseuroissa tai terveyssektorilla. Missä määrin tulokset eroavaisivat toisistaan ja missä määrin ne olisivat samanlaisia? Myös sukupuolten ja sukupolvien väliset erot motiiveissa olisivat kiinnostava tutkimuskohde. Olisi mielenkiintoista tutkia, muuttuisivatko tutkimustulokset, mikäli haastateltuja olisi isojen kaupunkien yhdistyksistä. En tunne niiden organisaatiota, mutta oletettavasti mahdollisuus erikoistua johonkin tiettyyn toimeen kasvaa, kun vapaaehtoisia on enemmän. Joku voi ehkä keskittyä viestintään tai tapahtumien ja keräysten organisoimiseen. Nousisivatko tällöin 'jatkuvuuden' ja 'uuden etsinnän' motiiviteemat paremmin esille?

On myös huomattava, että vaikka lomaketutkimusta kritisoidaan siitä, että siinä motiivit ovat tutkijan määrittelemiä, sama kritiikki pätee myös tässä tutkielmassa, perustuvathan löydetyt motiivit timanttimaliin. On siis mahdollista, että aineistosta olisi löydettävissä aineistolähtöisellä analyysillä muitakin motiiveja, jotka eivät nyt tulleet ilmi.

Aineistostani käy ilmi, että vapaaehtoiset kokevat monenlaisten motiivien olevan moraalisesti sopivia vapaaehtoistyölle Hopessa. Moni oli itse tullut toimintaan mukaan *laajennusta elämänpäiriin* -motiiviteeman innoittamana. Joillekin *arvot taustana* oli niin merkittävä motiivi, että vapaaehtoistyö koettiin jopa velvollisuutena. Myös oman *altruistisen luonteen* katsottiin olevan motiiviteemana sellainen, että vapaaehtoistyö on kutsumus, ja siten se on moraalisesti merkittävä.

Luonnollisesti motiiviteema *halu auttaa* nousi moraalisessa arvioinnissa korkeaan asemaan jopa siinä määrin, että jotkut haastatellut katsoivat, että kaikilla hyväosaisilla olisi velvollisuus auttaa heikompiosaisia. Auttamattomuus sai tosin myös ymmärrystä, kun eräs haastateltu totesi, etteivät kaikki vain huomaa auttaa. Hän antoi selonteon niiden puolesta, jotka eivät auta, vaikka voisivat. Tämä oli osasyys, miksi motiiviteema *toive auttamishalun leviämisestä* sai vahvaa moraalista tukea. Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa eli vanhempien pitäisi omalla esimerkillään opettaa lapsensa huomaamaan mahdollisuudet auttaa ja sitä kautta auttamaan.

Motiiviteema *elämäkokemukset* katsottiin aineistossa myös moraalisesti hyväksyttäväksi syyksi osallistua. Joko joku oli saanut apua sitä tarvitessaan tai päinvastoin ei ollut saanut, vaikka olisi sitä tarvinnut. Kumpikin tilanne motivoi.

Motiiviteemat *ryhmähenki* ja *hyvä mieli* nähtiin niin tärkeinä, että jos ne eivät vapaaehtoista enää motivoi, hänen tulisi jättäytyä itsensä takia pois toiminnasta. Mahdollisesti myös muiden takia, ettei hän pilaa ryhmähenkeä ja siten toistenkin hyvää mieltä. On tietenkin loogista, että vapaaehtoinen ei osallistu toimintaan, jos em. motiiviteemat eivät enää motivoi. Tuntuu aika omituiselta ajatukselta, että vapaaehtoinen toimisi puhtaasti altruistisista motiiveista käsin saamatta siitä itselleen mitään. Liekö se edes mahdollista? Jos *halu auttaa* on johtava motiivi, niin eikö silloin saa ainakin hyvää mieltä siitä, että pystyy auttamaan, jolloin ainakin osin egoistinen motiivi (hyvä mielen saaminen itselle) olisi myös olemassa?

Organisointitapa sai aineistossa erittäin vahvaa moraalista tukea motiivina. Se on sekä ekologisesti oikein (kierrätys), että koko toiminnan ylläpidon kannalta välttämätöntä. Vapaaehtoisen on haluttava tehdä töitä, muutoin vapaaehtoinen on väärässä paikassa. Samaan teemaan liittyy myös moraalisesti oikeana motiivina pidetty *toimintamuotojen palkitsevuus*. Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, että haastatellut pitivät *joustavuutta* moraalisesti hyväksyttävänä motiivina Hopen toimintaan osallistumiseen. Heistä on ihan oikein, että vapaaehtoinen voi päättää, milloin ja miten toimintaan osallistuu, kunhan hän tekee ”oikeita töitä” osallistuessaan, eikä laiskottele.

Myös *emotionaaliset palkinnot* nähtiin moraalisesti hyväksyttävänä motiiviteemana ja näkipä yksi haastateltu sen jopa edellytyksenä olla mukana Hopen toiminnassa. Jos toisten hädän tai ilon näkeminen ei liikuta ja saa itseään tuntemaan tarpeelliseksi, hänellä tuskin on haluakaan auttaa.

Aineistossa haastatellut vapaaehtoiset toivat esille moraalisen paheksuntansa ainoastaan motiiviteeman *omien asioiden läpikäynti* osalta. Hopessa asiakkaan on annettava olla keskiössä ja vapaaehtoisen pitää pystyä pysymään omine asioineen taka-alalla.

Aineistossani esiin tulleiden moraalisten kannanottojen perusteella ei voida sanoa, että vapaaehtoiset paheksuisivat egoistisia motiiveja ja pitäisivät altruistisia moraalisesti oikeina.

Päinvastoin vapaaehtoisten moraalisisissa arvioissa jopa korostui osittain egoististen motiivien, kuten *laajennusta elämänpiiriin* ja *emotionaaliset palkinnot*, merkitys moraalisesti hyväksyttävänä motiiveina. Vapaaehtoisista on siis täysin hyväksyttävää, että henkilö tekee vapaaehtoistyötä osin itsekkäistä lähtökohdista.

Aineistostani esiin nousseet moraaliset kannanotot eri motiiviteemojen puolesta tai niitä vastaan eivät tokikaan ole koko totuus siitä, mitä kaikki vapaaehtoiset moraalisisesta järjestyksestä ajattelevat tai miten he arvottavat eri motiiveja. Joillekin haastattelemieni henkilöiden tuomitsemat motiivit voisivat olla ihan valideja motiiveja, toiset taas saattaisivat paheksua joitakin muita. Se, mistä kukin motivaationsa vapaaehtoistyöhön ammentaa, on monisyinen asia, ja vielä monitahoisempaa on se, mitä he muiden motiiveista ajattelevat. Jotakuta ei ehkä yhtään kiinnosta, miksi muut ovat mukana, kunhan toimitaan yhteisten pelisääntöjen mukaan yhteisen päämäärän eteen. Toiselle taas muiden motiivit saattavat merkitä paljonkin ja vaikuttaa suhtautumiseen muita kohtaan, jos jonkun esim. ajattelee olevan toiminnassa mukana em. oman imagon noston takia. Tämä voi heikentää mm. ryhmähenkeä. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen paikka olisikin keskittyä haastatteluissa vain moraalisiin arviointeihin. Myös niiden tutkiminen eri konteksteissa voisi avata ihan uusia näkökulmia vapaaehtoisten motivaatioon.

Haastateltujen vapaaehtoisten motiiveihin liittyvien moraalisten arviointien ja niitä kuvastavan moraalisen järjestyksen perusteella rakentuu kuva vapaaehtoistyön eetoksesta, siitä, millaista vapaaehtoistyö ja millainen hyvä vapaaehtoinen heidän mielestään on. Hopon vapaaehtoisten moraalista järjestystä edustaa aktiivinen kansalainen, joka ei jää kotiin, vaan etsii itselleen jotain tekemistä. Jos hän aloittaa vapaaehtoistyön, hän valitsee kohteen huolellisesti, jotta voi myös sitoutua siihen pidemmäksi aikaa. Vapaaehtoistyö nähdään hyväosaisille suorastaan velvollisuutensa. Jos joku ei auta jollain tapaa, edes lahjoittamalla tavaroita, hän on itsekäs, mikä on moraalin vastaista ja hävettävää. Se, että auttaa muita, on moraalisen järjestyksen mukaista siitäkin syystä, että siten näyttää esimerkkiä ja kasvattaa jälkipolvia auttamisen kulttuuriin.

Haastateltavien mukaan Hopon vapaaehtoisena pitää olla valmis tekemään töitä, koska toiminta ei ole edustamista tai jutustelua, vaan esim. lajittelua, asiakaspalvelua ja siivoamista. Vaikka tällaisen ”oikean” työn tekeminen on Hopon vapaaehtoistoiminnan ydintä, vapaaehtoinen saa päättää, milloin ja mitä tekee. Vapaaehtoisuus ei Hopon

kontekstissa siis liity pelkästään valintaan tuleeko paikalle vai ei, vaan myös laajemmin vapaaehtoistyön sovittamiseen omaan elämäntilanteeseen sopivaksi. Elämäntilanne vaikuttaa myös todennäköisesti siihen, mitkä asiat vapaaehtoista motivoivat (esim. *jatke/vastapaino palkkatyölle* tai *laajennusta elämänpiiriin*). Vapaaehtoiset eivät moraalisesti paheksu itsekkäitä motiiveja tai korosta altruistisia motiiveja, vaan työskentely molemmista lähtökohdista hyväksytään. Jotkin osin egoistiset motiivit nähdään jopa moraalisen järjestyksen mukaisiksi.

Yhdistysten täytyy pystyä motivoimaan erilaisia ja eri elämäntilanteissa olevia vapaaehtoisia mukaan toimintaansa ja saada heidät pysymään toiminnassa mukana, joten niille on ensiarvoisen tärkeää hankkia yksityiskohtaista tutkimustietoa eri ryhmien motiiveista. Vapaaehtoisen altruistiset tai egoistiset lähtökohdat voivat auttaa kohdentamaan markkinointia ja sitouttamaan toimintaan. Vapaaehtoisten motiiveihin liittyvien kannanottojen tutkiminen tarjoaa motiiveihin ja vapaaehtoistyön eetokseen uuden näkökulman. Kaiken kaikkiaan vapaaehtoisten motivaation tutkimuksessa riittää vielä paljon työnsarkaa.

9 LÄHDELUETTELO

Butt, Matti Ullah & Hou, Yu & Soomro, Kamrah Ahmed & Acquardo, Daniela (2017) The ABCE Model of Volunteer Motivation. *Journal of Social Service Research* 43 (5), 593-608.

Clary, E. Gil & Snyder, Mark (1999) The Motivations to Volunteer: Theoretical and Practical considerations. *Current Directions in Psychological Science* 8 (5), 156-159.

Dahlin-Ivanoff, Synneve & Holmgren, Kristina (2017) Fokusgrupper. Lund: Studentlitteratur.

Dufva, Virpi (2003) Sosiaali- ja terveystajärjestöperheet kuvassa. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Jyväskylä: PS-kustannus, 11-29.

Eskola, Antti & Kurki, Leena (2001) Johdannoksi. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino, 7-12.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Flick, Uwe (2009) 3.4 Konstruktivismus. Teoksessa Flick, Uwe & von Kardorff, Ernst & Steinke, Ines (toim.) *Qualitative Forschung. Ein Handbuch*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

Ford, Martin (1992) *Motivating Humans. Goals, Emotions and Personal Agency Beliefs*. London: Sage.

Geiser, Christian & Okun, Morris A. & Grano, Caterina (2014) Who is motivated to volunteer? A latent profile analysis linking volunteer motivation to frequency of volunteering. *Psychological Test and Assessment Modeling* 56 (1), 3-24.

Heinonen, Jari (2000) Kolmas sektori ja merkityksellisen elämisen politiikka. *Futura* 19 (2), 109-115.

Hope – Yhdessä & Yhteisesti ry (2019) Vuosikertomus 2018. [online] <https://hopeyhdistys.fi/wp-content/uploads/2019/04/vuosikertomus_hope2018.pdf>. Luettu 23.5.2019.

Hämäläinen, Pekka (2001) *Jaksamisesta innostumiseen työssä ja elämässä*. Helsinki: Tammi.

Jaakkola, Timo & Liukkonen, Jarmo (2002) Miten motivaatio on ymmärretty historian saatossa? Teoksessa Liukkonen, Jarmo, Jaakkola, Timo & Suvanto, Antti (toim.) *Rahasta vai rakkaudesta työhön? Mikä meitä motivoi?* Jyväskylä: Likes-työelämäpalvelut Oy, 17-38.

Jackson, Jennifer (1992) Motive and Morality. *Business Ethics* 1 (4), 264-266.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012): *Esipuhe ja lukuohje*. Teoksessa

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Tampere: Vastapaino. S. 9-15.

Juhila, Kirsi (2012a): Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): Kategoriat, kulttuuri & moraalit: johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino. S. 175-225.

Juhila, Kirsi (2012b): Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): Kategoriat, kulttuuri & moraalit: johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino. S. 131-173.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012a): Kategoria-analyysin juuret. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Tampere: Vastapaino. S. 17-43.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012b): Kategoria-analyysin teesit. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Tampere: Vastapaino. S. 45-87.

Juvonen, Tuula (2017) Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517686112>.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446-459.

Kuusisto, Elina & Pessi, Anne Birgitta (2012) Vapaaehtoistoiminta nuorten mielikuvissa ja motiiveissa. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, 166-179.

Lapsiasiavaltuutettu (2018) Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018. Köyhyydellä ei leikitä. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:3. [online] <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/04/LAPS_vuosikirja2018_FINAL.pdf>. Luettu 28.5.2018.

Lastensuojelun Keskusliitto (2017) Lapsiperheköyhyyttä on vähennettävä pontevammin. [online] <<https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/lapsiperhekoehyhytta-on-vahennettava-pontevammin/>>. Luettu 19.8.2019.

Lehtinen, Sini-Tuulia (1997) Vapaaehtoistyö – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Leppner, Georgia (2011) Categories in Text and Talk. London: Sage Publications.

Liukkonen, Jarmo & Jaakkola, Timo (2002) Mitä tarkoitamme puhuessamme motivaatiosta? Teoksessa Liukkonen, Jarmo, Jaakkola, Timo & Suvanto, Antti (toim.) Rahasta vai rakkaudesta työhön? Mikä meitä motivoi? Jyväskylä: Likes-työelämäpalvelut Oy, 13-16.

Madsen, Kristen Bent & Egidius, Henry (1976) Oppiminen ja motivaatio. Helsinki:

Kirjayhtymä.

Malmberg, Lars-Erik & Little, Todd D. (2002) Nuorten koulumotivaatio. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 127-144.

Marjovuori, Ari (2014) Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014: 9.

Menetelmäpolku (2015). Jyväskylän yliopisto. [online] <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntauukset/konstruktivismi>>. Viitattu 22.3.2019.

Molander, Gustaf (2003) Työtunteet – esimerkkinä vanhustyö. Helsinki: Työterveyslaitos.

Morgan, David L. (2002) Focus Group Interviewing. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.) Handbook of interview Research. Context & Method. Thousand Oaks: Sage Publications, 141-159.

Myllyniemi, Sami (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, 14-125.

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma (2005) Kunta ja kolmas sektori. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, Jorma (2003) Järjestöt ajan hengen uudistajina. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Jyväskylä: PS-kustannus, 108-131.

Niitamo, Petri (2002) Tunneperäinen ja tietoperäinen motivaatio. Teoksessa Salmela-Aro Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 40-51.

Nikander, Pirjo (2010a) Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 242-268.

Nikander, Pirjo (2010b) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 432-445.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (2005) Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 13-38.

Ojanen, Markku (2001) Auttajaksi oppiminen. Psykologia minuuden tulkkinä. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino, 95-109.

Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi (2011) Suomalaisen altruismin tyypit. Auttamisen kolme muotokuvaa. Teoksessa Saari, Juho & Pessi, Anne Birgitta (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 71-90.

Phillips, Laura & Phillips, Mark (2010) Functional preferences and reward effectiveness in volunteer motivation. *Journal of business and Retail management Research* 4 (2), 65-76.

Reiss, Steven (2004) Multifaceted nature of Intrinsic Motivation: The Theory of 16 Basic Desires. *Review of General Psychology* 8 (3), 179-193.

Rosenberg, Alexander (1995) *Philosophy of Social Science*. Boulder: Westview Press.

Rosati, Connie S. (2016) Moral Motivation. [online] <<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/moral-motivation/>>. Luettu 27.9.2019.

Ruohonen, Marita (2003) Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufva, Virpi (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Jyväskylä: PS-kustannus, 40-55.

Ruohotie, Pekka & Honka, Juhani (1999) *Palkitseva ja kannustava johtaminen*. Helsinki: Edita.

Ruusuvuori, Johanna (2001) Harvey Sacks. Arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi. Teoksessa Hänninen, Vilma & Partanen, Jukka & Ylijoki, Oili-Helena (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 424-431.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [online]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 13.12.2017.

Saari, Juho & Pessi, Anne Birgitta (2011) Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Saari, Juho & Pessi, Anne Birgitta (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 15-41.

Sakki, Inari & Mäkinen, Jaana-Piia & Hakoköngäs, Eemeli & Pirttilä-Backman Anna-Maija (2014) Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* (51). S. 317-329.

Shye, Samuel (2010) The Motivation to Volunteer: A Systemic Quality of Life Theory. *Social Indicators Research* 98 (2), 183-200.

Simola, Seppo (2012) Luterilainen työmoraali. [online] <<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/luterilainen-tyomoraali>>. Luettu 25.7.2019.

Sorri, Hannu (2005) Elämän käänneet. Arvojen ja identiteetin muutokset. Teoksessa Nylund,

Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 126-140.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. E-kirja: <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1149319>.

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Lappalainen, Sirpa & Hynninen, Pirkko & Kankkunen, Tarja & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 89-112.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2018) Tulonjakotilasto. 2 Ikä ja pienituloisuus. [online]. <http://www.stat.fi/til/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_kat_002_fi.html>. Luettu 28.5.2018.

Vartiainen, Matti & Nurmela, Kirsi (2002) Tavoitteet ja tulkinat – motivaatio ja palkitseminen työelämässä. Teoksessa Salmela-Aro Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 188-212.

Wiwad, Dylan & Akin, Lara B. (2017) Motives matter: The emotional consequences of recalled self- and other-focused prosocial acts. *Motivation and Emotion* 41, 730-740.

Yeung, Anne Birgitta (2002) Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus YTY ry.

Yeung, Anne Birgitta (2004) The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 15 (1), 21-46.

Yeung, Anne Birgitta (2005a) Tutkimustyökaluja vapaaehtoisuuden motivaation mysteeriiin. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 83-103.

Yeung, Anne Birgitta (2005b) Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 104-125.

LIITE 1. Haastattelurunko

Teemana motiivit:

Lyhyt esittelykierros: Miksi olet mukana Hopen toiminnassa?

Teistä moni sanoi olevansa mukana halusta auttaa eli teillä on vahva antamisen motiivi. Koetteko, että saatte toiminnasta jotain sellaista itsellenne, mikä pitää teidät mukana?

Oletteko tehneet aiemmin tai teettekö edelleen jotain muuta vapaaehtoistyötä? Miksi olet vällinnut Hopen?

Vaikuttaako Hopen toimintamuoto toimintaan osallistumiseen?

Vaikuttavatko muut Hopen vapaaehtoiset osallistumiseenne?

Teemana tunteet:

Mitä tunteita olet kokenut Hopen toiminnassa? Kuvaile tilannetta.

Miten tunteet ovat vaikuttaneet/vaikuttavat toimintaasi Hopessa?